వేగుఁజుక్క గ్రంథమాల — 32 పండితప్రతి.

సరసశృంగారము.

(లేక)

హేమసుందరోపాఖ్యానము

(పూర్వకవిప్రణీతము)

Scholar's Edition

(For Private Circulation Only.)

బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహశాస్త్రిగారిచేఁ

పరిష్కృతము.

Printed by :-COCANADA PRINTING WORKS,
COCANADA.

*Published by:-***Bh. N. Serma,**
Proprietor **Vegu jukka Series,**
Pudipeddivari Street,
BERHAMPORE, *(Ganjam)*

1st Edition

1000 COPIES.

1929

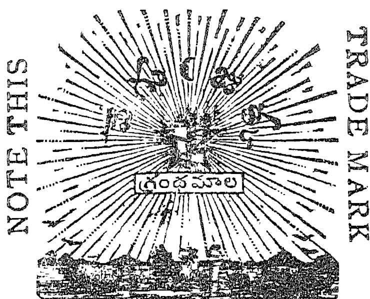
విలువ రూ 2-8-0] [ఖర్చులు ప్రత్యేకము

THIS CANCELS ALL PREVIOUS RULES.

Estd in 1911.

భాగవతుల నృసింహశర్మ,

Registered.

ప్రొప్రైటర్,

వేగుఁజుక్క గ్రంథమాల,

పూడిపెద్దివారి వీధి,

బరంపురం (గంజాం)

1929.

నిబంధనలు.

నిరూపకనవలలు, సాంఘికనవలలు, పుణ్యచరిత్రములు, మృదుమధుర ప్రబంధములు, మనోహరనాటకములు, మనోల్లాసకరములగు ఇతిహాసములు, చక్కని కాగితముతో, రమ్యమగు అచ్చుతో రెండు మాసముల కొక్కటిగా వెలువడును.

2 గ్రంథము వెలువడినవెంటనే చందాదారులకు ఒక్కొక్కగ్రంథము ఒక్కొక్క రూపాయికి వి. పి. చేయఁబడును. ఖర్చులు ప్రత్యేకము. ఇతరులకు ప్రతిగ్రంథము రూ 1—8—0 (ఖర్చులుగాక)

3. ఆరుగ్రంథములు (పోస్టేజీలుగాక) సంవత్సరమునకు ఆరురూపాయలు మాత్రమే. ఈయారురూపాయలు ముందు (అడ్వాన్సుగా) బంపు చందాదార్లకు రిజిష్టిఖర్చులుండవు. ఎప్పటికప్పుడు 1 రూ॥ అడ్వాన్సుగా బంపినను ఖర్చులుండవు. ఇందువలన చందాదారులకు రూ 2—4—0 లాభముగలదు.

4. చందాదారులగువారు వెనుకటి గ్రంథములలో నేయొకగ్రంథమునైనఁ గోరిరేని ప్రవేశరుసుము 0-4-0 మాత్రమే. అట్లుకాక, తాము ప్రవేశించిన పిమ్మటనుండి గ్రంథములఁ బంపఁగోరిరేని ప్రవేశరుసుము 0-8-0 మాత్రమే!

5. చందాదారులగువారు వెనుకటి గ్రంథములు పుచ్చుకొనవలెనను నిబంధన యెంతమాత్రమును లేదు. వారు కోరినేని (కోరినగ్రంథములబట్టి) చౌకగా నిచ్చెదము.

6. అప్పుడప్పుడు వెలువడు అనుబంధగ్రంథములు శాశ్వతచందాదార్లకుమాత్రమే యుచితము. ప్రతిగ్రంథముఁ దప్పకుండ స్వీకరించువారు శాశ్వతచందాదారులు.

గ్రంథరచనా నియమములు.

1. Characterisation. 2 Developement of character, 3. New Ideas. 4. Historical Beauties, 5. Description of Nature and other varieties.

గమనింపుడు:—చందాదారులు ప్రతిగ్రంథముఁ బుచ్చుకొనుట తమకు విధియై యున్నది. తీర పంపించినపిమ్మట గ్రంథము నెంతమాత్రము త్రిప్పివేయరాదు. ప్రతి గ్రంథమునకు ముందు యింటిమేషను పంపుదుము. ఇష్టము లేనివారు వెంటనే మాకు దెలియఁ జేయవలెను. త్రిప్పివేయక ప్రతిగ్రంథము పుచ్చుకొను చందాదారులకుమాత్రమే అనుబంధ ముచితముగా పంపుదుము. అడ్వాన్సు పంపిన చందాదారులకు ఖర్చులుండవు. (రూ 2-4-0 లాభము.)

నూతనప్రచురణలు. (New Publications.)

శ్రీతులసీరామాయణము.

నిర్వచనము—చిత్రపటశోభితము.

వాల్మీకిరామాయణమువలెనే హిందూదేశమునం దంతటఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచిన రామాయణ మిది. మనభాష కిదియొక నూతనాలంకారము. ఇది హిందీభాషయందు శ్రీతులసీదాసమహాకవిచే వ్రాయబడినది. బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహశర్మగారిచే నాంధ్రీకరింపబడుచున్నది. జగద్గురువగు శ్రీగాంధీమహాత్మునిచే నిత్యముఁ బారాయణము జేయబడు నీరామాయణ

ప్రాశస్త్యముం జదివినవా రనేకవిధములం గొనియాడకపోరు. వివిధరసములకు, ఉపాఖ్యానములకు, మనోహరగాథలకు నిది జన్మసీమ. ఒక్కొక్క కాండము చొప్పున వెలువడును. ఆంధ్రీకృతశ్రీతులసీరామాయణముం బొగడుచు మహనీయులు వ్రాసిన యుత్తరములు మును మున్న ప్రచురింపంబడును. బాలకాండము వెలువడినది. ద్వితీయముద్రణములోనున్నది. అయోధ్యాకాండము రెండుభాగములు. ప్రతిసంపుటము చందాదారులకు రూ 1-0-0. ఇతరులకు రూ 1-8-0. పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. బాల + అయోధ్యాకాండముల నిండు కేలికో బైండు సంపుటము రూ 3-0-0 ఖర్చులు ప్రత్యేకము—అడ్వాన్సు పంపవలెను. అరణ్యకాండము విక్రయమునకు సిద్ధముగనున్నది.

నవలలు

1 ఉగ్రభైరవము చిత్రపటశోభితము—చందాదారులకు			1-0-0
2 సర్వమంగళ (నిండు కేలికో)		,,	1-0-0
3 పద్మరాగము	245 పుటలు	,,	1-[illegible]-0
4 చపల	287 పుటలు	,,	1-[illegible]-0
5 విషమరహస్యములు	226 పుటలు	,,	1-0-0
6 కాళీఘట్టరహస్యములు	272 పుటలు	,,	1-0-0
7 ప్రణయసామ్రాజ్యము		,,	1-0-0
8 ఉత్తమవంచకుఁడు (The Righteous Rogue)			0-10-0
9 కాంతాపహరణము			1-0-0

నాటకత్రయము

(భాగవతుల నృసింహశర్మ, గ్రంథకర్త)

1 విజయవిజయము—కర్ణార్జునుల యుద్ధము	0-10-0
2 విచిత్ర వీరబొబ్బిలి (లేక) పద్మనాయకవిక్రమములు	0-12-0
3 ప్రతిజ్ఞాచాణక్యము	1-0-0

మృదుమధుర పద్యగ్రంథములు

1	శృంగారసంధ్య గ్రంథకర్త భాగవతుల నృసింహాశర్మ.	1-0-0
2	అభినవధర్మపాల	0-10-0
3	కామాక్షీసరసము, గ్రంథకర్త మండా వేంకటేశశర్మ	0-1-0
4	గాంధిశతకము గ్రంథకర్త భా॥ నృసింహాశర్మ	0-4-0

☞ ఖర్చులు కొనువారే భరించుకొనవలెను.

చందాదారులకు, గ్రంథాలయములకు మాత్రమే.

(కొలదిదినముల పర్యంతమే.)

ఇందుగల నవలలు—నాటకములు—శతకములు—కోరినయెడల మిక్కిలి చౌకగానిచ్చెదము. ఈకన్సెషను కొలదికాలము పర్యంతమే. వలయువారు వేగముగ మాకు తెలియజేయవలెను. కొలదిప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నవి. గమనింపవలెను.

వలయువారు:—భాగవతుల నృసింహాశర్మ,

వేగుచుక్క-గ్రంథమాల, పూడివెద్దివారివీధి,

బరంపురము, గంజాంజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

గమనింపుడు:—మాచందాదారులు, తమకువచ్చినట్టి పార్సెల్సుపైని మా చిరునామా బాగుగ గమనించినపిమ్మట సొమ్ముచెల్లించి పుచ్చుకొనవలెను. మాపూర్వప్రచురణములలో, నేనే, వాడేవీడు, ప్రతులులేవు. అందు విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్న గ్రంథములు 1 కాలూరాయి 2 కోటీశుతన 3 విభ్రమరాఘవము. (జానకీపరిణయ వృత్తాంతము)

ప్రధానపోషకులు.

. M. R. Ry. I. V. Sivaramadass garu, Mokhasadar
Narasingaraopuram.

1. ” K. Krishna Rao garu, Land lord,
Berhampore.

3. ” K. Gurnadha Rao garu, Proprietor,
I. L. P. Press, Berhampore.

” C. S. Natesam garu, Proprietor, Sree
Krishna Mohana Samaj, Madras.

రాబోవు గ్రంథములు.

1 భానుమతి:—అత్యద్భుతమైన నవల దరిదాపు 300 పుటలుండవచ్చును.

గ్రంథకర్త:—M. K. నాగప్పగారు B. A. బళ్ళారి.

2 "రెయినార్":—నిరూపకనవల, హంతకుఁ డత్యద్భుతసాహసికాగ్రగణ్యుఁడు. తుదిముట్టు జదువనిదే విడువరు.

గ్రంథకర్త:—K. V. గోపాలరావుగారు.

3 "పిశాచసందర్శనము":—ఇది నవలా ? నాటకమా ? దీనిఁగూర్చి యేమని వ్రాయవలెను. యథార్థములగు సంఘటనములు గలిగి, చదువుచున్న కొలంది నొడలు పులకరింపఁజేయు వంశములతో మెండుగ నిండుకొన్న యీ గ్రంథము నెల్లరుఁ జదివి యానందింపకపోరు.

గ్రంథకర్త:—S. V. రామమూర్తిగారు B. A. L. T.

ప్రశంస

1923 వ సం॥ మార్చి నెల 23 వ తేదీని, ఆంధ్రపత్రికయందును, తత్పూర్వ మాంధ్రవాణియందును బ్ర॥ శ్రీ॥ పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన హేమసుందరోపాఖ్యానోదంతముఁ బరికించి, * బ్ర॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రి B. A. గారిచే, సంపూర్ణముగ విమర్శింపఁబడిన యేతద్గ్రంథముఁగూర్చి మే మధికముగ వ్రాయనవసరము లేకయే, యాంధ్రులు సమగ్రముగ నెఱుంగఁగలరు.

ఈగ్రంథము ననుసరించియే నేను కామాక్షీసగపమను చిన్నగ్రంథముఁ బ్రకటించితిని. నాఁటినుండియు నీగ్రంథముఁ బ్రకటింపవలెనని విశ్వప్రయత్నముఁ జేసిచేసి, పద్యగ్రంథములఁ బ్రకటించుటకు సాహసింపని, యీగ్రంథమూలవారిచే నెట్టకేలకుఁ బ్రకటింపఁజేసితిని.

బందరులో సాహిత్యపరిషత్సభ జరగినప్పుడు నే నచటికి వెడలియుంటిని. అచ్చటిపండితు లనేకు లీగ్రంథము నెట్లయినఁ బ్రకటింపవలెనని నన్నేకవిధముల నిర్బంధించి ప్రోత్సహించిరి. అందుచేఁ గష్టముపై నిప్పటికిఁ బూనొని యిప్పటికీవిధముగఁ బ్రకటింపఁబడెను.

---

* ఆంధ్రపత్రిక:—రుధిరోద్గారిపుష్యశుద్ధ 18 శనివారము.
,, రక్తాక్షి జ్యేష్ఠబహుళ 12 శనివారము.
,, ,, ఆషాఢశుద్ధ 3 శనివారము.
,, రక్తాక్షి ,, 10 శనివారము.
,, ,, ,, బహుళ 3 శనివారము.
,, ,, మార్గశిర ,, 9 శనివారము.
మొదలగు సారస్వతానుబంధములలోఁ బ్రకటింపఁబడినది.

బ్రి॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు గ్రంథాంతమునఁగల గద్యముఁబట్టిగాని, గ్రంథాదిఁగల పద్యములఁబట్టిగాని కవికాలాదుల నిర్ణయించుట కవకాశము లేదు. గ్రంథాంతమునఁగల "మ॥ ధనకాంతాకుచమండలంబునకుఁ జిత్తం బిచ్చి, విత్తంబు యా! వనమున్ బాసి......" ఈ పద్యముఁబట్టి కవి తన నామధేయము సూచించుట కిష్టపడలేదని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈగ్రంథము మూఁడాశ్వాసములుగలప్రబంధము. శ్రీరామాంకితము. ఈకవీశ్వరుని పద్యకవిత్వ మనవద్యముగ హృద్యముగనున్నది. సంస్కృతాంధ్రములఁ జక్కని పాండిత్యముగలవాఁడని యీగ్రంథము స్పష్టముఁ జేయుచున్నది. బ్రి॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారిక్రిందియభిప్రాయముతో నే నేకీభవించుచున్నాను. "ఈతనికవిత్వము పదలాలిత్యముగలిగి మృదుమధురపదఘటితంబయి, సర్వలక్షణములకులోనైయున్నది. చేసినవర్ణనములన్నియు నూతనములై మనోరంజకములుగానున్నవి. ఇక్కవి పూర్వులుచెప్పినచొప్పుననే పదములుమార్చి చెప్పక నూతనాభిప్రాయములను జొన్పియున్నాడు. కవిత్వము గంగాప్రవాహమువలె నిరర్గళముగా ప్రవహించుచున్నది." కథ యద్భుతముగాను, నీతిబోధకముగా మున్నదనుటకు సందియము లేదు. ఈగ్రంథమునను నడుగడుగునకు నీతిప్రబోధకములగు పదములున్నవి. మేము ప్రత్యేకముగ నిం దుదహరింపనవసరము లేదు.

ఈగ్రంథమున లోపించిన కొన్నికొన్ని పదములు, పాదములు, శ్రీమదాంధ్రతులసీరామాయణాది బహుగ్రంథకర్త

లగు బ్రి॥ శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహ శర్మగారిచేఁ బూరింపఁ
బడినవి.

ఈగ్రంథ మొకానొక దుష్టవైద్యుని యసన్మార్గప్రవర్తనముఁగూర్చి వ్రాయఁబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. భోగవిలాసలాలసు లగుదుర్నీతిపరులకు, వైద్యవృత్తి, ధనార్జనమునకు సాధనముగానున్నదను విషయము నేఁటికిని మనకనుభవైకవేద్యముగా నేయున్నదిగదా ? ఇట్టి కపటవైద్యుల నేమిచేసినను దప్పులేదు. ఈకవి, క్షేమేంద్రాదిసంస్కృతమహాకవుల యమూల్యశ్లోకరత్నంబుల, మిక్కిలి రసవంతముగ నాంధ్రీకరించి, తనగ్రంథమున జొన్పియున్నాడు. ఈభాగమంతయు, బ్రా॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు విపులముగ నాంధ్రపత్రికా సారస్వతానుబంధములయందుఁ జర్చించియున్నారు.

ఈగ్రంథమునఁగల కొన్నిపద్యములు నిరంకుశోపాఖ్యానము, తారాశశాంకవిజయములోని కొన్నికొన్ని పద్యముల పోలికలుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఆవిమర్శనాభారము పాఠకులకు వదలితిమి.

ఈగ్రంథము సాంతముగఁ బఠించిరేని, యీ మూలాగ్రముగ నెల్లవిషయములు గ్రహింపనగును. ఆంధ్రసోదరులు ప్రోత్సహించిరేని యిట్టి యుద్గ్రంథములఁ బ్రకటించి, యాంధ్రభాషాయోషామణిపదసేవకులమై, మన్ననలఁ బొందఁగలమని మనవిచేయుచు, నింతటితో విరమించుచున్నాను.

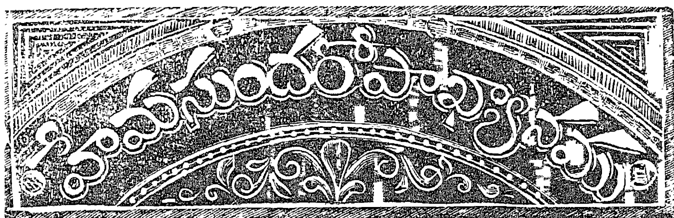
ఇట్లు భాషాసేవకుఁడు,

మండా వెంకటేశము,

గ్రంథసంపాదకుఁడు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు.

ప్రథమాశ్వాసము.

—* ఇష్టదేవతాప్రార్థనము *—

మ. సరసీజాలయ యులక్కియున్ భయపడన్ సంవర్తసాహస్రభా
స్కర తేజోమయ నేత్రయుగ్మము సటాజాలంబు దీపింప వీ
రరసోద్రేకము చే భువిన్ గహకహారావంబు నిండన్, భయం
కరకంఠీరవ వక్త్రగహ్వరమునన్ గర్జించి భర్జించి ని
ర్జరవైరిన్ వధియించి యాంత్రమయహారస్ఫూర్తి జృంభించు
నరకంఠీరవమూర్తి, దైత్యకులకాంతారాగ్నివత్కీర్తి, సుం
దరుసిస్తేజు నొసర్చుతన్ సితనిశాతక్రూరదంష్ట్రాఘృణిన్.

౧ అతులగంభీరసుధాంభోధిసంభూత
కాలకూటానలకంధరుండు

ఆభోగిభోగసువాసిమణీఘృణీ
భూషితభుజగేంద్రభూషణుండు
త్రిశయకాలాభీలఫాలనేత్రోద్భూత
వహ్నిభస్మీభూతపంచశరుఁడు
కోపపరితాపసంతాపితలోకహా
హాకారదనుజలోకాంతకుండు.

గీ. కాలకాలుండు, రుద్రుండు శూలధరుఁడు
పాపఖనియైన సుందరుభవనమునను
భూతబేతాళవితతి సమ్మోదమంద
జ్వలితఫాలనేత్రుం డయి మెలఁగుఁగాత.

సీ. శత్రువక్షశ్శైలజాతశోణితనదీ
కలితసంగ్రామరంగప్రతోళి
మండలాగ్రదళితమహిషరాక్షసమాంస
తృప్తాఖిలక్షుద్రదేవతాళి
శుంభనిశుంభరక్షోవీరభీకర
రుండమాలాంకితోరోజపాళి
గరుడామరోరగగంధర్వకిన్నర
వర్షితకల్పకప్రసవధూళి

గీ. భయదవక్త్రగండూషితవరమధూళి
వైరిజనగాఢగర్వాంధకారహేళిఁ

కరతలాంచిత శుష్కకంకాళిఁ గాళిఁ
బ్రస్తుతింతు సుందరుని గర్వంబణఁప.

ఉ. ఘోరనిశాతవజ్రనఖకోటివిఖండితవైరిమస్తకాం
భోరుహభూషితుండు, పరిభూతసమస్తనిశాచరుండు భం
భై రవరావకృద్విపులవక్త్రుఁడు విక్రమనిర్జితోగ్రకం
ఠీరవుఁ డైన భైరవుఁడు ధీకొని సుందరురూపుమాపుతన్.

ఉ. తాళుఁడు తాళుఁడంచు రిపుతండములన్ విదళించు సద్భుజో
త్తాలుఁడు, దీర్ఘదేహజితతాలుఁడు పాదవిఘాతభీతపా
తాళుఁడు, వజ్రఖండసమదంతవిఖండితసాలుఁడైన బే
తాళుఁడు, హేమసుందరుని దర్పము శ్రీయినణంగ జేయుతన్

చ. ధనికులమంచు మిక్కిలి మదంబున గ్రిందును మీఁదు గానకుం
డను గరువంబుతోడను జనంబుల బాధలఁ బెట్టుచుండు న
మ్మనుజులవక్త్రజాతపదమార్గణఘాతలచేతఁ గాలునిం
గనుఁగొనఁ జేయుఁజాలు కవినాథులఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.

వ. ఇట్లిష్టదేవతలఁ బ్రార్థించి, సుకవుల సన్నుతించి,

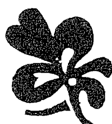
మ. పడపుంగొమ్మల యొమ్మెలన్మెఱయఁ బైపై వన్నెలం జూచి లో
బడియారోగ్యము భాగ్యమున్వ్యయముగా వర్తించువారా
త్మలో, నడలన్సజ్జనులెల్ల మేలననుపాఖ్యానప్రబంధంబు వా
బడు గ్రంథంబు రచించువాఁడఁ గవితాప్రాగల్భ్యమే పారఁగన్

వ. అని నిశ్చయించి,

సీ. సజ్జనోద్యానవసంతున కవనిజా
కాంతున కసురలోకాంతకునకు
నాహవక్రమునకు నతిపరాక్రమునకు
విక్రమునకు సింహవిక్రమునకు
నతవిభీషణునకు నసురసంగ్రామవి
భీషణునకు శత్రుశోషణునకు
శితహేతిధరునకు సతతసన్నుతలీల
కంధరునకు దానకంధరునకు

గీ. శంకరునకు నాశ్రితభక్తకింకరునకు
శ్రీకరునకు భక్తాహితభీకరునకుఁ
గృష్ణునకు ధరాభారసహిష్ణువునకు
విష్ణువునకు జిష్ణునకు రోచిష్ణువునకు.

వ. అంకితంబుగ నే విరచింపంబూనిన మహాప్రబంధంబునకుఁ
గథాప్రారంభం బెట్టిదనిన.

కథాప్రారంభము.

చ. ధనతృణకాష్ఠసస్యభరి।తంబయి, కూపతటాకవాహినీ
వనములచేఁబవిత్రమయి। పర్వతపఙ్క్తికినాలవాలమై
వినగవినంగఁబూర్వమొక।పీఠురహించు, వచింపరాదు ప
త్తనమని, వెండియున్జనప।దంబనఁబోలదు రెంటమధ్యమై
తనరిసుఖాస్పదం బయిము।దంబొనగూర్చునుపౌరకోటికిన్.

ఉ. ఆపురిభూతలంబునఁ బ।రాంకుశనామమునం దనర్చు, భూ
మీపతియొక్కఁడాపురస।మీపమునంగల కోటనుండు నే
లోపముఁజెందకుండజన।లోకముహాయిగనుండ నచ్చటన్
గాపురముండువారలెల్ల।కాపురముం దలపెట్ట రెన్నడున్.

ఉ. పాడుచు నాడుచుండు సుర।భామలపాటల నాలకింపగన్
బోడిలుసంచరించుటకు।భూగగనంబులనాక్రమించు బల్
మేడలు లేకయుండినను। మిద్దెలతోడ దిటంబులైనటా
గోడలతోడ నొప్పు గృహ।కోటి విరాజిలు నప్పురంబునన్.

ఉ. కొండలుచుట్టుఁబట్టు నెల।కొన్నకతంబున నెండకాలమం
దుండఁగరాదు, వేండ్రిముస।కోపను పోవులు శీతకాలమం
దుండఁదరంబుగాదు చలి।యున్ జలపట్టును వానకాలమె
ట్లుండునొ చెప్పరాదచట।నొక్క వసంతము జెప్పనొప్పగున్.

ఉ. యోగులురాగులున్ధనవి।యోగులుభోగులువిప్రయోగులు
ద్యోగులు,రోగులున్నప్రవసి।యోగులుగానినియోగులున్ధన

త్యాగులు, సంగహీనులగు యాచకబృందముఁ బ్రోవఁగన్మ
హా, భోగులు వీథివీథిఁ గను పట్టుదు రెల్లెడఁ దత్పురంబునన్.

ఉ. కాములకైన నూకొని యొగంబునఁ బూత మెఱుంగులూన
న్నాములనైన గోఁబఱమ మాటల నేరుపుఁ జూచి సంకట
గ్లానులఁ జేయుచుంద్రు విటకాండ్రకుమారుఁడు పన్నినట్టి మే
లోపములుగాని సానులను బోలదు తత్పురి వారకాంతలన్.

ఉ. చోరులు, జారులున్ ఖలులు సూతకులు సజ్జనులైన వారలున్
ధీరులు నెవ్వ రెవ్వరో మదిన్ గ్రహియింపఁగ రామ వెండియున్
జారిణులన్ బతివ్రతల సానుల భర్తలతోడనుండు సం
సారిణులన్ గ్రహింపఁదర మాయలు బ్రహ్మకునైనఁ దత్పురిన్.

ఉ. సన్మతులంచు, జాతియును ఖ్యాతియు నీతియు లేని హీనుఁడున్
గోపియు దుష్టుఁడున్ ఖలుఁడు గొంగు పసిండియునైన విక్రముం
డాపురి నెల్ల వేళల సంకృతి నేలుచునున్నయట్టు లా
టోపముఁ జూపుచుండును సుపండని యెల్లరు నీసడింపఁగన్.

ఉ. ఇమ్మెగఁ బూర్వభూవరుల హీనబలంబున నేలియుంటన
త్యమ్మగ నప్పురంబు గిఁ బరాంకుశ మయ్యను నేఁడు వారివం
శమ్ము నశించి యన్యుల వశంబున నుండుట, నేటి బీరసా
మ్యమ్మున వ్యర్థమయ్యెను పరాంకుశ నామము నామమాత్రమై.

సీ. మోక్షమార్గముఁ దెల్పి శిక్షించు బ్రహ్మవి
ద్యాభ్యాసులైన బ్రాహ్మణులు గలరు

శత్రులసాధించి శాసింపలేకున్న
నయమార్గచరులు క్షత్రియులుగలరు
ధనమునార్జించియు ధర్మంబుఁ దప్పని
యోగ్యులైనట్టి వైశ్యులునుఁగలరు
శాస్త్రసురులంజూచి సద్భక్తితోడఁ జే
తులను జోడించు శూద్రులునుగలరు.

గీ. వారువీ రని వేర్వేఱ బలుకనేల?
అఖిలజాతులవారికి నాటపట్టు
సకలసుగుణావగుణముల జన్మగృహము
నై, తనర్చుఁ బరాంకుశం బనుపురంబు.

వ. మఱియు.

గీ. దుర్జనోపార్జితాస్తోక దుర్యశంబు
విషయలంపటప్రాప్త కల్మషభృతంబు
సకలజనవిగర్హితజార జారిణీవి
రంకుశం బనిశంబుఁ బరాంకుశంబు.

మ. వరభూమీశులచేతనప్పురముమున్ బ్రఖ్యాతిబెంపొందియు
న్బరభూపాలురకుఁ వశంబగుటనో? పైదేశవాసుల్ నిరం
తరమచ్చోటవసించుహేతువునొ తద్రాజవంశీయులం గ్రిన్
దఱుక్షీణింపఁబరాంకుశాహ్వయమువ్యర్థంబయ్యెనానాఁటి

సీ. సాహిత్యసాహిత్యసరణిసంభాషించి
వాగ్దేవిచే మెప్పువడయఁజాలి

కృతిపతికి సుకృతుఁ బోషించి, వి
శ్వామిత్రునుతిఁ గాంచు ప్రతిభ గలిగి.
సతతంబు మిత్రుల సంతసింపఁగఁ జేసి
కమలమిత్రునికంటె ఘనత కెక్కి
బంధకవిత్వప్రబంధంబులను వ్రాసి
సత్కవిప్రఖ్యాతి సంగ్రహించి

గీ. వైష్ణవాచారసంపత్తి బ్రాహ్మణప్ర
పత్తిఁ గలిగినవారని ప్రణుతిఁ గాంచి
శిష్టులని చెప్ప నొప్పగు శీలమునను
వఱలుచుందు రొకజాతి వార లచట.

గీ. చెలఁగి సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టిఁ జేయఁజాలు
నక్కులంబున దుష్టాత్ముఁ డక్కటకట
హేమసుందరాఖ్యుఁడు జనియించె నొకఁడు
తులసివనమునఁ గంజాయి వెలసినట్లు.

సీ. అతినీచభోగినీ సతతసంభోగదు
ష్కార్యసంభూతభగంధరుండు
కాకఘూకానేక ఖంజరీటసమాన
ఘనదుర్యశోవ్యాప్త కందరుండు
నిఖిలభూజనబృంద నిందితాస్పందిత
కపటహాలాహల కంధరుండు

ఖరదూషణాదిరాక్షసతుల్యదుర్గుణ
క్షోభితసకలవసుంధరుండు

గీ. సాధుసత్కవీశ్వరసద్యశఃపయోధి
మథనదుర్గుణధూర్వహామంధరుండు
భయదమేహావ్రణసమూహానయసజితపు
రందరుం డగు నాహేమసుందరుండు.

ఉ. నీతియుజాతిలేని యవినీతిపరుం డని జెప్పవచ్చుఁ; బ్ర
ఖ్యాతిగణింపఁగాఁదలఁచి "యాఁడి యుదప్పినవాఁడ నేని యో
జాతికిఁ బుట్టలే దిదినిజం" బనిదబ్బఱలాడునాతఁ డే
జాతికిఁబుట్టెనో యెఱుఁగశక్యముగాదనియందు రెల్లరున్.

వ. అతండు వంచనాపరుండయి, ధనమార్జించువాఁడగుట,

శా. నానాశాస్త్రపురాణనాయకులనైనన్ బల్కనోరాడ ద
జ్ఞానంబత్యధికంబు, లే దనుభవజ్ఞానంబు, బాల్యంబునం
దోనామాలుపఠించియుండుననిలోనూహింపగావచ్చు; వి
ద్యానైపుణ్యముఁగల్గినట్లుపలుకున్ దంభంబుల శ్రాంతమున్

మ. వలపొక్కింతయులేకయున్నఁగపటవ్యాపారపారీణతన్
వల పున్నట్లు నటించి, పల్లవులమైశ్వర్యంబుఁ గొల్లాడురో
పొలఁతుద్దేవతలం చసంతతము వ్యామోహంబున న్వారియా
త్మలనైక్యంబగు హేమసుందరుఁడుసామాన్యుండుగాకన్యడే

మ. కలలోనైనను నన్నుఁ జూడఁడని శోకవ్యాకులస్వాంతయా
కులకాంతం గని మీఁదుమిక్కిలి కడున్ గోపించు దండించు న
వ్వాలయన్ వేశ్యలఁ జూచి లోనలరు నోహో యంచు నింతేటి
కిందలఁ దాఁగట్టుఁగఁ బెట్టియైన వెలకాంతం జేయు దేవేరిగా.

క. తలిదండ్రులు దూషించిన
జెలికాండ్రను జుట్టములు హసించిన మఱియున్
దలపోయిన మొలపోయిన
వెలకాంతలఁ బాయఁ డెట్టి వేశ్యల నైనన్.

చ. కులసతి సొంపుఁ బెంపు నొక కోటికి హెచ్చైనఁ గన్నులెత్తి డ
గ్గలమగు పేర్మిరో వేలఁదిఁ గాంచినఁ జాలును దాని యందము
న్వలపక బానిసీఁడగును తాను మునింగిన యేఱు గంగ తా
వలచిన కాంత గంధ యను వాక్యము సార్థకమయ్యె వానికిన్.

శా. శీలంబుం గులమున్ యశంబు మదిలోఁ జింతింపఁ డా వేశ్య వే
శ్యాలోలుండయి యుండు నన్న నది యాశ్చర్యంబుగాఁ దోచ దే
లోలంజూచినఁ జాలుఁగా మనశుద్ధిలో చూపు గోల్పోవు నిం
కేలా వాని స్వభావముం దెలుపగా హీనుం డనం జాలదే.

క. ఆయూర గోపియని మొదు
పోరియాలోర్తుకవసించు మును తనమగనిన్
బాయని కులసతి యయ్యెఁ
మాయావినియమ్మెఁ దుదకు మగనిం బాసెన్.

సీ. మగవాఁడువిడనాఁడె । మగువకుదిక్కేమి
యనిప్రజల్ చింతింప । నణఁగిమణఁగి
తలవాకి లిల్లుగాఁ । దలపోయుసతతంబు
నదియేమొ యనికొంద । ఱనఁజరించి
యట్టిపోఁకలఁబోవు । నతివగాదనికొంద
ఱనుసట్టు లనుమాన । మొనరమెలఁగి
ప్రియులకోర్కెలఁదీర్చు । వేల్పుటావనిపిట
సంతతిమోదింప । సంచరించి
'మబ్బుఁబాసినరొండ । మగనిరోసినముండ'
యనిజనుల్ దూషింప । నారితేరి

గీ. మేడలన్ దాఁగి వాడలన్ । గూడి యాడి
గోడలన్ దాటి సందుల । గొందు లందు
దిట్టయై ఆఁగయై అవ । అట్టుదెచ్చి
తుదకుఁ దెరఁదీసె విటులసం । పదలుమాసె.

గీ. తుదకు సందేహయవనికఁ । దొలఁగఁద్రోచి
మాట్టువీడిన యాలంజె । గుట్టుమట్టు
బట్టబయలైనయంతనే । కట్టుసడలి
బట్టబయులయ్యె విటులకుఁ । బట్టపగలు.

క. ప్రజలెల్లను దూషింపఁగఁ
గుజనంబులఁగూడి యగ్రికులదూషితయై

నిజజాతిచ్యుతయై య
గ్గజగామిని తుట్టతుదకు । గణికలఁ జేరెన్.

గీ. జారుఁ డొకఁడైనఁ జేరని । కారణమునఁ
బ్రియ మింతకుఁ దనకుఁ గ్రై । వ్రాలుకతన
సొత్తుగుత్తగఁ దనకిచ్చు । సుందరునకు
మెచ్చు లిచ్చెనాతరితీపు । మెచ్చులాడి.

సీ. ఇల్లుగుల్లగఁ జేసి । యిల్లాలిఁ బడఁదన్ని
యామెసొమ్ములనెల్ల । నటుమటుంచి
ఒకనాఁడుమంచంబు । నొకనాఁడుకంచంబు
నక్రమంబుగఁ దెచ్చి । విక్రయించి
సోదరునిల్లాలి । సొత్తును వలఁవల
మెల్లమెల్లగనెల్ల । గొల్లలాడి
ఉన్నవారనితన్నుఁ । గన్నవారనివచ్చు
చెల్లెలిముల్లియుఁ । బొల్లుచేసి

గీ. ఆలిబెగడొందఁ దండ్రియు । నాత్మగుంద
జుట్టములు దిట్టమఱఁదులు । అట్టుబెట్ట
"సిగ్గులేనట్టి దొంగఛీ-ఛీ" యనంగఁ
బ్రిపకుం డయిగోపి కా । పాపియిచ్చె.

ఆ. వె. ఎట్టిచోరునైన । నెట్టిజారునినైన
వానిఁ జెప్పిచెప్ప । వలయుఁ బిదపఁ

దాఁడినన్నవాని దలఁదన్నువాఁ డుండు
ననెడున్యాయ మతనియందుఁ గలదు.

చ. అలయక పెద్దలెల్లఁ బుగులొంగ నడుంచుచునుండ వేశ్యలన్
గలయుట ప్రాణహానియని కన్ విని వాఁడు "విరక్తిఁ జెందికా
నల మునినై తపింతు" నని నవ్వుచుఁ బల్కుచు వెఱ్ఱిదీర రో
కలిఁదలఁ జుట్టుమన్నటులుగా; నవివేకికిఁ జెప్పవచ్చునే.

సీ. త్రైవిద్యులైనట్టి బ్రాహ్మణవర్యుల
వైదికజడు లంచుఁ బలువరించుఁ
బాండిత్య మేపార భాషించుపెద్దల
వదరుఁబోతు లటంచు వాదు పెంచు
ముక్తిఁ గాంక్షించు విరక్తులభక్తుల
వంచనాపరు లంచుఁ బంతగించు
తీర్థయాత్రలఁ జేయ నర్థించు నర్థుల
వ్యర్థజీవులటంచు నపహసించు

గీ. నఖిలముం బాసి సన్యాసులైన ఘనుల
నార! దొరకోలు సన్యాసులంచు నెంచు
గోపివల పింతచేసె నా పాపి నహహ
మందు నేమందుఁ దలపలే నెందు మందు.

వ. ఇట్టి యాదుష్టాత్మునకుఁ జేదోడువాదోడుగ,

ఉ. ఠీవివహించి, సాము గరిడీకసరత్తుల నారితేరి, పైఁ
జేవఁగలట్టివాఁడన ప్రసిద్ధి రహించి పెనంగవచ్చుపై

లావరులఁ జయించి, జయలక్ష్మియు లక్ష్మియుఁ దన్వరింప పే
ర్మ్యావనధూర్వహుం డనఁగ నప్పరిరెడ్డి యొకండు రాజిలున్.

గీ. రోసము విలాసముం గల మీసములను
సాముచే నామ మీరిన మోహముఁ గలిగి
కౌను కలిమి హరించిన మేనుఁ దనర
బెబ్బులిం బోలి యాతఁడు భీతిఁ గొలుపు.

ఉ. రెడ్డికులంబునం దవతరించిన హీనకులీనుఁ డయ్యు రా
బిడ్డను బోలు ఠీవి, భుజవీర్యము నన్ గడిమీఱు బంటు నా
గడ్డుదనంబుఁ గాంతల నెగాదిగఁ జూచు గుణంబుఁ గల్గి, యే
యడ్డును లేక వాఁడు తిరుగాడుచుఁ బాడుచునుండు నెప్పుడున్.

గీ. మగల నెడఁ బాసి వాడలఁ దగవులాడు
వాడవదినెల వలపించు వలపుకాఁడు
విటులగృహములఁ గొల్లాడు వేశ్యలకును
అచ్చుపోడిచిన యాఁబోతు మచ్చుతండు.

సీ. బలవంతుఁ డను భీతి వారకాంతలు వాని
ప్రాపుఁ గోరుచునుండ్రు బావ యనుచు
ధనవంతుఁ డను నాస జనులు కొందఱు వాని
భావించుచుందురు ప్రభు వటంచు
నెపోరు లేకుండఁ గాపాడునని వాని
నాదరింతురు కొంద ఱన్న యనుచు

మల్లయుద్ధము నేర్పు మంచిమల్లనివానిఁ
గొందఱుసేవింతురి గురు వటంచు

గీ. వానితోనున్న నేసాని యైనవలచు
ననుచుఁ గొందఱు ధనహీను లనుగమింతురి
వానిఁగొలువని విటకాఁడు గానరాఁడు
విటుల కెల్లరకున్ రెడ్డి వేల్పుగిడ్డి.

ఉ. చానలమేలుబంతులగు జాణలతోడ్వరమించివిత్తముల్
మానములన్ హరించుమతి మంతుఁడితండనుఖ్యాతియుండగా
సానులనెందఱెందఱిని చక్కనిచుక్కలఁగూడి యొక్కకా
నైననొసంగియుండడని యందురుతత్పురినుండుదుర్విటుల్.

గీ. ఈఁగకుంగాటు పామున కెప్పుడుబలియు
నొసఁగఁ డనునట్టిమాట యట్లుండనిందు
చిట్టచివరకు నెంగిలి చేతనైనఁ
గాకినేయనివాఁడని కొరు లందురి.

గీ. అట్టివాఁడయ్యు నారెడ్డి యప్పుడపుడు
హేమసుందరునకుమాత్రి మిచ్చుచుండుఁ
దన్నువిడనాడ కేవేళఁ దప్పకుండ
మెచ్చులిచ్చిన చిరకాలమిత్రుఁడగుట.

వ. ధనవంతుండగు నీరెడ్డిని సందర్శింపఁదలంచి, హేమసుంద
రుండువిచారగ్రస్తుండై యొకనాఁ డేకాంతంబునం గూర్చుం
డి కర్తవ్యంబేమియుఁ బాలుపోక యిట్లుదుఃఖించుచుండె

గీ. తల్లిగతియించె, మఱి మదిఁ। దప్పెఁ దండ్రి
పచ్చపూసైనలేమ ని। ప్పచ్చరంబు
వలపుఁ బెంపున నాగోపి। బాయరాదు
వసుధ నీలీల కూళనై। బ్రదుకరాదు.

సీ. గోపిసంతాపించి। కోపించునేమొకో?
దినవెచ్చ మేరీతిఁ। దీర్పవచ్చుఁ
దండ్రియొంటయులోన। వేండ్ర మొందుచునుండు
నాతని నేరీతి। నరయవలయుఁ
దమ్ముండు మఱఁదలు। దపియించుచుందురు
వారికుం దేరీతిఁ। బాపవచ్చు
గట్టఁ బట్టయు లేక। బిట్టల్కతోనున్న
కులకాంత కేరీతిఁ। దెలుపవచ్చు

గీ. నార! యిల్లమ్మఁబోయిన। నడవియయ్యెఁ
గోరి కొనఁబోవువారికిఁ। గొఱవియయ్యె
వాడలంగలకొండంత। పలుకుఁబడియుఁ
గోలుపోతి నీరీతి నే। బేలనైతి.

గీ. వలచివలపించి కలయిక। నలరఁజేసె
బాల నాజాలముక సైప। జాల దార
కలికిగా దదిమరునిపూ। ములికిగాని
గోపి గాదది పీయూష। వాపిగాని.

గీ. హెచ్చుగ ధనం బొసంగక । యిచ్చకములఁ
బలికినంతనె నను మెచ్చి । వలపుగొను నె?
మెచ్చులాడి వలపుధన । మిచ్చుదాక
పచ్చపైకంబు గుంజుంబు । చచ్చుదాఁక.

ఉ. అన్నలినాయతాక్షికి ప్రి। యంబొనఁ గూర్చెదనంచు నాత్మలో
నెన్ని నలాభమేమి? ధన । మెట్లుఁ భించు? విరక్తిఁ జెంది రా
నున్నది రాకమానదసి । యూఱకయుండిన, నాదు మీఁదఁగా
నున్నది కాకమానదని । యుక్ దలపెట్టి సహింపగావలెన్.

గీ. కలిమి లేకున్న లంజెతోఁ । జెలిమి యేటి
కనుచుఁ గొందఱు వచియింతు । రల్పమతులు
చెఱకుపండైన వలపుఁ దా । రెఱుఁగఁగలరె?
బిడ్డకు ప్రేమెఱుంగును । గొడ్డురాలు.

వ. ఇట్లు తం డపరిమితచింతాభరంబున డోలాయమానమానసుండై,

ఉ. ఆవగలాడి నన్నిఁక గృహంబును జేరఁగనీదు పీసమున్
నావలనన్ లభింప దను। నమ్మికఁ గల్గి యనాదరించు, నే
నేవగనైన విత్తము గ్ర। హించి యొసంగెదనంచు నాసుతోఁ
గ్రోవివలెన్ దడంబడుచుఁ । గ్రుమ్మరుఁ జిక్కుదుగుడ్డికవ్వయున్.

ఉ. వారిజపత్రనేత్రఁ దన । భార్యను జూచి యనేకభంగులన్
గూరిమిఁ బెంచినట్టి జన। కుంగని చీఁకటి తప్పుచెయ్వులన్

జారులఁజూచుకొన్న నెరజాణను గోపిఁదలంచి మువ్వురం
గూరిచె ముండదైవ మని కుందునతండువివేకశూన్యుఁడై.

చ. మదవతియైనగోపి కసమానముగా ధనమీయకుండినన్
వదరుచు నింటికేఁగుడని పల్కు నిజంబనియాతఁడెంతయు
న్మదిఁదలపోయు వేశ్యఁగులమానినిపిల్చినఁజాలునుగ్రుఁడై
బెదవులచేటుగాక నిరుపేదలకోపము లాభహేతువే.

క. అలరులనమ్మిన స్థలమునఁ
గలకల పురమెల్లనవ్వ గట్టిలనమ్మన్
వలసెఁగదా యని కుందున్
కులసతివీక్షించెనేని కొట్టంబోవున్.

క. వలవల యేడ్చుం దడఁబడి
విలవిలమనిగింజుకొనుచు వెంగలివరుసన్
బలుకులఁ బలుకును తుదకున్
గులజులలోదాని బ్రదుకు గొడ్డే యయ్యెన్.

వ. ఇట్లనేకవిధంబుల దుఃఖించి సూర్యుం డస్తమించుటయు
నెఱింగి,

సీ. ప్రేమించియొసఁగఁడే రెడ్డిఁజూచెదనంచు
గుమ్మమ్మునదిగినంతఁ దుమ్మెనొకఁడు.
ఆకీడుఁదొలఁగింప వాకిటఁదఱివేఁచి
వడిఁబోవ నెదురయ్యె బాలవిధవ

ఇదియేమియని లోని । కేఁగివచ్చినయంతఁ
గన్నులంబడెఁ దల । ఘాతకుండు
తులసినిదర్శించి । యొలమివచ్చుచునుండ
బలుకరించెను విప్ర । వరుఁ డొకండు
గీ. కూళ కేరీతిసరిపడు । వేళయనుచు
గోపిదరిఁజేరఁజాలఁ డీ । పాపియనుచు
వదను సరియైనఁగార్య మా । వనుచు నెంచి
యొండుఁదలఁపక యింటఁ బ । రుండె నతడు.
వ. అట్లతం డింటఁ బరుండుటంజూచి, పృథుల వేదనాభరంబు
న ననేకదినంబులనుండి దుఃఖించి మోప్రైయున్న కుల
సతి యించుక సంతసించి, నేఁటికి మతిమంతుఁ డయ్యెనో కో
యని యడియాస వహియించి, వదినెను విలోకించి, యిట్లు
నియె.
చ. వదినె! యెఱుంగవే యొశుభ । వార్త? గృహంబునవిట్టివేళలన్
గదినిబరుండజూడ మొక । నాఁడయినన్ భవదీయసోదరుం
డదవదఁజెందెనే మొ? వల । పాఱడిపోవ మెలంగెనే మొకో
ముదిత! ధనవ్యయంబునకుఁ । బొక్కెనొ లేకవివేకమెక్కెనో?
ఉ. ఆవలఁణంగనాదుకన । కాభరణంబుల వెచ్చఁబెట్టినన్
బాసె ధనాంగనన్ వలచి । పాడటికుత్తుకబంటియప్పులన్
జేసె, యశంబురోసె, సిరి । చిందులుద్రొక్కినయింటఁగాసులో
పీసము లేదు, చెప్పుటకుఁ । బెద్దలు లేరు; వివేకముండునే

ఉ. అత్తగతించె గాక, మగనాలు పతివ్రత సద్గుణాఢ్యురా
లిత్తఱి నామెయుండిన సహించునె? యింతటి ఘోరము న్నె?రో
త్తొత్తులగుత్తకుంచుకొని సజ్జనుఁడైన కుమారుఁ బాయునే?
చిత్తము నచ్చఁజెప్పి చెడు సేతలనుండి మరల్పకుండునే?

సీ. మామగా రప్పు డీ మార్గంబు తప్పని
చెప్పిన నీ ముప్పు తప్పకున్నె?
పినతండ్రియైన రో వెలఁదుక కలయిక
ధనహాని యనినఁ దా వినకయున్నె?
మఱఁదియు నీరీతి మర్యాదగా దని
నొక్కి చెప్పిన నింత పొక్కియున్నె?
వదినెరో నీవైన వాదించి క్రమరీతి
బోధించియున్న నీ బాధయున్నె?
గీ. ధనకనకవస్తువస్త్రసంతతు లణంగెఁ
జెప్పఁ దలనొప్పి, యప్పులు కుప్పలయ్యె
నంత యింతయ్యె, నింతకు వంత హెచ్చె
నెందు కీకుందు చాలు నిం కెవతెఁ బొందు?

ఉ. ఆయమెఱుంగకుండఁగ వ్యయంబొనరించుటయట్టులుండె; దు
ర్జ్ఞేయపథప్రవర్తియయి శీలము నాశముఁజేసె నక్కటా
వేయి వచింపనేటి కిఁక విత్తమొసంగక యున్న గోపిరా
నీయదు; నీవెఱుంగ విది యేచుమి కారణమింటనుంటకున్.

ఉ. కంటసమేటి కావలపు । కానికిఁ దొత్తులు భార్యలైరి, నా
యంటుసహింపఁడించుకయు । నంటినస్నానము సేయునేమొ? యే
గంటునెఱుంగ, నింక కను । గందని నాసొగసేల? చాలుఁ బా
డింటికి దీపమేల? త్యజి । యించెదఁ బ్రాణము లేల చెప్పుమా.

క. అకళంకమైన సతినో
వికటాత్ముల విటులఁ గూడు । వెలవెలఁదినో యే
లుకొని సుఖించిన మేలగు;
నొకయొరలో రెండుకత్తు । లుండునె చెప్పుమా.

క. ఘనసారమిళితనవచందన
మున్ మైనలఁది గోష్ఠి । దరిఁ జేరును నన్
గనునో చెప్పిన వినునో
కనకాంగి! యెద్దుపుండు । కాకికి ముద్దా.

క. ననుజేరి కష్టసుఖముల
వినునో? కొనియాడునో? నను । బ్రేముడిఁ గనునో?
తనకలిమి యింద్రభోగము
తనలేమియె స్వర్గలోక । దారిద్ర్యంబున్.

క. ఆడికపడ నా కేటికిఁ
బాడి వచించుటకుఁ బెద్ద । వారలు లేరో
దూడయు బత్తెయు నుండగ
నాడంబరమునకు గుంజ । యఱచిన కరణిన్.

వ. అని యిట్లు విలపించిన యవ్వనితామణిం జూచి యాావదినె యిట్లనియె.

శా. నీలోఁ జేవరవంతయైనఁగలదేనీ భర్తయీాలీల వే [యో
శ్యాలోలుండయియుండు నేయకటసంసారంబు పాడౌనె ?
బాలా నీతుల నెవ్వ రెన్నిగతులన్ వాక్రుచ్చినన్ లేదసు
మ్మీాలాభంబిసుమంతయైన; వినుమా మేలొందుమార్గాణమై.

కం. నమ్మింపుము నీవలపున
నమ్మింపకు మింకకొంప; నతిచతురతతోఁ
దిమ్మిని బ్రహ్మిని, బ్రహ్మిని
తిమ్మినిఁ గావించునేర్పు తెలియుముగోలా.

కం. మెల్లగ భూర్నయనంబుల
నల్లమురంజల్లఁ జేయనోపవె ? బేలా
విల్లమ్ములు గలవారికిఁ
జల్లకడవలుగలవారి సామ్యం బేలా.

కం. తగవేటికి మగవానిని
తెగుదెంపుగ మగఁడువిడువ దిక్కున్నదె ? యో
మగువా మగఁడొల్లడనుచు
మొగసాలకు మొరలువెట్టు ముగుదవుగావా ?

గీ. వలచి వలపించి వగలచే నలరఁజేసి
మగనిలోఁగొనఁ జాలవే మగువ వినుము

చెలిమిమైఁ జేదు మేపింప । వలనుపడును
బలిమిమైఁ బాలుబ్రావింప । వలనుపడదు.

సీ. వెలిచవుల్ గోరి మెలఁగెడు । ప్రియునిఁ దాను
లోఁగొనఁదలంచినట్టి యా । లోలనయన
హావభావవిలాసంబు । లరయువలయు
మగనివలపింపవెలలేని । నగలువగలు.

కం. ఇమ్మెలుఁగవా ? యనునయవా
క్యమ్ములపద్ధతి, నెలుఁగవా? । కలికివి గావో ?
ఎమ్మెలు లేవో ? కొమ్మా
పొమ్మవ్వతె నేను నీకు । బుద్ధులఁదెలుపన్.

వ. అని బోధించిన తనవదినెంగని యువ్వనితామణి,

గీ. కలికి ! లోటిపిట శూలరో । కండ్లఁగాని
యుణఁగ దను సామ్యమునకు మీ । యన్నగారు
వెక్కసములాడినంగాని । చక్కఁబడరు
వినయమున నెంతచెప్పిన । వినరు కనరు.

గీ. "ఆ" యునినయంత భయవిన । యములుదోప
సతము తలలోనినాలుక । గతిమెలంగు
నట్టి మగనాలిచందాన । నతనియాన
కడుగుదాటనిదాన నే । నడుగనాన.

వ. అని వచించి, యమ్మందయాన తనడెందంబున నుప్పొంగు
దుఃఖంబు నణంచుకొనుచుఁ గన్నులఁ గన్నీరు రాకుండ

నరికట్టునట్లు చేలచెఱంగునం దుడుచుకొనుచు, లోనికేగి యెల్లరు భుజించి పండుకొనిన యనంతరమున,

సీ. కమ్మనం పెఁగతావిఁ గడలఁ బిసాళించు
  జాఱుకొప్పున జాజిసరులఁదుఱిమి
క్రొన్నెలతలఁదన్ని చెన్నొందుమోమున
  సిందూరతిలకంబుఁ బొందుపఱిచి
నిజతనూకాంతులు నిగనిగల్ వెలిఁబుచ్చి
  చెలువారు చెంగావి వలువఁగట్టి
పిటపిటలాడుచుఁ బెల్లుబ్బుగుబ్బలు
  కదలకుండఁగఁ గంచుకంబుదొడిగి

గీ. కుందనముఁబోలు నెమ్మేన చందనం బ
లంది యుత్సాహమునను మిన్నంది, వచ్చు
కప్పురపుఁదావి దిక్కులఁ గుప్పకొనఁగఁ
దమలపాకుల నమలుచుఁ దలిరుబోణి.

గీ. మందహాసంబు కెమ్మోవిఁ జిందులాడ
వలుఁద పైఠిణీఱవికెపైఁ బైటజార
కూర్మిమితిమీఱ నాత్మలోఁ గోర్కెలూర
నాత్మవిభుఁజూడ వగఁజెంది యువ్వెలంది.

ఉ. కాళ్లుతడంబడన్ నగుమొగంబునఁ జిన్నగవంకురింప మే
నెల్లచెమర్పఁ జెక్కిలియొకించుక కెంజిగిఁగ్రాల లజ్జచే

నుల్లముతల్లడిల్లఁ జను । లుబ్బఁగఁ గన్నులు చెమ్మగిల్లగా
మెల్లగవచ్చి భర్తకు స । మీపమునన్ నిలిచెన్ వినమ్రయై

గీ. సరసశృంగారసరసిలో । జలకమాడి
రతులహావణిల్లు భూలోక । రంభయనఁగ
నచ్చట నతాంగి యైనల । తాంగిఁ జూచి
సొంపు పెంపొంద నతఁ డాద । రింపకుండె.

కం. తనుజూచి మాటలాడక
కనికర మింతైన లేక । కను లెత్తక, ర
మ్మని ప్రేమఁ గౌఁగిలింపక
తనపతియట్లున్న తెఱఁగుఁ । దలపోసి మదిన్.

మ. వనితారత్నము చేరి భర్తయని సం । భావించి ప్రాణేశ్వరుం
డని ప్రేమించి మగండు దైవమనుచున్ । బ్రార్థించి, గాఢోపగూ[నా
హానమీఁ బోయిన యంతఁ బొమ్మని యెలం । జాయించు వేశ్యాంగ
జనాలుండు గ్రహించునే కులసతీ । సంభోగసౌభాగ్యమున్.

కం. విటులను వంచింపంగల
కుటిలాత్మలఁ గూడువాఁడు । కులసతిసురతం
బెటు లనుభవింపఁ జాలును
అటుకులరుచి యెద్దెఱుంగ । దనగా వినమే.

గీ. ఎదురుపాటున కొంతయు । నేడ్చుచుండ
నెత్తుకొన వేమియని నెత్తి । మొత్తుకొనిన

వానిపోలిక నాచాన | వానిపజ్జ
నెక్కకొనియెడ్చెఁ గొండదర్శించునట్లు.

వ. అట్లు,

చం. వలవలయేడ్చి క్రిందఁ బడు | భార్యనుజూచి యతండునీవయి
న్వాలపురవంతయున్ గలదె? | నాకునునీకుఋణంబుదీరె లం
జలవలెనుండుమో యకట | చచ్చెదో పాస్తుని యేవగించుచున్
బలికెను; త్రాడుచాలదని | బావిని బూడ్చెడువారలుందురే.

శా. వాపీకూపతటాకవాహినులకున్ | బ్రాణంబులర్పింతు, సం
తాపంబోర్వఁగఁజాలనంచుఁగులకాం | తారత్నమత్యంతము
న్గోపంబొందితపించిదుఃఖమున ను | ద్ఘోషింప నామూఢుఁడా
గోపీలంబకుచోపగూహనములన్ | గొండాడునున్మత్తుఁడై.

వ. అంత నానారీమణి హితోపదేశంబునకు నైన సమ్మతించు
నని యాడియాసవహించి, భర్తంజూచి,

చం. కులసతియైనభార్యమదిఁ | గోరికలీరికలెత్త భక్తితో
నెలమినొనర్చుకార్యమతి | హేయముగాఁగనుపట్టుమీకుమీ
వలపులకున్ నిధానమయి | పల్కులనేర్చునమీమనంబు రం
జిలునటులుండులంజ; యని | చేసిన పాతికపట్ట మాఁగదా?.

కం. వాలాయంబుగ నింటను
మేలోగులఁ బాలుఁగొనుచు | మెలఁగెడు నాయి
ల్లా, లొల్లని మగవాఁడును
పాలొల్లనియట్టిపిల్లి | బాగుపడుదురే.

కం. మనకున్నది లేనిది మును
వెనుకలదలపోయకుండ । వెచ్చించుమరే
ధనమెంతయున్నఁగలదే
మనసెఱుఁగని కలయు నోడలు । మఱచిన సిరముల్.

ఉ. అగ్గలమైనమోహమున । నాచపలాక్షికిఁ జిత్తమిచ్చి యి
ల్లిగ్గికి బుగ్గికిన్ విడచి । యక్కటపొక్కరో సుంతయైన? నే
నెగ్గులఁబల్కినన్ దగదె । యీసువహించినఁ బాడియౌనె? కా
దగ్గదికాకమాన దని । దైవముదారెదఁ జాప్రుఁగోరెదన్.

ఉ. జారులు లేరొ? యెందు నెఱ । జాణలఁగూడినవారుగారొ? సం
సారముగుల్లఁజేసి కుల । మానినిఁబాసి యశంబురోసిరో?
"హా! రసికుండ విట్లుత । గునా" యని యించుక వెక్కివెక్కిపై
బోరున నేడ్చిపైఁబడియె । ముద్దులగుమ్మయతండు మ్రాన్పడన్.

కం. న్యాయాన్యాయము తెఱుఁగని
యాయతిహీనునకుఁ జెప్ప । యత్నించిన యా
జాయ "అస్పృష్టోపిశుభం
బ్రాహూ" త్తనునీతివాక్య । మును వినెనేమో"

కం. నయపద్ధతిచే నాసతి
ప్రియునిన్ వ్యసనంబునుండి । ద్రిప్పఁదలంచెన్
దయలేనివాఁడు వినఁ డా
రయఁ; జక్కిలిగింతకలదె । రాత్రిప్రతిమకున్.

హేమసుందరోపాఖ్యానము.

వ. అట్లు వలవలయేడ్చి, పైఁబడినవిజకాంతంజూచి యాదుర్వ్యటుండు,

కం. ఇల్లలికినఁ బండువగునె
యుల్లాసముఁజూపినంత ? నోల్లునె యుల్లం;
బిల్లాలననుచు మిక్కిలి
యుల్లాపములాడనేటి ? కొడలుమఱచితే.

కం. చెఱచితినే సంసారము
మాఱచితివే గౌరవంబు? ? మగనికిబుద్ధుల్
గఱపగవచ్చితివే ? నీ
యఱచేతికిఁ బండ్లువచ్చె ? నౌనే లంజా.

ఉ. గవ్వకుఁజేయు వీవడవిఁ?గాచినవెన్నెలఁ బోలియుందు వీ
జవ్వనమీవెఱుంగవృశ్మ?శానమునందలిపూవు చూవె? వా
నొవ్వదలంప కిట్లఱవ ? నోటికివచ్చినయట్లు పేలెదే !
క్రొవ్వణఁగింతునంచుఁ బడ?ద్రోచెఁ;గులాంగననిట్లొనర్తురే.

గీ. అంతతోఁ బోక కూరిగుండు ? పంతగించి
యొండుదండంబుచేనంది ? రండయనుచు
వెలఁదిఁజాఁగొట్టె దుమ్ములు ? విఱుగునట్లు
మెచ్చఁదగుఁగాక యేమనఁ?వచ్చు నార.

చ. వెలవెలఁదిన్ వరించియఖి? వేకమునన్ ధనధాన్య సంచయం
బలఁతిగ వెచ్చఁబెట్టి, వల?పాఱడిసేసిన భర్త యెగ్గులం

బలికిన నోర్వలేనికులఁ మానినిపైఁబడు దండతాడనం
బులకునహించునే? యసుఁబోయినమేలగుఁగాక; దగ్గినన్
న్నిలువనిముక్కుతుమ్ములకు నిల్చునె? మూఢుఁడె యుంగకుండునే.

సీ. వెలకాంత మొలపొంత ॥ వలపెంత నెలకొన్నఁ
గులకాంత యనుచింత ॥ కొంతలేదె ?
ధనకాంతయనినంతఁ ॥ దనకెంత నెవరున్నఁ
దనకాంతవలవంతఁ ॥ దలఁపవలదె ?
వగలాడివగజాడ ॥ లొగిఁజూడ, మగవాఁడ !
మగవాలి దిగవాడ ॥ వగవఁదగదె !
పల్లవాధరబుల్లసిల్లు పల్లవుఁడైన
నిల్లాలనిననుల్ల ॥ మొల్లకున్న ?

గీ. మెచ్చి కుచకోకలకుఁ గోక ॥ లిచ్చుగాక
గృహిణి కొకరూక యొకపోక ॥ యీయరాదె ?
ఎందు కీపీఁక జోకగ ॥ నేలలేక;
యేటికీధాక సానింటి ॥ కెలమిఁబోక.

వ. వెండియు నాథుార్తుం డుగుంపై, విలపించిన వధించెదం
జూడు మావలికేగు మను డమ్మానినీమణి చేలచెఱంగునఁ
గన్నీరొత్తుకొనుచు లేచి, యుల్లముతల్లడిల్లఁ గాళ్ళతడం
బడఁ బల్లటిల్లక యించుకయోర్చి, భర్తంజూచి,

ఉ. "పాడ్చినమాడ్చినన్ బొరలిఁపొంగినదుఃఖమురాకయున్నన
న్నీడ్చినఁబూడ్చినన్ మఱియు ॥ నేపఱగొట్టిననేడ్చుదాన, నే

నేడ్చెనఁ బాలుగారునె? యొ । కించుక కించవహించి కన్నబన్
దుద్దెడు వారలుంగలరె? । దోసము నాయది ప్రాణనాయకా!

ఉ. కొట్టిననేమి నామనము । కుందునె? నన్విడనాడి యాపెఁజే
పట్టుటఁగాదె యింతవల । వంతకుఁజిక్కితి; ద్రాడు నామెడన్
గట్టినదాది మిమ్ము నఱ । కంటనుజూచి యెఱుంగనట్టి నా
కిట్టియవస్థ రాఁదగునె? । యింతకునోర్చితి నెంతజంతనో.

కం. ఏగోడు లేక హాయిగ
భోగించి సుఖింపకుండ । భూతమువలె నా
కీగోపి దాపరించెను;
బాగోగులఁ జూడ రీయ । బ్రదుకంగలనే.

కం. నిందించిన దాసిగసభి
నందించిన భార్యగఁ జర । ణంబులఁగొలుతున్
నందింబందినిఁ, బాదిన్
నందినిఁ గావింపఁజాలి । న ఘనులుగారో ?

కం. అనరాదు గాక యాడుది;
తనవలె ధర్మంబుఁదప్పి । తప్పులగనియై
తనభార్య సంచరించిన
మన సొప్పునె చెప్పు డెట్టి । మగవానికినేన్.

ఆ. వె. తగనిపనులు సేయు । మగవాఁడు నరసుండు
యువతిసేయునేని । యసుఖుపోవు

నత్తకొట్టైనేని । యడుగోటికుం డండు
కోడతైనఁగొ్రత్త । కుండయుండు.

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లి । యాడినయట్టి కాం
తారత్న మనిస్తైనఁ । దలఁపవలదె?
కాసులోవీసంబుఁ । గానరాక గృహంబు
గుల్ల చ్యోవనిస్తైనఁ । గుందవలదె?
పలువురురోషించి । భాషించి దూషింతు
రనిమైన నించుక । యరయవలదె?
సానితో బేరంబు । సంసారమున కెంతుఁ
గడుదూర మనిమైన । నడలవలదె?

గీ. కామ మనునంధకారంబు । కనులగప్పెఁ
గడకుఁ గడ తేఱఁ గంపంత । కాపురంబు
పాడిఁ జెప్పిన మీకుఁగో । పంబువచ్చు
దప్పు దీయుప్పు మీకు లే । దొప్పుఁదప్పు.

గీ. జలధి మీకు తియ్యనితెల్ల । చెలికుపండు
గంటు లేని యిల్లాలు మీ । కంటిపుండు
విడువుఁ డీచెయ్వులనిన మీ । యొడలుమండు
నెడరుగన రొండు మీయింట । నెవతెయుండు.

గీ. కడకుసతియని మైన నా । కడకురండు
కాఁగిలిదెగొందు వేగ మీ । కాఁగిలిండు

ఉన్నమాటన్నఁ జాలు మీ । యొడలుమండుఁ
గింక; వేలెందు సాసంటి । కింకపొందు.

మ. అని యీరీతిఁ దెగింపులాడుతఱిఁగా । నల్లాడఁగాళ్యాడమిన్
గనులన్ బాష్పములూరవర్షమువలెన్ । జన్గొండలంజాఱహా
యనుచుం దైవముదూఱుచున్మగనిసౌ । ఖ్యంబున్మదిన్గోరుచు
న్వనితారత్నముబోవుచున్విడిచెని । శ్వాసంబు విశ్వాసమున్.

వ. అనంతర మాహేమసుందరుండు.

గీ. "కాంతయేగెఁగదా" యని । సంతసించి
పానుపుం జేరి మెల్లగఁ । బవ్వళించి
రాత్రిఁ బాటించె బ్రహ్మచ । ర్యవ్రతంబు
జన్మమున కొక్క శివరాత్రి । సామ్యమునను.

వ. అట్లతండు పవ్వళించియు, నించుకంతయు నిద్దుర లేమిం బొరలాడుచు, లేచుచు, వెండియుం బండుకొనుచు, నేఁటిరాత్రి కంతంబు లేదోకో యని నలుగడలఁ దిలకించుచు, నేఁ డిట్టియవస్థఘటిల్లునే యని చింతిల్లుచు, గోపిఁదలంచి సంతాపించుచుఁ గన్నులఱచేతఁ బెట్టుకొని యుండునంత.

మ. సిరులాసింపకుఁడింటికేగుఁడనుచున్ । శీఘ్రంబుగా మీపువ
స్సురతాసక్తికిస్వస్తిఁ జెప్పుఁదగునం । చుం జోరులన్ జారులన్
గరుణం దోలియినుండువచ్చుననుచున్ । గాఢాంధకారంబుసుం
దరునజ్ఞానములోనదుర్వ్యశముల్లో । నన్ దాఁగెఁ బెంపొందగన్.

క. గులగుల మేల్కొనుపక్షుల
కలకలనాదంబు లెసఁగెఁ గాకులు కూసెన్
వెలవెలఁ బాఱెను దివ్వెలు
తెలతెలవాఱెను, కడలను తెలుపులు దోచెన్.

మ. సరసుండౌనె కులాంగనన్విడచి వేశ్యాలోలుఁడౌ దుర్జనుం?
డరయన్ నాయకులందు నాతఁడు శఠుఁడౌ; దక్షిణుండౌనె నా
వరుసన్? ఛాయను బద్మినీ సమముగాఁ బాలించెదన్ జూడుఁడం
దరుణార్కుండుదయించె గాముకులు చింతాక్రాంతులై భీతిలన్.

వ. అనంతరము శీఘ్రముగఁ గాలకృత్యంబుల నిర్వర్తించి,

సీ. చిన్నవోయిన నెమ్మోము చెమ్మ నొఱఁగఁ
గనుల కెంజాయ దిక్కులఁ గడలుకొనఁగ
బలిమి యుడివోవ జీవచ్ఛవంబుఁ బోలి
హేమసుందరుఁ డారెడ్డి యింటి కేగె.

ఉ. వచ్చినవానిఁ జూచి విటవర్యుఁడు రెడ్డికులావతంసుఁ డిం
పచ్చుపడంగ నిట్లనియె; నాదట నాచపలాక్షి గోపిరా
నిచ్చెనె నిన్ను? నన్నుగన నిచ్చెనె? సుద్దుల మెచ్చు సుద్దులన్
ముచ్చటలందు నిర్వ్యసను పొచ్చెము నొచ్చెము లేక యుందురే.

ఉ. కోపము వచ్చెనో? యకట కూరిమి దప్పెనొ? యేవప్పునో
నా పయి? మూఁడు నాలుగు దినంబులనుండి యమిత్రుఁడైన యా
పాపినిఁ జూడరావు; నిడువాలికచూపుల నేపుఁ జూపు నా
గోపిలభించె నీకిపుడు; క్రోఁతికిఁ గొబ్బెరకాయకైతగన్.

ఆ. పిచ్చుగుంటుమీఁద । వచ్చె భాగీరథి
యనినయట్లు నేఁటి । కైన నన్ను
వాగ్వహంబుఁ బావ।నం బొనరింపఁగఁ
జూడవచ్చె తరిఁయ । చోద్యమయ్యె.

ఆ. నిన్న రేయి నేను । నిన్నుఁ జూడఁదలంచి
యెలమి గోపియింటి । కేగియుంటి
వామె నన్నుఁజూచి । యరిగె బోనికి నిన్ను
జూడనైతి నీవు । జాడలొంటి.

చ. అనవుఁడు సుందరుండు హృద।యంబున నించుక సంశయించి, యా
వనితకుఁ బ్రేరికిం జెలిమి । వాటిలెనో యని యెంచి, వెండియు
న్ననువిడవాఁడియుం కొకని । వాతి కనుంగొన దాచు నెంచి యి
ట్లని మొనకూర్చి పేర్మి యుఁబ్ర । యుల్పడఁ బల్కు లఁదే నెలూరఁగన్.

చ. ఎఱుఁగవె గోపికాందకుల । మేర్పడి నేఁటికి వత్సరత్రియం
బరిగెఁగదా? నిజంబుగ లె। తాంగిననువ్వలపించి మెచ్చె; మా
యిరువురఁ దైవమిట్లు సృజి।యించి ఘటించెను గాక యూఱకే
సరిపడునే పరస్పరము? । జారలుజారులు లేర భూస్థలిన్.

గీ. ఈ వెఱుంగవె? యీయంశ । మిట్టులుండఁ
జెప్పగారాని యప్పులు । కుప్పలయ్యె
ముప్పు ఘటియిల్లె నీతోడఁ । జెప్పకేమి?
చల్లకైవచ్చి ముంత దాఁచంగ నేల?

గీ. ఈరహస్యంబు లెవరితో । నే వచింతు
నే వచించెద వినువార । లెవరు గలరు?
ప్రాణసఖుఁడవు నినుమించు । వారు గలరె?
ఎఱుక పిడికెడు ధనమందు । రెఱుఁగ వాక్కు?

గీ. అహహా! వెచ్చింపఁ జేతఁ గా । సైన లేదు
పొయ్యిలోఁ జూడఁ బిల్లి ప । రుండెఁ జూవె
గ్రుచ్చపోఁ గదలించిన । కరణిఁ గాదె
యనుచు నీప్రాపుఁ గోరితిఁ । బ్రాణసఖుఁడ.

ఉ. జేనెఁడు పొట్టనింపుటకు । సేగి ఘటిల్లిన, దైవ మీయఁడే?
హానిఁ దొలంగకున్నె? యని । యాత్మఁ దలంచితిఁ గాని రాజు పెం
డ్లానికి ముష్టి వ్రాత యను । లాగున నీవు సఖుండవయ్యుఁ గా
సైనను లేక యుంటి నహ । హా విధి నేమనవచ్చు మిత్రమా.

చం. అరయ స్వయం మహేశుఁ ధ । నాధిపుఁ డాత్మసఖుండు మా
మయు, న్గిరులకుఁ జక్రవర్తి, పరి । కింప సుతుండు గణేశుఁ డైన నీ
శ్వరునకుఁ దప్పనే యొరుల । పంచకుఁ బోవు నవస్థ? యిందిరా
వరునకుఁ దప్పెనో పరుల । ప్రాపక మేనన నెంతవాఁడనో.

కం. అని వెక్కి యేడ్చి పలికిన
విని యెంతయు జాలిఁ దూలి । ప్రియమిత్రునితో
ధనవంతుఁ డైన యతఁ డి
ట్లని మోఁ బీయూషవర్ష । మంతటఁ గురియన్.

చం. అలరుల సమ్మి కట్టియలు నమ్మినవారలు లేరొ? నేఁడు నీ
తలఁ జవించె నే? వినమె ధర్మజుఁ డెంతయు వంతఁ గుందె, నా
ళలు నియవస్థలున్ వినమె? నాకును నీకును భేదమున్న దే?
యలజడిఁ జెంద నేటికి గృహాంబునఁ గాపురముండ వాపదల్

ఉ. ఏమఱుపు వచ్చుఁ గాక సహియింప రె ధీరులు? కల్మి లేములం
దోడినవారు లేరొ? గెలు పొందినవారలు లేరొ? యెంతమా
టాడితి వేను నీకొసఁగనా? విను మోడలు బండ్లవచ్చు బం
డ్లోడలవచ్చు; నే నెఱుఁగనో? గ్రహియించితి నీదు భావమున్

చ. ఎఱుఁగవు గా? కృపామయుఁడు హీనగుణాఢ్యుఁడు వారకామినీ
సరసుఁడు, వెంకునాయుఁ డను సజ్జనుఁ డిచ్చటి రాజుగారికిం
బరమహితుండు, నాకుఁ బ్రియ బాంధవుఁ డాప్తుఁడు వానితోడ నీ
చరితముఁ జెప్పి వాఁడను నిజంబుగ నీకు లభించు వృత్తియున్.

ఉ. "నీతిఁ గలట్టి శూరుఁడవు నీ" వనినన్ దనపాఁణ మిచ్చు, మా
జాతికిఁ బెద్దవాఁడు, గుణసంపదలం గలవాఁడు లోకవి
ఖ్యాతిఁ గలట్టివాఁడు, చెలికాండ్రకుఁ గొంగుపసిండి యెల్లవా
రాతని మెచ్చువారలవు రాయనిరాయని వెంకునాయనిన్.

చం. వెరవున నేర్పునం దగిన పేరుఁ బ్రతిష్ఠయు సంగ్రహించి సుం
దరుఁడు ఘనుండు ధీవరుఁ డనంగ నటింపుము నేఁటితోన నీ
కఱవు నశించెఁ జూవె యధికారము చేకురెఁ జూవె యెట్టులే
నిరువదిరూకలైన లభియించినఁ జాలదె నీదు వృత్తికిన్.

చ. సరసుఁడు వెంకువాయుఁడన జాణఁడు సానుల మేలువాఁడనీ
వరమరలేని భావమున నాతనిఁ గొల్చెదవేని గోపికోఁ
బరిచయమించుకంత గలుపంగలవాఁడవ యేని మిత్రమా
సిరులకు లోపముండునె? వచించితి నీకు రహస్యమార్గమున్

గీ. గోపి తనవాలుఁజూపులన్ దూపుగముల
నేపుఁజూపిన నానాఁడు డోపఁగలఁడె ?
పాదదాసుఁ డౌఁగాక; పోవలయుఁజూవె
భానుఁ డస్తమించినయంత వానికడకు.

చం. కలనయినన్మఱొక్కరునిఁ గన్నులఁజూడదు నిశ్చయంబ ని
న్వలచినజాణగోపి యొకపట్టున నూఁకొన దెట్టులైన నీ
పలుకుల నేర్పుఁజూపి ధనవంతుని ప్రాపని నచ్చఁజెప్పు మీ
వలనుల నీకుఁ జెప్పఁగలవాఁడనె నేర్పరి వీవెయుంగవే ?

చం. అనివచియించి రెడ్డిసఖుఁ డాయని యాతనిఁ గౌఁగిలించి నా
యనిఁ గనివృత్తియున్ బడయు నాయని నాయని కూర్మి నర్థము
న్గొనుమని యిచ్చి, వానిమదిఁ గోరికలీరికలెత్తఁ బొమ్మనెన్;
ఘను విన మోశ్రితావన సమానహితధర్మ యనంగఁ బండితుల్

ఉ. ఆతఁ డొసంగినట్టిధన మంతయుఁ గైకొని సంతసించి, నీ
చేతనగాదె నేఁటికి నశించెను పేదఱికంబు, నాదు నా
క్ష్యాతుఁరిఁ జూపి యెట్లయిన గార్యము సర్చెదఁ జూడుమంచు ల
జ్జేతరచిత్తవృత్తిఁ జనెఁ దా మదిఁ బెక్కుతలంపులూరఁగన్.

ఉ. జాత్యభిమానముఁ విడువ సత్పథవృత్తిఁ బోఁగలేమి దు
ష్కృత్యములాచరింపఁ బెరరేచుఁగదా? యపకీర్తిమూల మీ
దాస్యమొనర్చి యాతరుణిఁ దార్పవలెంగద; యింతకుం ధనం
బత్యధికంబు చేయుఁగదా? మతికన్నవిచార మేటికిన్.

గీ. తార్పుటయు దాస్యకృత్యం బొనర్పుటయును
తప్పుగాఁ దోఁచ దదియు నాతలఁపలేదు;
తరుణిదమయంతిఁ దార్ప దాస్యం బొనర్చె
సద్యశఃస్ఫూర్తి శ్రీనలచక్రవర్తి.

గీ. కలిమి బలిమిని చెలిమిని గలుగవలయు
సకలకార్యంబుల కివియ సాధనములు
విత్తము ప్రధానమనియుండు విత్తమున్న
దీని తలఁదన్ను లంజలు వేనవేలు.

వ. అని యిట్లు హేమసుందరుండు నిశ్చయించి, చని చని, వే
శ్యావాటికం బ్రవేశించి, గోపికసించుగృహసమీపమున
కేఁగినంత,

సీ. సంగీతనామకశస్త్రముఁ దుంచినయంత
విలపించుపలుకుల వెలఁదిఁ దలఁచి
చాకిదెబ్బల కోర్వఁజాలక యొండ్రించు
గార్దభకంఠ సౌఖ్యంబుఁబడసి
దుర్గంధభూయిష్ఠమార్గంబులను రేఁగు
మక్షికామశక సమ్మతినిబొంది

జనులు రాలనుఱువ్వ | సాధ్వసంబునఁ బాఱు
వానరంబులతోడఁ | బ్రీతిఘటించి

సీ. కాక ఘూక భేకంబులఁ | గాకుసేసి
కాసరీకా సరంబుల | నీసడించి
శాకినీఢాకినులఁ దోలఁ | జాలినట్లు
పాటలాధరి యొకపాట | పాడుచుండె.

గీ. అట్టులాలపించినపాట | నాలకించి
పాటిలేనట్టి యీబోటి | కోటిసేయు
కూటమికిఁగాక పాటకు | సూటిపడునె?
యనుచు మదినెంచి లోనికి | నరిగెనతఁడు.

వ. అనంతర మాగోపి, తన గానకళానైపుణ్య మట్లుండనిచ్చి;

చ. తనసరసుండు వచ్చెనని | దబ్బున లేచి, వియోగబాధకున్
గినిసినయట్లు వానిఁ బరి|కించి, కులాంగనకుండుఁ దీర్పగా
ననువిడనాడిరో? యకట | నాతలఁదన్ను మనోజ్ఞసుందరి
న్గనుఁగొనిరో? వచింపుఁడని | నన్ విటసుందరుఁడా మొకిట్లనున్.

చ. మగువ! యెఱుంగవేమొ? యను | మానవశంబున రాకయుం
దునా?
తెగువకు హేతువాత్మసతి | దేర్పఁగఁగాదు మనోజ్ఞసుందరి
న్దగిలియుగాదు చెప్పెదయ | థాస్థితి నిన్నటిరేయి యింటనే
మిగిలితిఁ జూవె విత్తము ని|మిత్తము చిత్తము తత్తఱిల్లుటన్.

చ. నలినదళాక్షి నిన్నెఱుఁగ | నా? చిరకాలసఖుండ, రూకలన్
జలజలరాల్చి, ముద్దులనొ|సంగిన పైమొగమెత్తిసుద్దులన్

బలికెదవా నెజాణయని । పైఁబడి కౌఁగిటఁ జేర్చి "గోపికా
వెలగలఁ జేయొసంగఁగలనే" యనియిచ్చెఁబదాఱురూకలన్

వ. ఇట్లు,

గీ. రాకరాక వచ్చిన యట్లు । రూక లొసఁగి
అఖిలసంపద లిచ్చిన ట్లలరి యతఁడు
మత్తుగొని తత్తరిల్ల న । మ్మగువ చూచి
"చాలు సరసుండ విప్రుఁడు । సమయమగునె."

చ. అనితొలఁగించి యిట్లనియె । హారసికుండవు నీవెఱుంగవే?
దినరతికిం దడంబడుదె । తేఁకువఁదప్పి యినుండు గ్రుంకకుం
డునె? శశిరాకయుండునె? క । డుంగడునుల్లసుపల్లవింప ని
న్నెనయక యుండునే యకట । యెందుకు తొందర హేమసుందరా

ఉ. చౌకగఁజిక్కి వట్టినెర । జాణఁగదా యని యాత్మ నెంచినన్
జోకగ నేలుచన్ రతుల । సొక్కుచు సోలుచు నిన్ని నాళ్లకీ
రూకలొసంగి నాడ వపు । రూపముగా విధినేమనందు; నీ
రాకడ లేడ నేర్చితవు । రావిటరాయఁడ సంతసించితిన్.

ఉ. ఈపదునాఱురూకలకు । నింతయవస్థ తటస్థమయ్యె న
న్నీపయినెట్టు లేలెదవొ? । యెట్లు సుఖించెదనో? యెఱుంగ; నీ
కాపున నిన్నినాళ్ళుఁ గను । గందక కుందక యుంటి నింక నా
కాపురమంతరించెఁ; గడ । గండ్లకుఁ జిక్కితి సొంపుఁ దక్కితిన్.

చ. అనవుడు సుందరుండు ధవ । ళాంబుజపత్రవిశాలనేత్రి వే
ధనికుఁడు నీదు కంటఁబడి । తాళఁగలండె? జగాన నేనొకం

డనెమగవాఁడనే? తగిననాథులు నిన్ను భరింపలేరె? మే
లొనరకయున్నె? పూనుమిఁక యోపికనోపిక వాణిగోపికా.

ఉ. చెప్పెదనొక్కమాటవిను శీతకరానన! ముప్పుదప్పి నా
యప్పులుతీరుఁదాక ధనమంతయుఁ జేకురుదాక సౌఖ్యముల్
తప్పినఁదప్పుఁగాక, వినుఁ దప్పిచరింతునె? యాకు జేరునిన్
దప్పక తెచ్చినీకొసఁగెదన్ మనకే మిటలోపముండునే!

క. ఈయూర వెంకునాయఁడు
వాయువువలెఁ బాయకుండు వైభవజితగో
నాయకుఁ డనుసేవిత భూ
నాయకుఁడు ధనవిజితధననాయకుఁ డనఁగన్.

క. వనితలతలమానిక మని
జనులెల్లనుఁ గూడి నిను చక్కదనంబున్
గొనియాడఁగఁ జెవులారఁగ
విని యాతఁడు నిన్నుఁ గూడ వేఁడుచుఁగొనియెన్.

కం. ఈనాఁడు నిన్నుఁ జూడఁగ
నానాయఁడు వచ్చు మెచ్చు నర్థము నిచ్చున్
బోనాడక లోఁగొనుమా
నీ నేరుపుఁజూపి వానినెయ్యముఁగనుమా.

కం. మనరాజుగారిమిత్రుఁడు
ధనవంతుఁడు నీదు పాదదాసుం డయ్యెన్.

మన కెంతులోప ముండునె?
వనజాయతపత్రనేత్ర। బాగుగవినుమా.

గీ. అని యతండు వచించిన। న వ్వెలంది
రెక్తి తాను గతించిన। రేయిఁ గూడి
మనుకొనిన యట్టులాయెఁ బో। యనితలంచి
యిట్టు లనియెను తనగుట్టు। మట్టుమీఱ.

శా. చాలుం జాలుమనోహరా యెఱుగుదున్ జ్ఞాలింపుడీమాటలిం
కేలా? నాహృదయంబెఱుంగుటకుఁ గాదే మీరలూహించిరే
లీలల్ క్రొత్తగ నేర్చినారొ? హృదయక్లేశంబుఁ బొందింపఁగా?
మేలో హో! మతిఁ దామహేంద్రుఁడయి సన్మిమ్ముల్విసర్జింతు నే

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడి ప్రేమించిన
భర్తకుఁ దొలుదొల్త। స్వస్తిఁ జెప్పి
కడుపార నను గాంచి। కడుఁ బ్రేమఁ బెంచిన
తల్లిదండ్రుల ముప్పు। చెల్లుఁ జేసి
రాకపోకల లోటు। లేకుండఁ గొనియాడఁ
గల బంధువులకు మం।గళముఁ బాడి
నను గన్నులను గప్పు।కొని యేలుకొను విట
కాండ్రకు భరతవా।క్యంబుఁ బలికి

గీ. తప్పిదం బయ్యెనా ముప్పు। తప్పు ననుచు
నిన్ను బిగికౌఁగిటం జేర్చు।కొన్న నన్ను

వెంకునాయునికిం జేర్చి । విడువఁదగునె?
యీనఁగాచి నక్కలకిచ్చు । వానిపోల్కి.

మ. చనవుం గైకొని తన్నినన్ గఱచినన్ । జంకించినన్ వద్దువ
ద్దనినన్ బొమ్మని యేడ్చినన్ వడివడిన్ । హస్తంబులన్ బట్టినేఁ
గినుకం జూచిన జాణవేయుచుచుఁ జక్కీవదతవక్కియున్
నను మెప్పించిన నిన్నుఁ బాయఁగలనే । నాయందు నాకేటికిన్.

ఉ. ఏమనుదాన నేమనిన । నేమగునో గద నిన్నుఁ బాసి యె
ట్లేమనుదాన, నీవు వచి । యించిన చొప్పునఁ జేయకున్న లో
నేమనినన్ను దూఱదవో? । యింతకుఁ జెప్పెదనొక్కమాట నీ
మోమును జూచి; నీరమున । ముంచెదొ క్షీరమునందు ముంచెదో.

గీ. వలచివచ్చిన నాయఁడు । బావగారి
నలరఁ జేసెద నీ వశ । నట్లు నేఁడు;
"ఏను నీ బాయ" నని బాస । యిచ్చెదేని?
మాటపట్టున మనకు మో । మోటమేల?

చం. అనిన నతండు గోపిబిగి । యారఁగ వుంగిటఁ జేర్చి ముద్దులన్
గొనుమని యిచ్చి, మెచ్చికొన । గోళ్లను ముంగురులన్ నిమిర్చియా
వనజనితాంధుఁడై పలికె । "బంగరుబొమ్మవు నిన్నుఁ బాసి నే
మనఁగలనే? లతాంగి విను । మాయనుమానము మాని మానినీ"

గీ. వానిధన మెల్లఁ గొల్లాడ । వలయు ననుచుఁ
బొలఁతి యీరీతిఁ గావింప । వలసె మనకు

నిన్నుఁ బాసి చరింప నా । కన్నులాన
యనుచు వచియించి వలపుల । నలరఁ జేసె.

వ. అనంతరమున,

ఉ. అక్కట తీరెఁ జాలునని । యాత్మఁగడుంగడు నుల్లసిల్లి, "నీ
చెక్కుచెమర్పకుండనిను । శ్రీసతిఁ జేసెద, వెంకువాయనిన్
దక్కఁగొనంగనోపుదువు । టక్కులెఱింగిన టెక్కులాడివం"
చక్కడనుండి నెవ్వడి గృ । హంబున కేగి భుజించి తృప్తిగన్.

ఉ. "ఎక్కడఁ దెచ్చెనో యెఱుఁగ । మింతధనం"బని యింటనుండు వా
రక్కజమంది లోనలరు । నట్టుల బియ్యముఁ బప్పుకూరలన్
జక్కని బట్టలన్ గొనియె । సంగి యతండు పరుండె; నంతలో
జక్కవ తేఁడు గ్రుంకె నెఱ । సంజను పక్షులుఁ బాఱెఁ గూఁడ్లకున్

వ. తత్సమయంబున హేమసుందరుఁడు మేలుకొని,

గీ. కన్నులను విప్పి దిక్కులఁ । గలయఁ జూచి
పొద్దుగ్రుంకెనో యనిలేచి । ముకురమునను
ముఖముఁ దిలకించి తిలకంబుఁ । బొందుపఱచి
వెంకువాయని వీక్షింప । వేగఁ జనియె.

చం. చనిచని వెంకువాయుని ని । శాంతము మెల్లగఁ జేరి లోనికిం
జని తనరాకఁ దెల్పిన ని । సంజను దెంపు హాసించి; నాయఁడీ
ట్లని యెను—రెడ్డిఁ జూచితివె । యాతని వంపు నవచ్చియుండు వా
నని తలయూచి, భూవరున । కంతయుఁ జెప్పితి హేమసుందరా.

ఉ. వైద్యుఁడు నంను మేటివని ! పల్వురుఁ జెప్పుకొనంగ వింటి; నా
విద్య రహింపఁ జాగదె వన ! వీధులపై నధికారి మున్న; దు
శ్చైద్యవనాంతరాళమునఁ ! బెద్దతనంబు నృపుండొసంగెఁగా
కోద్యముభారమూని నర ! యోత్తమ చిత్తముఁ గొమ్ము మేలగున్.

గీ. ఘోరకాంతారసీమాధి ! కార మొసఁగె
చేకు రెంకద యనిసంత ! సింపవలయుఁ
బను లొనర్చినకొలఁది రా ! బడియుఁగలదు
వేతనము స్వల్ప మని యెంచి ! విడువరాదు.

గీ. వనములన్ బర్వతముల సే ! వకులఁ బెట్టి
సొంపు మైవాఱ నీవు పా ! లింపవలయు
భళిర రసికుండ విప్రుండ ! పాలకుండ
వైతివి ఫలించె నేఁడు నీ ! జాతకంబు.

చం. పతి నిను మెచ్చునట్లు పని ! పాటుల కెంతయు సాలసించు న
ట్లితరులొనర్చు తప్పుల గ్ర ! హించి యెఱుంగని యట్టు లుండుమా
యతివినయంబుతో నినిన ! నాఖలుఁడొందలయూచెఁ జిత్తముం
చతివినయంబు ధౌర్త్య మను ! నార్యుల వాక్య మెఱుంగకుండు నే.

ఉ. వెండియు నాయఁడిట్లను వి ! వేకముఁ గల్గి మెలంగుమింగిత
జ్ఞుండవి భూమిపాలుఁడు సి ! నుంగొసియాడినఁ జాలు వాదురా
కుండ నొనర్చి కష్టముల ! కోర్చిన మేలగుఁగాదె? యద్దియ
ట్లుండె; మఱొక్క మాటకుస ! దుత్తర మీఁగలవంచు నెంచెదన్.

ఉ. పాటలగంధిగోపికళ । పాటవమొప్పఁగఁ దేనె లూరఁగన్
బాటలఁ బాడు జాణయని । పల్వురు గొప్పఁగఁ జెప్పుచుందు రా
మాట నిజంబె? పామరుల । మాటలలో నిజముండ దైన మో
మాటము దక్కి చెప్పనిజ । మాయనృతంబొ యెఱుంగ గోరెదన్.

ఉ. గానకళారసగ్రహణ । కౌతుకదుం గడు హెచ్చు; గాయకుల్
వీనుల కింపు నింపరు చ । లింపక పాడిన నేమి? స్త్రీకళా
నూనవికస్వరస్వర । సౌష్ఠవముండదు, నిశ్చయంబుగా
పానుల జెప్పిచెప్పవలెఁ । జానలనెల్లఱఁ బాడనేర్చినన్.

వ. అనిన విని చిక్కఁగ దాయని సంతసించి,

చం. సరసులు గోపిపాటవిని । సన్నుతులీయఁగ నేను వింటి రాల్
గరఁగి స్రవింప, శుష్కతరు । కాండము వెండియుఁ బల్లవింపసు
స్వరమునఁ గంచుగంట వలెఁ । బాడఁగ నేర్చినకంబుకంఠి, యా
తరుణినిఁ జెప్పి చెప్పవలెఁ । దక్కినసానుల గానమాధురిన్.

ఉ. స్వైరవిహారధీర రతి । సంగతుల న్నుతిఁ గొన్న ప్రౌఢసం
సారిణిఁ బోలియుండు నెఱ । జాణ నిజంబుగ దాని బోలుశృం
గారవతిన్ మఱొక్కరితఁ । గానము గానముటుండ నిందు; మీ
కోరికఁ దీర్చు నామెయను । కూలగతిన్ బహుభాష లేటికిన్.

ఉ. అక్కట వెంకునాయఁడని । నంతనయామెకుఁ జెప్ప కేమినూ
నైక్కులు చెమ్మగిల్లుఁ దను । సీమ గగుర్పునఁ దల్లడిల్లు; జన్
ముక్కులు కంచుకత్రుటన । ముం బొనరింపఁగ నుల్లసిల్లు మ
త్కృవమెట్టిదో యెఱుఁగు । మన్మధుఁ డొక్కఁడు నిక్కవంబుగన్.

గీ. భోజనముఁ జేసి మీర లం। భోజవదనఁ
జూడఁదగియుండు రండని। సుందరుండు
వెడలె; వేశ్యాన్వేషప్ర। వేశమునను
గాన మనునది ప్రథమసో। పాన మౌర.

గీ. హేమసుందరుఁ డాగోపి। యింటి కేగి
రొట్టెవిఱిగి నేతంబడ్డ। యట్టు లయ్యె
నాతి యని పూసగ్రుచ్చిన। రీతిదెలిపె
జరిగినయుదంతమంతయు। సంతసమున.

వ. గోపికయుం బరమాహ్లాదంబుఁ బొంది మీ కశక్యమగు కార్యముండునే యని యనేకవిధంబులం గొనియాడుచుఁ గౌఁగిటం జేర్చి, సరససల్లాపంబుల నాపల్లవుని యుల్లం బుల్లసిల్లం జేయుచు మెల్లగ లోఁ గొనియె. వెండియు,

గీ. ముద్దుగుమ్మ తేనియలూరు। సుద్దులాడి
ముద్దులనొసంగెఁ గడగొట్టు। ముద్దు లేమొ?
పోకలనొసంగి పైఁ దెల। నాకు లిచ్చె
నిపుడు విడుగగ యుల్లాకు। లిచ్చెనేమొ?

వ. తత్సమయమున,

సీ. తైలసంస్కృతకేశ। జాలంబు వ్యామోహ
పాశజాలనిబద్ధ। పక్షిఁ దెలుపఁ
దిలకచిత్రితఫాల। ఫలకంబు నిజగూఢ
గాఢానురాగ ని। రూఢిఁ దెలుప

వక్షోవలంబిత । పరిసవమాలికన్నర్థి
రోధరతీనాథ। బాధఁదెలుపఁ
దనులిప్తచందన।ఘనసారవాసనల్
తనమనోమలినవా।సనలఁదెలుపఁ
గీ॰ గాలమేఘోపమితదేహ।నీలకాంతి
యతులకామాంధకార మా।ధిక్యంబుఁదెలుపఁ
డెంద మానందముం బొంద । మందగతుల
నోడ కేతెంచె నాయఁడ।ప్రౌఢజూడ.
మ॰ అహాహా!యాత్మసతీపవిత్రముఖచం।ద్రాలోకజాత్యంధులై
కుహనారాగధనాంగనాముఖకుహూ।ఘూకంబులై మోహ
విగ్రహులై దుర్విటభోగజాతసుఖరో।గగ్రస్త వారాంగనా
గృహముంజేరుదు రిట్టికాముకులు సం।గీతాపదేశంబునన్ .
వ॰ సడిఁబట్టి నాయఁడేతెంచెనని గ్రహించి హేమసుందరుం
డెదురేగి,
గీ. అతని వీక్షించి, రం డని । యాదరించి
యాసనముఁజూపి యిదిమీగృ।హంబయనుచు
నిచ్చకము లాడి యాతిథ్య । మిచ్చి వెడలె ?
వినమె "అభ్యాగతః స్వయం । విష్ణు" వనఁగ.
గీ. హేమసుందరుఁ డారీతి । లేమివలన
దానువలచినపొలఁతుకఁ । దార్చెఁగాని
యాత్మలోఁ బరితాప మ।త్యధికమయ్యె
నింటి కేరీతి వచ్చెనో । యెఱుఁగఁ డతఁడు.

సీ. ఉల్లంబు రంజిల్ల । మల్లెపూవులఁ బోలు
నన్న మంతయుఁ గ్రొత్త । సున్నమయ్యె
దాలిమిం గొనఁదగు । మేలిమి తాలింపుఁ
గూరలన్నియు మిత్తి । కోలలయ్యెఁ
బరిపక్వవిధులను । సరిలేక యొప్పారు
పప్పు లన్నియుఁ బ్రాత । చెప్పులయ్యె
నల్లారు ముద్దుగ । నిల్లాలు పలికెడు
పలుకు లన్నియు వాఁడి । ములుకులయ్యె

గీ. వాలు తేలయ్యె, నిల్లు ము । ల్లయ్యె నకట
యాలి నొల్లని వానికి । నీలకూర
చప్పగా నుండు నంచు రా । నరసుఁ డింట.
నెట్లు భుజియించి బ్రదుకునో । యెవ్వఁ డెఱుఁగు.

గీ. మనము గోపి కొసంగి మై । మఱచి యాతఁ
డేమిభుజించెనో మది । నెఱుఁగకుండెఁ
బండుకొన నెంచి మెల్లగఁ । బఱుపుఁ జేరెఁ
బఱుపుగా దది తనమేని । కుఱుపుగాని.

శా. ఓరా! చక్కనిచుక్క డక్కెనని నే । నాశించితిం గాని, వా
దారిద్ర్యం బొక భూతమై పరువకుం । దార్పించె, నిర్భాగ్యుఁ డా
సారంగాక్షి రమింపఁగాఁ గలఁడె? యా । చక్కందనం బాహారం
గా రామామణి కేతగుఁగా బలుకు లే । లా? మేలకుంటేఁ గా!

శా. ఆమోవింగల కెంపు సానగు మొగం। బా కన్నులా చన్నులా
హా మేల్మేలని మెచ్చవచ్చుఁగదరా। యా చెక్కులా రక్కులా
రా! మైకేవి, బలారె, మెన్నఁదగురా। యాటక్కులా టెక్కులా
రామారత్నముఁ బోలు రామగలదా। రామా జగన్మండలిన్.

సీ. మతిమాలి గతిఁదూలి। రతికేళిఁ బాసితి
గోపికా దదిసుధా। వాపిగాని
సిరిలేక సరిలేని। గరిమ నర్పించితి
పాతిగా దది మారు। హేతిగాని
బ్రతిమాలు సతినేలు। ధృతిగోలుపోయితి
భామగా దది రతి। సీమగాని
వగలాడి దిగనాడి। జగమోడినట్లైతిఁ
గాంతగా దది జగ। జంతగాని

గీ. తలఁపు తులకింప, వలపులు। తొలకరింప
వాలుఁగంటిని ముద్దార। నేలుకొంటి
మేలుకొంటి నిప్పుడు గోలు। గోలు మంటి
మాటికిని మింటికిని మంట। లంటె నంటి.

గీ. పోకలకు రూకలంగోను। పోకలాడి
యిచ్చకములాడి యేల్కొను। మెచ్చులాడి
దానిసరియైనజాణ జ। గానఁ గానఁ
దలఁప వాలంజె తియ్యాని। తాటిముంజె.

సీ. మరులుగొల్పెడుకల్కి । మరునియారవముల్కి
మురిపెంబులకునండ । విరులదండ
పూదేనియలచాలు । పొంకంబులకుఁ బ్రోలు
అందంబులకు నిక్క । యతనుభక్క
రమణులపూసజ్జ । రతులనేరుపుఱజ్జ
వెరవులపోఁగిన వా । వేఁడ్కటావు
మణిరతంతులవి । గణుతికెక్కినజాణ
వలపులదీవి పూ । బోఁటులకుఁ గోవి

గీ. మంచియున్నులమిన్న లే । మావిగున్న
భళిర ! పూవిన్నె రతిచేలి । పసిఁడిగిన్నె
ముచ్చటింపఁగఁదగుకొమ్మ । ముద్దుగుమ్మ
దాని సరిసానిఁగాన నెం । దేని గాని.

సీ. జిగిమీఱి వగఁగూరి । జగడంబులనుగోరి
మురిపించుముద్దుల । మోవిదాని
అలజక్కవలపెక్కు । లణఁగఁద్రొక్కఁగనిక్కు
జక్కలించెడుగబ్బి । చనులదాని
ఘనమానులను దీను । లను జేయు శృంగార
ఖనులఁబోలిన లేడి । కనులదాని
అలపద్మకర్ణ సద్మ । మగుపద్మమును మీఱు
గోముగల్గిన నిండు । మోముదాని

సీ. సీటుగలరంభనిలువున । నీరుగాగ
నొడలుపులకింపఁ జేయు సుర । దొడలదాని
వాయువికిఁదార్చి యతను సం । తాప మోర్చి
మరులుకొంటి, నిట్లొంటినైనుఁ । బొలుమంటి.

గీ. స్వార్థనాశంబు వైరాగ్య । మనగ నిట్టు
తనదు సౌఖ్యంబు పెరలకు । ధారవోసి
అతివ యనురాధయును నేను । సగ్గలముగ
నగ్గమైతిమి మరుబారి । కక్కటకట.

ఆ. విత్త మీయవచ్చు । విలువఁజెప్పగరాని
ప్రాణ మీయవచ్చు । భయముదక్కి
తానువలచినట్టి । తరుణి నొక్కని కిచ్చి
ఇట్లు విరహతాప । మొనయఁదగునె.

చ. నడుమసియాడ నేత్రనలి । నంబులొకింత మొకమోడ్పుఁజెందదుం
దుడుకునఁజన్నుఁదోయి కదుఁ । ద్రుళ్ళఁగమైఁబులకల్జనింపనుం
దొడలునటింప, నంగనక । నంగొననంగజసంగరంబునన్
గడపయివీటిసానిగతిఁ । గ్రాలుగదా మదియుల్లసిల్లగన్.

గీ. చెలువిలుకాని గరువంబు । చెల్లనీక
అద్దిరాయని ముద్దుల । యప్పుదీర్చి
వలచి వలపించి నన్నేలు । పాలఁతిఁబాసి
గాసిలితి జాలిగతిదూలి । బైసిమాలి.

శా. హేమాయుంబోఘనమోహసుఖ-భావగంభో నిన్నాళ్ళునక్షామినీ
మాయామాగురఁజిక్కియున్ మదనసామ్రాజ్యంబుపాలించితిన్
హాయిన్ జెందితిఁగంటగించెవిధియున్ వ్యాయ్యాంబుగావించె నీ
నాయంగఁ డొక్కఁడుదా హరించె నకటా నాజన్మ మింకేటికిన్.

గీ. జిలుఁగువలిపంబుతోడఁ దా జలకమాడ
వెనుకపాటున నేఁబోయి కనులుమూయఁ
జనుల నాచేతులన్ దార్చి సకియఁబాసి
విరహబాధకు లోనైతి వెడగుభాతి.

గీ. మురళిమురళించు కలకంఠి మోహనాంగి
లలితరతిమహోద్యాన లీలాకురంగి
సరసులమనంబుభేదించు స్మరుఫిరంగి
అలఁతియే యాపె నాహృదయాబ్జభృంగి.

క. ఇంటంగల చక్కనివా
ల్గంటిన్ బొమ్మంటి మచ్చెకంటీ! విను ని
న్నంటుకొనె నొక్కఁ డక్కట
రెంటికిఁజెడి కుందినట్టి రేవడనైతిన్

వ. ఇట్లపరిమితచింతాభరస్వాంతుండై యాహేమసుందరుండు-

మ. వలపించెన్ వలచెన్ వెలందియనుచున్ భావించు భావించి కె
న్నులమూయునగనులట్లమూసిసఖు నిన్దూషించు దూషించి ది
క్కులనొక్కుమ్మడిజూచు జూచుచుఁగడున్ గోపించుఁ గోపించుచు
న్వాపించున్ బలవించునించుకలుకా నింగాంచినన్లొంచుచున్.

మ. కులుకుంబ్రాయపువన్నెచిన్నెలను టెక్కుల్చూపు వాల్గంటి
పూవిలుకానిన్ వలపించుజాణ మెయితీవి న్వ్రేల్చి పూబోండ్లయా
దలఁదన్నంగలయందకత్తెయను మి న్నైవంబునో నాడు చున్
వలవంత న్దపియించు మన్మథునకు బ్రహ్మాణ్యము న్బెట్టుచున్.

చ. జిలజిలపూవుఁదేనియలఁ జిల్కి ముద్దులఁ గుల్కి గోపికోఁ
గలకలనవ్వి వాయఁడల కాముని సోముని మెచ్చనంచుఁదా
వలవల యేడ్చి యేడ్చి తన పాన్పునఁ బొర్లుచునుండ భళ్లన
న్దెలదెలవాఱె జాఱెఁ దలు దిక్కుల జుక్కలు కోడికూతతో.

సీ. తెలవాఱెబ్రదికితి వలవంతయట్లుండె
నృపుఁ జూచి యుద్యోగ మొనయవలయు
ననిలేచి వేవేగ జని స్నానముంజేసి,
దబ్బున ధౌతవస్త్రములఁ దాల్చి
వడిఁబోయి యానృపు ద్వారసీమను వేచి,
తాఁజేఁ జూచి తనరాక నెఱుకపఱచి
సర్వౌషధంబుల సంగ్రహించినరాజ
వైద్యుండ వెండియుఁ బండితుండ

గీ. ననుచు వచియించి పలుకుల నలరఁజేసి
నృపునియాజ్ఞను దలఁదాల్చి వృత్తిఁబడసి
వచ్చుచుఁ బోవుచున్ రాజు మెచ్చుకొనఁగ
బ్రదుకుచుండె రవంతయు వంతలేక.

సీ. వైద్యమునఁ గొంత తనవృత్తి వలనఁ గొంత
విత్త మార్జించి యన్యదుర్వృత్తి మఱచి
యప్పులను దీర్చి, యిల్లాలి మెప్పుఁబడసె
బంధువులు మెచ్చుకొన హేమసుందరుండు.

వ. ఇట్లు వత్సరద్వయంబు వెచ్చించి

గీ. సేవకావృత్తి తగ దంచు సేవగించి
నిఖిలమర్త్యసేవితనృపునిఁ గొల్చు
వృత్తికిఁ దిలోదకంబుల విడిచెఁ గూదకు
వైద్యవృత్తియె జీవనోపాధి గాఁగ.

ఉ. సంకట మెట్టిదో యెఱుఁగు జ్ఞానము సుంతయు లేక వేల్పువె
ల్లంకులు దెచ్చి యౌషధములందు గృహాభాగములంకరించి వే
షాంకిత భేషజంబున ధనార్జన సేయుచునుండెఁ బాపముల్
జంకుఁ దొలంగి సేవని నొనర్చుట కింక తెగింపకుండునో?

గీ. రాజవైద్యవిఖ్యాతిఁ గుగ్రామములను
జనుల వంచించి విత్తంబు సంగ్రహించె
వానిసిద్ధౌషధంబునఁ గాని రోగి
నాకలోకంబుఁ జూడఁ డే నాటికైన.

గీ. అమరవిభుఁడగు నూరుయాగములవలనఁ
గవివరుం డగు నూరుశ్లోకములవలన
వరుస నూర్వురఁ జంపిన వైద్యుఁ డగును
జ్ఞాన మట్లుండ నిందు నిక్కంబు వినుఁడు.

వ. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానుండై (రాజభిషఙ్మణిమార్తాండ) కలియుగధన్వంతరీత్యాద్యసత్యబిరుదాంకితములం బ్రకటించుకొనుచు, మృదుమధుర వాక్చమత్కారధురీణుండై, సామదానసమాకర్షితకర్షకాదిజనహార్దవర్షితధన శీర్షుండై, మదాంధుండై వెండియుఁ గామాంధుండై,

గీ. గోపికయ్యారు నాయుండు ◆ దాపరించె
నారయాయాస యాయాస ◆ మయ్యెనను చు
మదిని జింతించి తుదకు మ ◆ న్మథునిరాజ
ధాని యనఁనొప్పు నొకయొడ్డ ◆ సాని వలచె.

గీ. సరసనయనాభిరామ వే ◆ శ్యాలలామ
వదననిర్జితసోము, యౌ ◆ వగుణధామ
అతులనీలరోమస్తోమ ◆ శతసహస్ర
యువకసంగ్రామసీమ యా ◆ యోధ్రభామ.

సీ. తనదుప్రియుని సుందరుని మోహించిన
యట్లు నటించి రహస్యఘక్కిఁ
గామాంధులౌ విటకాండ్రనాకర్షించి
యశ్రాంతమును ధనం ◆ బపహరించి
సుందరుందకఁ బురందరునైనను
కన్నెత్తిచూడదీకన్నెమిన్న
యనునట్లు మెలఁగి వైద్యాపదేశంబున
నార్జించు నాతని ◆ యర్థరాశి

గీ. సంతతము నొయ్యనొయ్యన సంగ్రహించి,
యొక్క నాడర్ధరాత్రి నాయోధ ప్రభామ
యెడకొయెగ నిశ్శంకతోడ నకట
వేశ్యలను విశ్వసించి వివేకి యగునె?

గీ. మంత్రి మనుచు వైద్యం బనుచు దంత్రి మనుచు
జనులవంచించి యార్జించు ధనము ఘనమె?
ఘనమయాఁగాక యద్దాని ననుభవింపఁ
జాలునే యెట్టివాఁడైనఁ గోలుపోవు.

వ. అనంతర మాహేమసుందరుండు,

ఉ. ఆనలినాక్షి మెల్లఁగ మదార్జిత విత్తముఁదొంగిలించి మో
హానను జూపకుండఁ జనెనంచుఁ గుంగుచుఁగుందుచుండనా
లోనొకఁ డేగుదెంచి, మనశోకము వాఁడనరాదు నాయఁ డ
జ్ఞానదశన్ బరుండెననఁగా విని యెంతయు నంతసించుచున్.

ఉ. పాపము పుణ్యమో యెఱుఁగు భారము దైవము మీఁదనుండు
జూ, పోపమి వేఁగి వేఁగి మది నొంచుదలంపక మిన్నకుంటినా
గోపిని గోలుపోయి కడు గుంది కృశించితి నేఁడు నాదుసం
తాపమణంగె, నాయునికి దప్పదు చావు, విషంబొసంగెదన్.

వ. అని నిశ్చయించి యక్కపటవైద్యుండు,

ఉ. పండితపంటనై పిలుచు వైఖరి వచ్చినవాఁడు "వేగమే
రం"డనుచుండ నౌషధకరండముఁ గైకొని ధౌతవస్త్రములో

పొంకుగఁదాల్చి, నవ్వుచును । మీసము దువ్వుచు రాజమార్గమం
దండజయానలం గనియొ । య్యారముఁ జూపుచు మాటలాడుచున్.

చం. చనిచని రాజవీధిఁ గల । సౌధమున న్నివసించు నాయునిన్
గని యెటులుండెఁ జెప్పుఁడవి । నన్ వినియాతఁడు శూలబాధకున్
దనువువశంబుగాదనిన । నవ్వుచు "మేలగు నౌషధం బొసం
గిన"నని హస్తనాళిఁ బరి । కించి యొసంగె విషంబు సిద్ధయున్.

గీ. ఆతఁడు విషంబు సేవించు । నంతదాక
వేచి, నిద్రింపుఁడని చెప్పి । వెడలివచ్చి
యితరులం జూచి నాయంతు । బ్రతుకఁ జాలఁ
డనుచు వచియించి, యాత్మగృ । హంబుఁ జేరె.

వ. అంత,

గీ. జార నాయండు గతియించె । ననెడివార్త
యఖిలదిక్కుల వడివడి । నాక్రమించె
ప్రళయకాలకల్లోల వా । రాశిలీల
నల్లకల్లోలమైయుండె । నాపురంబు.

సీ. ప్రాణాంత మానంత । వ్యాధిలే దనువార
లాయువింతకు స్వల్ప । మనెడువారు
దానమందంతటి । త్యాగి లేడనువార
లైననించుకలోభి । యనెడువారు
హేమసుందరుం డౌర । ఘనవైద్యుఁ డనువార
లమృతహస్తుండుగాఁ । డనెడువార

లనుమానముగనున్న । నదియేమొ యనువారు
మన కేటి కామాట । యనెడువార

గీ. లవని శాశ్వతం బెయ్యది । యనెడువారు
జనులు పుట్టుట గిట్టుట । కనెడువార
లిట్లు కొందఱు నందఱు । నెల్ల యెడలఁ
బొక్కి పొరలిరి పురపుర । పురమువారు.

గీ. చంపఁ దలపెట్టి ఘోర విషం బొసంగె
ననెడుదుర్వార్త యంతట । నాక్రమించి
యింత యంతయ్యె నంత మఱింతయయ్యెఁ
సుందరునివైద్యవృత్తియు । శూన్యమయ్యెఁ

గీ. ఉన్నధనమంతయు హరించె । నోషధిభామ
వైద్యవృత్తితో క్షీణించెఁ । బలుకుబడియు
ననుచుఁ జింతించి గోపికి । నభయ మిచ్చెఁ
ధనము వెండియు నార్జింపఁ । దలఁచి తలఁచి.

ఉ. "పాటలగంధి గోపినెడ । బాయఁగరాదు పురంబునందు నా
యాటలుసాగిరా"వని । నిజాత్మఁదలంచి మఱొక్కయూరిలో
మాటలనేర్పునన్ మగుడ । మందులనిచ్చెద నింతవంతనా
కేటికిఁ; బూరి మేపెదనె । సృష్టియొనర్చిన దైవమక్కటా.

సీ. తనకు దక్షిణబాహు । వననొప్పునాయనిఁ
జంపితి రెడ్డి కోపింపకున్న ?

తనపాణిసఖుని జంపిన నన్ను భూపతి
వీక్షించెనేని చంపింపకున్నె?
విష మిచ్చి నాయని బిలుకుమార్చితి వాని
యిల్లాలు నను జూచి యేడ్వకున్నె?
జనరంజకునిధని జంపితి వానియా
శ్రితకోటి నన్ను దూషింపకున్నె?

గీ. పౌరబృందంబు పాపాత్మవైశ్య యనుచు
నన్ను దిలకించునపు డాత్మ నెన్నకున్నె?
చాలు నీపురి కొకనమస్కారశతము
బ్రదికియుండగ నొండుపురంబు లేదె.

వ. అని నిశ్చయించి యాదుష్టవైశ్యుండు కుటుంబసహితుండై గోపియు వెంటరా, నర్ధరాత్రంబున నతిరహస్యప్రకారంబున దత్పురింబాసి చనియె.

— ఆశ్వాసాంతము —

చం. సరసిజపత్రనేత్ర, శివసన్నుతదివ్యచరిత్ర సత్కవీ
శ్వరనుతకీర్తిపాత్ర నిజభక్తజనాఘలతాలవిత్ర ని
ర్జరనుతజైత్రయాత్రపరరాట్కులకాననవీతిహోత్ర సుం
దరతరనీలగాత్ర, నతదానవమిత్ర పవిత్రగోత్రజా!.

కం. వరమునిసరసిజభాస్కర
కరధృతశితఖడ్గచక్రఘటితయశోభా

సుర, సురదానవపూజిత
చరణాంబుజ యంబుజభవ । సన్నుతచరితా.

భుజంగప్రయాతవృత్తము.

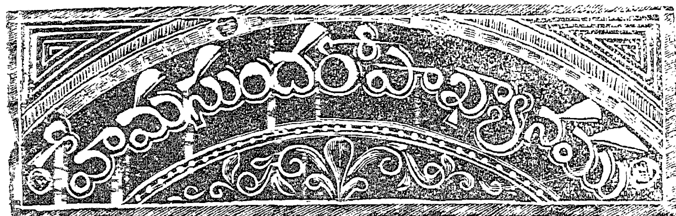
యశోవాహినీక్షాళితాంభోజవైరీ
యశోదాయశోదామహాత్కార్యకారీ
ప్రశాంతాల్పహాసస్ఫురత్పాండునేత్రా
నిశాటాన్వయధ్వంసనిర్ణీతయాత్రా.

గద్య:—ఇది శ్రీరామచంద్ర కరుణాకటాక్ష ప్రసాదిత సత్కవితాలతా ప్రసూనాయమాన నవీనప్రబంధం
బైన హేమసుందరోపాఖ్యానము
నందుఁ బూర్వోదంతంబను
ప్రథమాశ్వాసము.

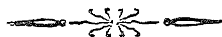

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. రామా! వదనవినిర్జిత
సోమా! జితపరశురామ సుగుణస్తోమా!
శ్యామానుతనవమేఘ
శ్యామా లోకాభిరామ సంగరభీమా.

గీ. అవధరింపుము నీనామాంకితముగ
నొప్పిదంబుగ నిప్పుడు చెప్పఁబోవు
నవసుధారసమిళిత సూనమకరంద
బిందుసందోహమైన నవీనగాథ.

మ. కలదుత్తుంగతరంగరంగములనంగంగాద్రిలు సౌధంబులన్
జెలువున్ మీఱిసుధారుచిన్ దనరు నాక్షీరాంబుధిం బోల్కి చం
చలదంభోరుహమై వణిగ్జనులకున్ సంస్థానమై ప్రాణమై
కలనాదంబను పట్టణంబు భరతక్ష్మామండలీ రత్నమై.

చం. జగమున నెందుఁ జూడని వి। శాలవనంబుల నందడించు నా
ఖగముల కాకలీకలవి। కస్వరరావముతోడఁ గూడి, త
న్నగరవనీవగానకల। నాదము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుటన్
దగునని పెద్దలెల్లఁ గల। నాదము పేరిడి రింపునింపఁగన్.

చం. పరభృత మాపురస్థపర। వారవధూకల నాదమాధురీ
గరిమకు నోడి, వాణికయి। గాఢతపఃక్రియ లాచరించి త
ద్వరమహిమన్ వహించిన ది। భాస్వరసుస్వరమాధురిన్ వసం
తఋతువునందె; లేనియెడ। దక్కిన వేళలఁ గూయకుండు నే.

గీ. వారకామినీసంగీత। వైభవమున
శారికాకీరకలనాద। కారణమున
నరయ నాపేరు సార్థకం। బగుటగాక;
పూర్వ మాపురవర మొప్పు। ముక్తయనఁగ.

మ. ఘనసౌధస్థసతీమణీకరయుగో। త్క్షాతాంబరహ్రీదినీ
కనకాంభోరుహకాండతాడితనభః। కాంతామణీకుట్మల
స్తనహారప్రవిముక్తముక్తలను సౌ। ధశ్రేణి రాజిల్లుటన్
మును పాపట్టణరాజ మొప్పెఁ బుడమిన్। ముక్తాహ్వయఖ్యాతితోఁ.

చం. అనిశము సాలభంజికల। యందమునన్ జెలువొందు మేడలన్
ఘనములఁ దత్తటిల్లతలఁ। గాంచి విటుల్ కబరీభరంబుగాఁ
గనకసమానవర్ణతను। కాంతులుగా నల సాలభంజికల్
వనితలుగా భ్రమించి కను। పట్టుదు రప్పురిఁ గీలుబొమ్మలై.

సీ. తడఁబాటునకుఁ గాదె తలకొట్టువడ బ్రహ్మ
యనియెన్న రతని నధ్యయనపరులు
పోట్లాడఁజాలక పోటయయ్యెనరుండు
పోటయేయందురి రాపోటుమగలు
కుడువనా పెట్టనా కూడఁబెట్టె కుబేరుఁ
డార్యుఁడేయని యందు రర్యజనులు
వీడు వీటింబుచ్చు వాఁడేటి నాగేటి
జోదఁడురి మాసలిని పాదభవులు

గీ. ఆత్మధర్మంబుఁ దప్పని యనఘు లెపుడు
న్యాయమార్గంబు విడువని యలఘుమతులు
మోస మిసుమంత లేని సుబుద్ధులతుల
భక్తు లౌర చతుర్వర్ణపౌరజనులు.

ఉ. కచ్చియయందుఁ జేకురిన గాయము కాయమునందుభూష గా
మెచ్చులఁగాంచి వైరులకు మృత్యువు సంఘటిలంగఁ బోరి వి
వ్వచ్చుఁడు వచ్చుఁగాక యల భర్గుఁడు వచ్చిన వచ్చుగాక, రా
లచ్చికిహాని లేదని చెలంగుదు రచ్చటి పాదసైనికుల్.

మ. అభిమానంబు రతిప్రసంగములయం దానక్తి దుర్మార్గతా
షభికవ్రాతములన్ మెలంగుటయ సత్సాహిత్యచాంపేయసా
రభమున్ వాసనఁజూడనట్టి మధుపప్రఖ్యాతి వేశ్యాంగనా
షభలందాండవమాడు వైశ్యులదురాచారంబులగ్రాహ్యముల్

గీ. వేల్పుమ్రాని కొమ్మలవాఁడు । వేల్పుఁగొమ్మ
లనిశమున్ గోటకొమ్మల । నాశ్రయించి
దేవతటినికి, ఖేయవార్ధికినిఁ బెండ్లిఁ
జేయఁబోలదే యంచు వర్ణించుచుండ్రు.

సీ. మాకుంభకైనత । మానినీ స్తనములు
దొంగిలించినవంచు । ధూళియెత్తి
మదమిఁక స్తనముల । మర్దింపుఁ డనునట్లు
ధ్వనిఁ జేసి పీనకుం । భములఁ జూపి
మామందగమనంబు । మగువ నేర్చెనుగాక
మముఁబోలదనుచు మం । దముగ నడచి
దిగ్గజంబులు మాకు । మ్రొగ్గియుండు ననంగ
నలుదిక్కులకును తుం । డములుసాచి

గీ. యందమున కోడి తెలఁబాఱు । టట్టులుండె
దానమున కోడిగాదె పా । దముల నాశ్రి
యించె మేఘంబు ఘనమె మా । కెందు ననుచు
గజము లప్పుర రాజమా । ర్గములఁ గ్రాలు.

సీ. విటపమాత్రంబుగ । నటవీస్థలిం జేసి
వ్యోమమండలంబు గోష్ఠముగఁ జేసి
పారితస్వాతినిఁ జూచి । సూత్రమాత్రముఁ జేసి
వార్ధిలంఘించి పల్వలముఁ జేసి

సప్తశైలంబుల । సర్షపంబులఁజేసి
లోకత్రయంబు క్రోడీకరించి
యొప్పుగ నప్పురం । బొక్కటదొప్పఁగఁజేసి
వాతావరణమా స్థావరముఁ జేసి

గీ. పృథుఖురాఘాతసంభూత । విస్ఫులింగ
రుచులకినునిఖద్యోతమాత్రునిగఁ జేసి
కనఁబురంగములాకురంగము లనంగ
వరతురంగములగమూ లాపురిఁ జెలంగు.

సీ. తనయశస్సౌరభ । తతిదిక్కులఁ జెలంగ
మధువనంబులనేలు । మాధవుండు
తనదుమార్వీనినాదము దిక్కులధ్వనింప
వాహ్యాళిసాగించుఁ । బంచశరుఁడు
తనపండువెన్నెల । వనితలఁగరఁగింప
సౌధవీథులఁజూచుఁ । జంద్రమనుఁడు
తనగంధవహనామమును సార్థకముఁ జేయ
గంధంబువెదజల్లు । గంధవహుఁడు

గీ. తనమనోహరకలనాద । మినుమడించి
పాటలంబాడు నెలుఁగెత్తి । పరభృతంబు
పౌరజనమనోల్లాసమే । వరుసనుండుఁ
బలుకశక్యంబె? యూహింప । వలయుఁగాక.

గీ. మలయగిరి చందనశ్రీల । మాట యేల?
దేవవనసౌరభశ్రీలఁ । దెచ్చి చల్లు
నచటిసారణంబుల మల । యానిలుండు
వలచి వలపించునో పురిం । గలజవాళిఁ.

ఉ. దండకుఁ జేరి పల్లవుఁడు । "దండ యొకించుక మెత్తి చూపుమా
యండజయానవిల్తు" నన । "నాబడి వే" లన నామె, యోర్తయా
చండికకంటె నీకు సర । సమ్ముగ నిచ్చెద రమ్ము రమ్ము నా
దండ లకంచు నమ్ముదురు । దండలఁ దత్పురిఁ బుష్పలావికల్.

సీ. మోవిపానక మిచ్చి । ముద్దారఁ గ్రీడించు
నూత్నయౌవనజీవ । రత్న మనుచు
ప్రియవాక్యచతురిమన్ । విటులను వంచింప
యత్నించుఁ బోవాగ । రత్నమనుచుఁ
జనుదోయిఁ జూపించి । కనుదోయిఁ జేరు వా
మాక్షిరా యారకా । మాక్షి యనుచు
ధన మిచ్చినంతనె । చనవిచ్చి కడు మెచ్చి
భోగించురా పద్మ । రాగ మనుచుఁ

గీ. బండువెన్నెల మెండుగ । నిండుకొనిన
వేళ వేశ్యావాటికలందు । విటులు గూడి
మాటలాడుచుఁ బాడుచు । మలయుచుండు
రప్పురము సొంపు వర్ణింప । నలవియగునె?

గీ. అమరభోగినీనిరతసంగమమువలన
నమరవిభుఁడు సహస్రవ్రణాంకితాంగుఁ
డైసహస్రాక్షు విఖ్యాతి నలరునందు
రచటి విటులు రోగగ్రస్తు లైన యపుడు.

గీ. పురవనేందిరవచ్ఛకస్ఫారపుటనఁటి
యూథులను హస్తములఁ జాఁచి నాకమునకు
నందనోద్యానమహిమాభినందనంబు
వలదు వల దంచు వలపులఁ దోలకరించు.

గీ. అన్యభూపాలు రెల్లను నభినుతింపఁ
బౌరు లారోగ్యభాగ్యసంపదలఁ బొదలఁ
మేలుమేలనఁ దత్పుర మేలుచుండుఁ
జంద్రచూడాఖ్యభూపాలచంద్రుఁ డొకఁడు.

గీ. రాజమాతృండ ? యామసారంగ విపుల
కర్ణపుటమారుతోద్ధూతకాలమేఘ
గర్జనచ్ఛల సన్నుతఘనగుణగణ
రత్నపూరితకాండకరండుఁ డతఁడు.

ఉ. భూతల నాకలోకమని భూజను లెల్లను సన్నుతింపఁగా
నాతనిపాలనంబున నిరామయమై పుర ముల్లసిల్ల నా
ప్రేతపురాధిపుండు గని ప్రేతవనం బొవరింపఁబం పెనో
ఘాతుకు నాతతాయి ననఁగా జనె సుందరుఁ డార్జనార్థియై

వ. దుష్టవైద్యశిఖామణి యగు నాహేమసుందరుండు తత్పురము బ్రవేశించి, యందు నివసించి,

ఉ. తమ్ముఁడుఁదోడుగాఁగఁబిన|తండ్రియు మేలని హెచ్చరింప వై
ద్యమ్మునఁగొప్పవాఁడనని|దబ్బఱలాడుచు మోసపుచ్చి, వి
త్తమ్ము హరించుచుండె నిజ|ధర్మపథచ్యుతకార్యమంచు చి
త్తమ్మున నెంచఁడయ్యె నిది|తప్పని చెప్పెడివార లెవ్వరో?

వ. అశ్వినీదేవతావరప్రసాదలబ్ధవైద్యవిద్యాపారగులమనియాసోదరు లిరువురుం గూడి తత్పురంబున సమీపకుగ్రామంబుల సంచరించుచు ననేకజనంబుల యమనిశాంతంబున కతిథులం జేయుచుఁ గ్రమక్రమంబున నెల్లయెడల వ్యాప్తి పుణ్యాంబునఁ బామరజన సన్మానంబుఁబడసి,

ఉ. స్వోదరపోషణార్థమయి|యుచ్చము నీచము నెంచకుండ భా
గ్యోదయలబ్ధికాసవడి|యుత్తమనీతిఁ బరిత్యజించి సంపా
దితఘోరపాపులయి|మందుల మాఁకులవిక్రయించుచున్
సోదరరాజవైద్యులను|చుం బ్రకటించిరి తత్పురంబునన్.

గీ. సిద్ధమకరధ్వజం బంచు|శుద్ధమైన
పూర్ణచంద్రోదయం బంచుఁ|బుష్పబాణ
పంచబాణ బృహద్ధాతు|వర్ధనాది
రమ్యవాసంత కుసుమాక|రంబు లనుచు.

సీ. శతపుటాభ్రకమంచు|శతపుటవజ్రాభ్ర
కంబంచు హరితాళ|కంబులనుచుఁ

గనకాభ్రకంబంచుఁ । గాంతాభ్రకంబంచు
లోహాభ్రకంబంచు । లోహమనుచుఁ
గాంతలోహంబంచు । ఖడ్గలోహంబంచు
వైక్రాంతమనుచుఁ బ్ర । వాళమనుచు
ముండలోహంబంచు । భూరినాగంబంచు
హేమాక్షికంబంచు । హేమమనుచుఁ

గీ. గాంస్యవజ్రముక్తావంగ । కఫరి తామ్ర
శంఖ రజిత కాసీస ర । సంబులనుచు
భస్మనామాళి నానర । ఘుస్మరు లొగి
విక్రయించుచు నార్జించి । రక్రమముగ.

సీ. శ్రీవిష్ణుచక్రంబు । శ్రీకాలకంఠాగ్ని
కాలాగ్నిరుద్రంబు । కాలకూట
మమృతాంకురసము మ । హాజ్వరాంకుశము నా
రాయణాస్త్రము వాత । రాక్షసంబు
బ్రహ్మరంధ్రంబు స । వగ్రాహైకఫకేతు
సూతికాభరణంబు । సూర్యరసము
తరుణార్క మత్స్యగ్ర । తరుణార్క మతిసన్ని
పాతభైరవి మహా । వాతహరము

గీ. సన్నిపాత సూర్యావర్తి । చండభాను
వనుచు నానావిధౌషధా । హ్వాయములెల్ల

నేర్చి కొన్నివిషంబుల (నేర్చి కూర్చి
పాప మారాజవైద్యులు (బ్రదుకుచుండ్రి.

వ. ఇట్లు,

ఉ. ఏహ్యములైనమూలికల(హీనపదార్థములన్ గ్రహించి యు
గ్రాహ్యములైనతైలములఁ (గానియుఁ జేయుని యౌషధంబుల
న్నేహ్యములన్ ఘృతంబుల వి(లేపములన్ బరికింపఁ గేవలా
సహ్యములైనభస్మముల(శాస్త్రవిరుద్ధముగా నొనర్చుచున్.

వ. హేమసుందరుండు, సోదరసహితుండై ధనం బత్యధికంబుగ
నార్జించె.

మ. చరకాద్యుత్తమవైద్యశాస్త్రవిధులన్(జర్చింపఁగా నేల?మా
చ్చెరఁజంపంగలవాఁడువైద్యుఁడగు న్మా(రుం బేరు లేనట్టి దుశ్చ
రితుండయ్యును;వాఁడుపండితుఁడో? శా(స్త్రజ్ఞానమే పాటి యో
చెయుఁగంజాలినవాఁడు లేఁడుపురమం(దెలావితర్కింపఁగన్.

సీ. నిజపిచండభాండములను (నింపుకొఱకు
వృత్తిధర్మమెఱుంగక (విషమయౌష
ధములనిచ్చి మృషాకషా(యముల నొసఁగి
ప్రజలవంచింతురీదుష్ట (వైద్యులకట.

ఉ. ధాతుపరీక్ష దేహముల(తత్త్వమువస్తుగుణంబు శాస్త్రని
ర్ణీతపథంబు నోషధుల(నేమము సర్వరుజానిదానమున్
బ్రాఁతిగనేర్చి పైననుభ(వజ్ఞులఁ బెద్దలనాశ్రయించి యు
జ్ఞాతరహస్యయోగముల(సారమెఱింగినవైద్యుఁడెవ్వఁడో

గీ. శాస్త్రపరిచయహీనులు । శస్త్రపరులు
భక్షితాశేషమానవ । ప్రాతులైన
మూఢవైద్యుల వైద్యంబు । రూఢికెక్క
శ్రాద్ధదేవుండు నేడు వి । శ్రాంతి నొందె.

సీ. అద్వైతవిద్యార । హస్యంబుల నెఱుంగ
భ్రాంతి మీకేల వే । దాంతులార
కర్కశవాక్కులం । దర్కించి బాధలొం
దగ నేల తర్కశా । స్త్రజ్ఞులార
శ్రోత్రశూలము లైన । శ్రుతివాక్యములతోడఁ
బనియేమి శ్రోత్రియ । వర్యులార
అర్థంబు లేక శ । బ్దార్థంబుకొఱ కింత
చింత యేటికిఁ గవి । శ్రేష్ఠులార

గీ. గణిత మని చావ నేటికి । గణకులార
వ్యాకరణ మేల శాబ్దిక । ప్రవరులార
ధర్మమేటికి ధర్మశాస్త్రజ్ఞులార
ప్రజల వంచించి బ్రదుకుఁడు । వైద్యమునను.

గీ. నాడిఁ జూచు నెపంబున । నారిఁ జేరి
పాణిగ్రహియించి భాషింప । వచ్చు నౌర
వైద్యమును మీఱు న । నవద్యవిద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ । వీవ భువిని.

గీ. తొలుత లజ్జాపులకితాంగ ములస్పృశించి
బాలరండలవలపింప వచ్చు నార
వైద్యమును మీఱు ననవద్య విద్యగలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

గీ. వారవనితాపరిష్వంగ వైభవంబు
వైద్యసేవమున సతతంబుఁ బడయవచ్చు
వైద్యమునుమీఱు ననవద్య విద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

గీ. పుంస్త్వ ముదయించు ననుచు న పుంసకులను
వంచితులఁజేసి యార్జింప వచ్చుధనము
వైద్యమును మీఱు ననవద్య విద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవభువిని.

గీ. సంతతి జనించు ననుచు నౌషధములిచ్చి
వంధ్యలను మోసపుచ్చెడి వైద్యవరుఁడ
వార! నీవైద్యనీతి వంధ్యాప్రసూతి
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

వ. అట్టి యీయాయుర్వేదశిఖామణి యొకనాఁడు,

గీ. ప్రజ్వలించుచుఁగాలు శవంబుఁజూచి
చోద్యముంబొందె భళిర! నాసోదరుండు
లేడు, నేనూరికేగిన వాఁడ నహహ
యిట్టి హస్తలాఘవవైద్యుఁ డెవ్వ డనుచు.

వ. ఈయంశ మిట్లుండ,

ఉ. చేరముసారముంగల కుబేరుఁడు వైశ్యకులోద్భవుండు చే
హారులకెల్ల నేలిక మహాధనవంతు లవేళలకులం
గోరినసత్వరంబె సమకూర్చు ఘనుండననొప్పునొక్కఁడా
యూరవసించు వేశ్యలకు సుందునె తేమియొకప్పుడేనియున్.

ఉ. ఆతఁడు రాజవైద్యులగృహంబునకున్ మకరధ్వజాదివి
ఖ్యాతమహౌషధంబులను గైకొనవచ్చినయట్లువచ్చి వా
రాలితి నింటలేకునికి నచ్చటగోపినిజూచి యామె వా
క్చాతురికుల్లసిల్లె సుమచాపవిముక్తశరాహతాత్ముఁడై.

గీ. సరససల్లాపచాతురీసరణిఁజూపి
వానిహృదయంబుఁ గరగించి వానితోడ
నొందుదలఁపక పున్నెంబు పండె ననుచు
వెడలె నాగోపి లంజల విడువదగదె?

చ. తనవల పేవగించి సతతంబును దొత్తులపొత్తుఁగోరు నా
ఘనివలపించి యింటఁదనతోఁడులదూగుచుధిక్కరించు నా
వనితతనంత నేగృహము బాసితొలంగినదంచు నెంతయున్
మనమున సంతసించెఁ గులమానినిసుందరుఁడాగ్రహింపఁగన్.

చ. సతముగృహంబున హృదయశల్యము కైవడిసంచరించుచున్
బతినెడఁబాయకుండు ధనభామినిపోకకు సంతసించె నా
సతి; పతివెండియున్ ధనమొసంగినవేశ్యలభింపకున్నె? మ
న్మతియగుభర్తఁ దిప్పుకొను మార్గమెఱుంగరు ముగ్ధలక్కటా!

చం. కులటతొలంగె నంచుఁ బతి కొంగుపసిండి గనుండునంచు నా
కులసతి నంతసించె మదిఁ గోరిక లీరిక లెత్త; నక్కటా
వలపురవంత లేని తమ భర్తల నేలుకొనంగ లేక వే
శ్యల నెరసుల్ గణించి ముద మందిన భార్యలు జాణలౌదురో.

—— హేమసుందరుని మనస్తాపము ——

ఉ. "అక్కట దొంగలంజె వల పంతయు వంతకు వడ్డిగాఁగ నన్
దక్కి తొలంగె; నేవరుసఁ దాళెదఁ? దాళెదఁ గాక; తాళు నే
తక్కిడు కాఁడు తుంటవిలుఁ దంటబొజుంగుల నుండనిచ్చునే
యెక్కడ కేగు? నేవిటుని యింటమెలంగు నెఱుంగవచ్చునే?

ఉ. రూకలొసంగ లేక మది రోసితినో? చెలువారు మేల్ జరీ
కోకల నీయఁజాలనని కుందితినో కలనైన? నిట్టిపై
పోకకు నెట్టి కారణము బుద్ధికి నెంతయుఁ దోచకుండె; న
న్నాకుల బెట్టి యేగె నవురా వెలచానల విశ్వసింతురే.

సీ. పచ్చపూసాదిగఁ బెచ్చుగ వెచ్చించి
కొంపబచ్చుల కెల్లఁ గుదవ పెట్టి
పొంకంబు జనుదోయి బింకంబుఁ దప్పని
యిల్లాలిసొమ్ములఁ బెల్లగించి
సద్ధర్మములఁ బాసి సంచరించుటకుఁగాఁ
జింతించు తండ్రికిఁ జిచ్చుబెట్టి
నీతికిదూరంబు జాతి యోర్పునె యంచుఁ
దెలుపు పెద్దలఁ దిట్టి ధిక్కరించి

గీ. ధనము ధన మంచు నాయసిఁ । దాఁచి యుంచి
తనకుఁగా ఘోరవిషము నా । యనికొసంగి
తన్ను దేవేరిగా నెంచు । నన్ను త్రొత్తు
కూతు రెడఁబాసె నక్కటా । కొంపదీసె.

ఉ. ఇచ్చకమాడ నేర్చువిటుఁ । డెవ్వఁడొ మందు నెపాననింటికిన్
వచ్చి లతాంగిఁ జూచి నయ । వాక్కులఁ జక్కఁగ మోసపుచ్చి, నీ
యిచ్చకువచ్చినట్లు ధన । మిచ్చెద మెచ్చెదనంచుఁ జెప్పి తాఁ
జెచ్చెరఁ గొంచుఁ బోయెఁ జెలి । చక్కలనొక్కరమింపకుండునే.

ఉ. నమ్మితి నింటఁ బెట్టి గృహ । నాయికఁ జేసితి దానిస్నేహమో
హమ్ములమందహాస పరి । హాస విలాసములన్ గరంగి రా
రమ్మని మోసపుచ్చెనవు । రా విటుఁ డెవ్వఁడొ? దొంగలం జెనా
నెమ్మదలంపకుండఁ జనె; । నేటికిఁ దీరె ఋణానుబంధముల్.

ఉ. చెక్కు చెమర్పకుండ సిరి । బిందులు ద్రొక్కఁడు నింటఁ బెట్టి నే
నక్కున గారవించితి; నొ । యారిననుంగికురించియేగునే?
ఎక్కడికేగెనొక్కొ? యెటు । లీదెద ఘోరవియోగసాగరం
బక్కట! నేడు నాదు గృహ । మంతయుఁ బాడఱె నేమి సేయుదున్.

ఉ. కక్కసమయ్యె నావలపు; । కానన చంద్రిక యయ్యె సొంపు; నే
నెక్కడ దానిఁ జేరుట ది । యెక్కడ? యింతకుఁ దెచ్చు మన్మథుం
డెక్కడ వానినోర్చుట ది । యెక్కడ? వెండియుఁ జిక్కునొక్కొ నా
కెక్కడ? దేవలోకమది । యెక్కడ? హా! విధికంటగించెనే?

ఉ. చక్కనికన్నెఁదోయి, రతిసంగతికుబ్బుచుఁ గేలుదోయికిన్
జిక్కనిచన్నుదోయి, నునుఁజెక్కిలిఁ జూచినముద్దులూరుకెం
పెక్కినమోవి, మైనిసుపు తెప్పటికప్పుడె సొంపులీనఁ గా
నెక్కడఁగానరాదు రమియింపుల కింపు లనింపు; నక్కటా
యక్కనకాంగిఁ బాయఁగల నాయిల నాదుశరీరముండఁగన్.

ఉ. పాటలగంధి గోపి నెడఁబాసితి నార్జితమైన యీధనం
బేటికిఁ? బేటికింక యశమేటికి? వీటికి; నిండుజవ్వనం
బేటికి? నేటి కింక బ్రదుకేటికిఁ? గాటికి; సార బోటికిన్
మాటికిమాటికిన్ వెతలఁ గ్రుందెద గుందెద నేమి సేయుదున్.

సీ. విత్తముఁ దెమ్మని చిత్తముఁ గొమ్మని
వలపించి వలచిన వలపుకత్తె
ప్రేమించి రమ్మని కామించి కమ్మని
ముద్దులిచ్చిననాదు ముద్దుగుమ్మ
మనువిచ్చి బ్రతిమాలి నను మెచ్చి రతికేళి
కిచ్చగింపఁగఁ జేయు మెచ్చులాడి
వగలనల్లనఁ జూచి నగలు ఘల్లన లేచి
యలరించి యలరిన యలరుఁబోణి

గీ. హావభావంబులకుఁ బేటి యావధూటి
వలపు బంగరుబొమ్మ సొం పలరుకొమ్మ
తొంటి నాసాని మానియా యింటిదాని
నేల నెవ్వాఁడు గోరు? నా కేల పోరు?

వ. ఇట్లు,

మ. వెతలం బెట్టిన దంచు సుందరుఁడు గోపీమోహవాపీరసా
న్నతిలో స్నానముఁ జేయుభాగ్యమది శూన్యంబయ్యెనంచున్నడు
న్నతిహీనుండయి సన్నిపాతజనితాక్రింద దూలిరోగింబలె
న్నతిఁదప్పెఁ గతిఁదప్పె; దుర్గతియు సంప్రాప్తించు నింతేటికిన్.

వ. మఱియు నామూఢుం డప్పుడప్పుడు నిజకాంతంజూచి యే
వగించుటయుఁ గాక తన్నలరింపం జేయు తలంపునఁ గుల
సతి,

సీ. దువ్వెన చేఁబూని । దువ్వుచుండెడు వేళఁ
"గొప్పాడిపడు" నని । జెప్పుచుండు
ముకురంబు చేఁబూని । బొట్టుదిద్దుచునుండఁ
"జక్కనిదానవే । చాలుఁ" డనును
పైరిణేఅవికైపై । పైటజాఱుటఁజూచి
"ఊఁ మొత్తుకొన్నట్టు । లున్న" దనును
మురియుచుఁ దనతోన । ముచ్చటింపఁదలంప
"నోరున్నదా" యని । నొవ్వనాడు

గీ. సొగసుఁ గన్నులఁగాటుక । పొగఁదీర్చి
యలరినం గనుంగొని "లంజ । వ" నుచుఁదిట్టు
నయ్యతిరుపతిపరపతి । యమ్మయనుచు
మాన్యులువచించు నార్యోక్తి । మఱచెనేమొ?

వ. ఇట్లనవరతము,

క. కుటిలాత్ముఁడు సుందరుఁ డా
కుటిలాలక నాత్మ నెంచి । కోపించుచు, దు
ర్ఘటుఁ డెవ్వఁడొ గొనెనని, యు
త్కటముగ శోకించుచుండెఁ గామాంధుండై.

ఉ. అంతవసంతమంతయువ। నాంతసితాంతలతాలతాంతభా
స్వంతము; నంతరీకృతవి। వాహమహోత్సవసంతతారవా
క్రాంతము; కుంతకుంతకల। కుంతవధూకలనాదపూరితా
శాంతమునై విరాజిలె దు। రంతవియోగసతీకృతాంతమై.

వసంతఋతువర్ణనము.

సీ. కరమింపులనునింపు । కరకంకణధ్వనుల్
శారికాపంక్తికిఁ । జదువుసెప్ప
నడయాడువేళ ఝ। ణన్నూపురంబులు
హంసకాంతలఁజీరి । యాదరింప
మేఖలాకింకిణీ । మేదురక్వణముల
నంగుగుణధ్వని । సంగమింపఁ
దాటంకమణిగణ । ధగధగ రోచులు
మందహాసములకు । విందు లొసఁగ.

గీ. మాధవుండేలు నుద్యాన। వీధులందు
సతము వాహ్యాళిసాగించు। సతులవదన
పద్మముల నవలోకింప । భాస్కరుండు
స్యందనంబునుబోనిచ్చె । మందగతిని.

గీ. ప్రాతగుల్మంబులనుమార్చి । నూతనముల
సంఘటింపంగ మదినెంచి । సత్వరంగ
కోటికుత్పత్తిభూమియై । కొమరుమిగులు
నుత్తరాశకు వెడలెఁబో । యుష్ణకరుఁడు.

గీ. మంజరీరేణుపింజర । మంజుగాత్రి
పికము, కాకపిహితచూత । వృక్షమునను
కంఠమాధుర్యగరిమ, వ్య । క్తత్వమొందె;
సత్కృతులచేఁ గులీనుని । చందమునను.

గీ. అనలచుంబితకేసరుం । డవనిజాద్ర
తాశయుండు, ప్రసన్నతా । రాధిపుండు
విధురరామాతురాపాంగ । వీక్షితుండు
మాధవుండురాజిలె హను । మంతుఁడనఁగ.

గీ. పల్లవవ్రాతమగ్నియై । పరిజ్వలించె
వరపికద్విజమంగళ । ధ్వాను లెసంగె
మందగతివీచెఁ బవనుండు; । మాధవుండు
పుష్పవతియైన వనలక్ష్మిఁ । బొందు వేళ.

సీ. సతతంబు నవవిలా । సంబుల శోభిల్లె
వారాంగనం బోలి । ప్రమదవనము
చోరుని చందానఁ । గ్రూరశరంబులఁ
బాంథులఁ బీడించెఁ । బంచశరుఁడు

వనితోపమితలతా । పల్లవవితతిని
శృంగారరసము మూ । ర్తీభవించె
ముగ్ధకాంతాలజ్జఁ । బోలి క్రమంబున
రాత్రిభాగంబు కా । ర్శ్యంబుఁ బొందె
గీ. సరసుఁ డగు మాధవునిఁ గూడు । సమయమునను
వనతలేందిరా కృతగళ । స్వనము లనఁగ
పికశుక ధ్వను లెల్లెడఁ । బిక్కటిల్లెఁ
బలుకశక్యంబె వరికింప । వలయుఁ గాక.
సీ. మలయజ సౌరభం । బులఁ బూని యేతెంచి
నిర్ఝరౌఘంబుల । నెమ్మిఁ గాంచి
అరవింద మకరంద । మిరవొందఁగ వహించి
మదవదళివ్రాత । మద మణంచి
ద్రవిడకాంతాభ్యంత । రంబుల విహరించి
యతుల రతిస్వేద । మపనయించి
ప్రమదావనంబుల । బహుభంగుల రహించి
కుసుమరజంబు ది । క్కులను నించి
ఆ. మంజరీవరీత । కుంజంబు గుంజించి
పుష్పవతుల లతల । పొందు లెంచి
పంచశరుననంగు । బలవంతు నొనరించి
మలయమారుతంబు । మలసె మించి.
వ. తత్సమయంబున,

గీ. ఘనజఘనతన్వి స్తనభార వినమితాంగి
వికసితాంభోజపత్త్రాక్షి విద్రుమోష్ఠి
యనుచు వాగోష్ఠిఁ దలఁచి రోమాంచమునను
కుందు హాసియించుఁ బ్రలపించు సుందరుండు.

— వృద్ధవేశ్య —

ఉ. ప్రాయముఁ జెప్పనేల విధి బాల్య మెఱింగిన వృద్ధవేశ్య నా
రాయణి, యర్థసంగ్రహపరాయణి మన్మథమంత్రశాస్త్రపా
రాయణి యోర్తు తత్పురవరంబున రాజిలు వేశ్యవాటికన్
బాయక సంచరించు రతిమల్లవరుల్ కడుఁ దల్లడిల్లఁగన్.

గీ. జానుపర్యంత లంబిత స్తనయుగాఢ్య
ద్విపురుష భుజపరిగ్రాహ్య విపులమధ్య
అతులభేరీనినాదస్మితావృతాస్య
విటజనేభ పంచాస్య యా వృద్ధవేశ్య.

సీ. విటులఁ జూచినవేళ వెలిపుచ్చు దరహాస
మమవసచీఁకటి ననుకరింపఁ
దేట తెల్లంబుగఁ దెల్లబాఱిన బుఱ్ఱ
ముగ్గుఁబోసిన బుట్ట పోలుపుఁ దెలుప
లొట్టకన్నుల తలఁకట్టు రాకన్బొమల్
గొంగళి పురుగుల రంగు లీన
వెన్ను వంగిచలింప వ్రేలాడు చన్నుల
నుయ్యాల లని బాలు రుల్లసింప

గీ. నమ్ములకు మంచి యిమ్మగు । తమ్మలంబు
లొత్తవోయిన బుగ్గలో । నత్తమిల్ల
హేమసుందరు వీక్షింప । నేగుదెంచె
విటజనేభపంచాస్య యా । వృద్ధవేశ్య.

సీ. "అత్త యెచ్చటి కిప్డు । చనుదెంచుచుంటివి
పలుకవా" యని విటుల్ । పలుకరింప
"ధన మిచ్చినం గాని । తలుపుదీయ" దటంచు
ధనహీనవిటులు కొం । దఱు వచింపఁ
"గామింపఁ దగిన యా । కామాక్షికిం దల్లి
యీవృద్ధ" యనికొంద । ఱేవగింపఁ
"గొత్తయల్లుని కొఱ । కత్త వచ్చుచు నున్న
దైయుండు" నని కొంద । ఱపహసింప

గీ. "నింతులకుఁ గాంతులకు నుంకు । లిచ్చు" ననుచు
ఱంకుటిల్లాండ్రు కొందఱు । ప్రస్తుతింప
నేరి కేరీతిఁ బలుక కా । వృద్ధవేశ్య
హేమసుందరుగృహమున । కేగుదెంచె.

ఉ. ఇంచుకయైన జంకక య । నేకజనంబులఁ జంపి యాతఁ డా
ర్జించినవిత్తముం గృహము । క్షేత్రముల న్మణిభూషణంబుల
న్గాంచి హరింపఁగా వినుము । గజ్జెలతల్లికి మాఱటన్ బ్రవే
శించె గృహంబునన్సిరిని । శింపక యుండునె యొక్క వేల్మిడిన్.

సీ. నాడిఁ బరీక్షించి । నయనంబు లెత్తి పై
త్త్యాధికంబుగ నున్న । దనెడువాని
క్షీణించె ధాతువు । శీఘ్రంబుగా స్వర్ణ
భస్మంబుఁ గొండని । పలుకువాని
నకలంక మగుమందు । మకరధ్వజం బని
యత్యధికంబుగ । నమ్మువాని
సుఖసంకటములకు । శుష్కించె మీమేను
మేలుకొం డని చెప్పు । మేలువాని

గీ. మదనకామేశ్వరీలేహ్య । మహిమవలన
సురతమింపొందునని సాక్షి । సోలువాని
బ్రిదుకఁ డాతఁడు పొండని । వదరువాని
హేమసుందరు వీక్షించె । వృద్ధవేశ్య.

వ. తత్సమయంబున వేఱొక్కరుండు వచ్చి హేమసుందరుం
జూచి యిట్లనియె.

ఉ. అక్కట! విన్నమగ్రితము । ణార్కమొసంగితినంచు రూకలన్
గ్రక్కున సంగ్రహించితివి । కాలములో గుణమిచ్చునంచు మీ
రక్కడనుండి వే వెడలి । నంతనె యేమనవచ్చు...రోగియిం
కెక్కడ? దిక్కులేని ధన । హీనుల నివ్విధి మోసపుత్తురే.

సీ. ఉన్నరోగంబు స్వల్ప । మత్యున్నతముగఁ
జేసి వేగ బాగా నని । యాసవెట్టి

రకట తుదకు నిట్టివ్యో మీాహస్తములను
ఘల్లుమనినంత వారింట ఘూల్లుమనిరి.

గీ. అనిన విని వాని కున్న తాననమొసంగి
"యొసఁగఁదగు నౌషధం బాయు వొసఁగఁగలమె?"
యనివచించి భస్మాదిలేహ్యముల నొసఁగె
హేమసుందరు నైపుణ్య మెన్నఁదరమె.

వ. ఇట్లెల్లరచే బ్రియవాక్యములందనిపి వీడ్కొల్పి యనంతరము వృద్ధవేశ్యఁజూచి మందస్మితమండితముఖమండలుండై నీవువచ్చినకార్యం బే మనిన నామె సవినయంబున మృదుమధురవాగమృతంబు వర్షించుచు నిట్లనియె.

—— వసంతోత్సవాహ్వానము ——

ఉ. కమ్మనికుందనంబనఁగఁ గ్రాలెడుచక్కఁదనంబుఁగల్గి లో
కమ్మున వైద్యరాజులనఁ గా నుతికెక్కిన మిమ్ముఁజూచు భా
గ్యమ్ముఁ లభింపకుండెనిపుడయ్యది చేకురెనంచు నెంతయుఁ
నెమ్మదినంతసించెద గణించెద మీాసహవాససౌఖ్యముఁ.

ఉ. అక్షయమైనసంపదయు నంతకు హెచ్చినవిద్యయుఁ నతి
లక్షితచారులక్షణవిలాసములుఁ గల యెమ్మెకాండ్రిక
ధ్యక్షుఁడు సుందరుండు ఘనుండు మగఁడుం గడు నాకుమారికా
మాక్షివచించుచుండు నపుడప్పుడు నేవిని సంతసించెదన్.

గీ. ఋతువులకునెల్ల సామంత మీావసంత
ముత్సవశ్రేష్ఠమగు వసంతోత్సవంబు

జరుపనున్నారు నేఁడు మా। జాతివారు
తమరుసరసులరాఁ దగు। సమయ మిదియు.

వ. అనినవిని హేమసుందరుం డట్లయగుఁగాక యని యామె
వీడ్కొలిపి యిట్లని వితర్కించె.

ఉ. వంతలపాలొనర్చి, నను। బాసిన యాలలితాంగి నెంచినే
నెంతయుఁ గుందుచుండఁ దన। యింటికి రమ్మనివృద్ధవేశ్యవా
సంతమహోత్సవంబను మి। షన్ ననుఁ గోరినయంత నారనా
స్వాంతముచల్లనయ్యెఁ గను। లారఁగఁ జూచెదఁ గామిఁ గామినై.

గీ. విటులు కామించి తుదకు నీ। ప్సితముచెడిన
వెఱ్ఱులై మాఱుపేరులఁ। బిలుచుచుందు
రంతమాత్రాన నేమయ్యె। నఖిలజనులఁ
గామియనుపేరఁ గామాక్షి। ఘనతఁ గాంచె.

—♦ సంకల్పము ♦—

ఉ. చక్కనిచుక్కయంచు సర। సంబులెఱింగినజాణయంచు నా
జక్కవదోయిసొంపు నెక। సక్కెములాడెడుచన్నుఁ దోయిఁ బెం
పెక్కినచానయంచు విటు। లెల్లఱుఁ గామినిఁ గామినెంచి న
ల్దిక్కులఁ జాటుచుందురుగ। దే జగదేకమనోహరాంగిఁ గా.

చ. వలచితిముద్దులిచ్చి బహు। భంగులనక్కున గారవించి కో
ర్కెలఁ దుదిముట్టఁ దీర్చి యుల। రించితి నింటికిఁ బెద్దఁ జేసితిన్
గులసతిరోసితిన్ గడకుఁ। గొంపము నింగినయట్టులిన్నియున్
దలపఁక కాళ్ళఁ దన్నుకొని। తప్పిచరించు నెగోపియక్కటా.

ఉ. ఇక్షుశరాసనవ్యథ సహించి మనంబును నిగ్రహింపఁగా
దక్షుఁడెవండు? గోపితలఁ దన్ను లతాంగి లభింపకున్న నా
యక్షయమైన కల్మి కది రా మదిరాక్షి సరోరుహాక్షి కా
మాక్షి లభించె నాదు కలవంతయుఁ దీరె విచారమేటికిన్.

ఉ. చిన్నది యందకత్తె యని చెప్పుదు రింతకు నామె తల్లి ర
మ్మన్నది సంశయింపఁదగు నామగవానికి? నాకు లోప మే
మున్నది? తృప్తిదీ అధనమున్నది, యీపయిఁ బ్రాయమున్న దే
మున్నది చచ్చినంతఁ దను వుండునె యీమను వుండునే భువిన్.

గీ. ఆడఁబోవు తీర్థం బెదురైనయట్లు
వెదకఁబోవు తీగియ కాళ్ళ బెనఁగినట్లు
తెలమి గామాక్షి వీక్షింపఁ దలఁచినంత
నింటి కేతెంచి పిల్చె నీవృద్ధవేశ్య.

ఉ. కోపముఁ జెందుఁగాక జనకుండు కులాంగనకుం దుఁగాక యా
క్షేపకులైన యూధు లడికింతురుగాక కులంబు గాకిన్ మన
స్తాపముఁ జెంది-భీయని డిసంతులు కొట్టినఁ గొట్టుఁగాక; నే
నీపయి విత్తమిచ్చి భరియించెదఁ గామినిసుందగామినిన్.

చ. సరసత లేక దేహమున శక్తిరవంతయు లేక కామినీ
సురతసుఖంబులన్ బడయు చోపు నెఱుంగక జాణలైన సుం
దరుల వరించి యేలుకొను ధైర్యము లేక వచింతు రక్కటా
పరసతిఁ జూడరాదనుచు వారు నపుంసకులంచు నెంచెదన్.

ఉ. సంపదఁ బ్రాయమున్మతియుఁ జక్కదనంబుఁ గలట్టివాఁడ గా
మింపఁగరాదె? వేశ్యలర మింపఁగరాదె? సుఖింపరాదె? నా
పెంపుసహింపలేని యవివేకులులోకులు వీరికేమి? లో
కాంపమునింగినట్లు కడుఁ గుందెదరన్యులసౌఖ్యవృత్తికిన్.

శా. ఈలోకంబునసౌఖ్యమొందవలెఁ గాకీజన్మమింకేల వే
శ్యాలోలుండని లోకులందురని నే శంకింతునే? వృద్ధవే
శ్యాలాపంబుల వీనులారవిని నేనాశించితిన్; వేగమా
శాలారత్నముతో రమింపవలదా వైద్యోపదేశంబునన్.

వ. ఇట్లు వితర్కించి వసంతోత్సవంబు సందర్శింపనిశ్చయించి ధౌతవస్త్రముల నలంకరించుకొని గృహంబుఁ బాసి శీఘ్రగమనంబున.

—♦ వేశ్యవాటిక ♦—

చ. చనిచని చూచె సుందరుఁడు సజ్జనదూషితదంభవాటికన్
వనరుహపత్రవక్షటిత పంజరబద్ధసుమాత్రఘోటికన్
వినయవిలాసవేషయుతవిత్తవధూకులరత్నపేటికన్
జనసుత తేహితత్తహిత నాట్యకళాంకిత వేశ్యవాటికన్.

వ. ఇట్లు వేశ్యవాటికంజూచి యందుఁ బ్రవేశించి,

సీ. తనుజూచి మొలమి లేచినయట్లు నటియించి
యించుకపృథుపృష్ఠ మెత్తుదానిఁ
దనుగాంచినంత జార్చినపైట సవరించు
వడువునఁ జనులఁ గేలిడినదానిఁ

దనమోము వీక్షించి । నెనరున్న రావచ్చు
ననుచట్లు లోనికి । నరుగుదానిఁ
దనతోన నించుక । చనవున్న చందాన
దరహాసముం జేసి । ముఱియుదాని

గీ. సుందరుండు వీక్షించి యా।నందమొంది
నాదిగాక జన్మం బని । నవ్వుకొనుచు
మీసములఁ ద్రిప్పుకొనుచు వి।లాసగతులఁ
జనియె నావసంతోత్స।స్థానమునకు

సీ. ధన్వంతరియె వచ్చె । దర్శింపుఁ డని యోర్తె
వాలుఁ జూపులఁ జూచి । వావిఁ దెలుప
రతియేడనున్నది । రతినాయకుఁడు వచ్చె
మేఁకొండని యోర్తె । మేలమాడ
నాలోకదేవేంద్రుఁ । డీలోకమున కిప్పు
డేతెంచె నని యోర్తె । యింపునింప
నలరంభ నెడబాసి । నలకూబరుఁడు వచ్చె
నాశ్చర్యమని యోర్తె । నిశ్చయింప

గీ. నెన్నఁడును రాని వారిప్పు । డేగుదెంచి
రనుచు నోర్తుక సురభిచం।దన మొసంగ
వచ్చిరని వృద్ధవేశ్యయుఁ । బలుకరింప
నతఁడు కూర్చుండె నాసభా।భ్యంతరమున.

చ. జరగెమహోత్సవంబు నర। సప్రణుతాప్రతిమానగానసు
స్వరనటనానుకూలవర । వారవధూపదనూపురారవ
స్ఫురితవిటప్రవర్షితవ । సుగ్రహణాగత చేటికాజనో
చ్ఛరితమహాప్రసాదజయ। శబ్దవిమోహిత నాకలోకమై.

—◆ వసంతోత్సవము. ◆—

వ. తత్సమయంబునఁ గామాక్షి తన నైపుణ్యముంజూపుతలం
పున నాట్యరంగపురోభాగంబున కేతెంచి,

ఉ. కంగులుదీర్చినట్టిఅవి। కన్ జనుఁదోయి యణంగకుండ ను
ప్పొంగినయట్లునిల్చి జిగి । మోవిని చిన్నగవంకురింపమా
ర్దంగికుఁజేరి యాతనిమృ। దంగముసైఁగరమూనివాలుఁజూ
పుంగవపొంతనుంచు విట। పుంగవులంగరఁగింపఁజూచుచున్.

సీ. తళతళ త్తళలీను । జలతారుగాగర
పసిడినిగ్గులనింపు । భ్రాంతిఁగొలుప
నెత్తమ్మిపూవుల। క్రొత్తయుత్తరుతావి
మొయినుండి దిక్కుల । మేలుకొలుప
ఆవికబిగింపున । ఆపాదకేపారు
చనుఁదోయి పైటలో । గునిసియాడ
విడనాడ కేనాఁడు । వెన్నాడిప్రేలాడు
కీలుజడంగ్రాలు । పూలురాల

గీ. ఘల్ఘుమని గజ్జెలందెల । గర్వమణఁచి
తాళమానంబులంగూడి । ధ్వనులనీనఁ

బాటకనుకూలముగనుండు । నాటలాడి
కపటవినయాభినయముల । గరిమఁజూపె.

గీ. భళీభళీబాగుబాగు వహ్వాయటంచు
చాలురా మేలుమేలురా । జాణయనుచు
సారె యయ్యారె యొయ్యారి । యానటంచు
సభ్యులెల్లఱుఁబొగడిరి । సంతసమున.

శా. గానప్రక్రియ కానుకూల్యమగు నాకంఠంబు, విన్నాణమౌ
నానాట్యంబు మనోజ్ఞమౌనభినయం । బాతాళ మామేళము
త్యానందంబు ఘటింపమైమఱచి మోహాంభోధి నోలాడుచున్
మానంబూనెను హేమసుందరుఁడు బొమ్మంబోలిని శ్చేష్టుఁడై.

సీ. పెండ్లాడ నని యింట । బీరంబులాడిన
వాఁడామెఁ బెండ్లాడ నెంచె
భార్యఁబాయని యేకపత్నీవ్రతుం డొక్కఁ
డాజాణమైమఱవి । నభిమతించె
సన్యసింపఁదలంచు । జనుఁడొక్కఁడామెతోఁ
బొందు పైసన్యసింపనెంచె
ధనమేటికింక యీ తనువేటి కీమెఁగూ
డెదనంచు నొకలోభి । యొదఁదలంచె

గీ. విత్తహీనుండ ననికుందె । విటుఁడొకండు
జవ్వనముఁడింగెనని యేడ్చె । సరసుఁడొకఁడు

సమయమూహించె భాషింప జాణఁడొకఁడు
డెందమేమయ్యె నెఱుఁగఁ డా సుందరుండు.

చ. అలరులఁ దేనె లూరినటు లాధనకామిని పాడినట్టి పా
టలవిని పాడినప్పుడు తొడంబడకుండఁగ నాడినట్టి యా
టలఁగని యొక్క జూదరి, యొడందఁగడుంగడు మెచ్చె నేఁడు నే
గెలిచినవిత్తమిచ్చెద సుఖించెదనంచు విమోహితాత్ముఁడై.

మ. తనపిత్రార్జితవిత్తమున్ సరసుఁడై ధ్వాంసంబుఁగావించి, ని
ర్ధనియై వేశ్యలపొందికన్ దలఁచుచున్ రంజిల్లు దేవాంగుఁడా
ధనకాంతామణియాటపాటలకెడం దన్ మెచ్చి చింతించె, స్త్రీ
జననం బేటికిఁ బేదనై తినుచున్ సంభోగవాంఛామతిన్.

చం. పసచెడి పేదయైనయొక వైశ్యవరుం డపుడామెఁ జూచి సం
తసమున మెచ్చె నౌర! తఱితప్పెఁగదా యిపుడేమియున్న దీ
యొసపరిసానినే బ్రదికి యుండినయప్పుడు చిక్కియున్న నా
మనకమెసంగఁ గూడికల మాన్యమొసంగనయించు నెమ్మదిన్.

వ. అత్తరి నా హేమసుందరుండును వ్యామోహితాత్ముండై
యమందానందంబు డెందంబునం గ్రందుకొన నమ్మంద
యానంజూచి,

మ. భళిరా యియ్యది నాట్యరంగమె? నవస్వర్గంబయా గాక యీ
యలరుంబోణి యమర్త్యకాంతయగునే యా రంభయా గాక కో
యిలయొక్కించుకకూయఁగాక గలదే యీ పాటయీ యాట; నే
గలిమిం గాంచినదానికిన్ ఫలముగా గామాక్షిఁ గామించెదన్.

వ. అని యిట్లుతం డూహించి, యమ్మహోత్సవానంతరమునఁ
గామాక్షి నివసించు గృహంబున కేగినంత, లోనుండి
యావృద్ధవేశ్య వీక్షించి, తనకుమారిం బిల్చి,

ఉ. ఎన్నఁడు రానియీసరసు లిప్పుడు వచ్చిరి, రూపుఁ దాల్చి సం
పన్నిధి వచ్చె; నీగృహము పావనమయ్యెను చూడవేను నీ
కన్నుల పండువయ్యె నని కమ్రవచోవిభవాభిరామయై
మున్నదు రేగి రంతు గృహమ్మునకుండఁ జనుదెచ్చె నోసకిన్.

ఉ. రండని యాదరించి పలు రంగులఁ గ్రాలెడు పీఠమందుఁ గూ
ర్చుండఁగ నిచ్చి, పైవిసయ ముట్టిపడన్ దమ రీపురంబునం
దుండియు మా నివేశ మెటు లుండునొ చూడరు వైద్యవిద్యలోఁ
బండినవారు, ఖ్యాతిఁగల పండితు లీముది లంజెఁ జూతురే.

చం. అనవుడు సుందరుండు దరహాసము వీసములో రహింప ని
ట్లని యెను; రాకయుండఁగల వా? యిపుడప్పుడు రాఁదలంచుచుం
దును సమయంబు చిక్కదు; జను లనుబాయక యౌషధంబుల
న్గొనిచనుచుందు రెట్టులొన గూడును కాలము మిమ్ముఁ జూడగన్.

చం. పురిఁగల పేదసాదలను బోచుటకై మనయూరి రాజుగా
రిరువది వేలరూప్యముల నిచ్చిరి మందుల కంచు నందుచేఁ
బరులను జూడఁగన్ గృహముఁ బాయఁగఁ గాలము చిక్కకుండెనె
ప్పరసున నైన రాఁదలఁచి వచ్చితి మీసభఁ జూచి మెచ్చితిన్.

—॥ సుందరుని వికత్థనము. ॥—

సీ. వైద్యుల మెప్పించి । వైద్యవాదఖ్యాతిఁ
దేజరిల్లితి వంగ । దేశమునను
వరపండితులమించి । వాదించి యోడించి
దీపించితిని యౌధ్ర । దేశమునను
ధన్వంతరియనంగ । నన్వర్థమగునట్లు
తారాకుణముగనుంటి । దక్షిణమున
వైద్యరాజఖ్యాతి । బహుమానములఁబొంది
సంచరించితిరాజ । సభలయందు

గీ. దృష్టిదీఱంగ విత్తమా । ర్జించినాఁడ
వేలకొలదిగ వెచ్చింపఁ । జాలినాఁడ
వైద్యులకు సద్యశంబు శా । శ్వతధనంబు
దానికిఁగళంక మొదవిన । హానివచ్చు.

గీ. వైద్యులకు జారవృత్తి స్వా । భావ మగుట
నించుకంతలోపంబు వీక్షించిరేని
కింవదంతులఁ బుట్టించి । కేరుచుందు
లోకులను నమ్మవచ్చునే । కాముకులరయ.

పరదూషణము.

గీ. అనుపూర్వగ రాజవై । ద్యవరులనఁగ
ఘనతకెక్కిన వారింట । జనన మొంది

యుంట నధికవిఖ్యాతితో । నొప్పుచుండె
జారుఁడయ్యును మాధవా । చారియొకఁడు.

ఉ. జారుఁడు దుష్టవర్తనుఁడు । సజ్జనదూషితుఁడైనమాధవా
చారి కొసంగెభూపతిభి । షజ్మణి యన్ బిరుదంబునిప్పురిన్
బౌరులు గారవించెదరు । వైద్యమెఱుంగఁ డెఱింగినట్లు సం
చారముఁ జేయుచుండుజన । సమ్మతి మొందినకారణంబునన్

ఉ. ఆతనివృత్తి వేశ్యలగృ । హంబులయం దభివృద్ధిఁగాంచె; వా
క్చాతురిఁజూపు; నౌషధము । సంగఁగఁ జేవయు లేదు దంభవి
ఖ్యాతినిఁబట్టి వైద్యవరుఁ । డంచునుతింతురు పౌరు లింతకున్
హేతువు వేషధారియతఁ । డెన్నఁడుజూడఁడు వైద్యశాస్త్రమున్.

ఉ. పేదలనుండివిత్తము ల । భింపకయుండుట యట్టులుండె; నే
మాదిరివారలైన నొక । మారతనిం గని పిల్చినంతనే
యేదియొయిచ్చివచ్చుధన । మేమియుఁగోరఁడు వైద్యరాజమ
ర్యాదనశించె నీపురము । నందున వాతనికారణంబునన్.

గీ. అందుచేఁ జూవె నే నప । ఖ్యాతియునిన
నధికముగభీతిఁబొంది గృ । హంబుఁబాయ
ననుచు శ్రీరంగసీతుల । నాడుచుండ
వానివీక్షించి యావృద్ధ । పలికెనిట్లు.

శా. మీరేలిట్లువిచారమొందినమదిన్ । మేమెట్లుదుఃఖింతుమో
వారస్త్రీలిపుడెందఱెందఱని నే । భాషింతులెక్కింతు ?స.

సారస్త్రీలని వారకాంతలనియున్ । శక్యంబె భేదింప? సం
కేరీతిన్ బ్రదుకంగవచ్చు నకటా । యేమందునీ కాలమున్.

— జారస్త్రీ దూషణము —

సీ. విటులనువంచించి । పెద్దమేడంగట్టి
నడ్డుమీఁటి చరించు । నొడ్డెముండ
మన్నింపఁదగినట్లు । మన్నెంబులార్జించె
బహువేషములఁ దాల్చి । బలిజలంజె
ఈడిగిలంజయు । వేడుక కాండ్రకు
వగలాడియయ్యె నీడిగలమగువ
అది యదృష్టంబెమో । యందఱితలఁదన్నె
నిపుడు దూదేకుల । యెమ్మెలాడి

గీ. నాగరత్నాది నూతన । నామములను
బెట్టుకొని వీరలిప్పుడు । పెద్దలైరి
సానులావీరు మాకు సైఁ । తానులైరి
సంకరంబయ్యె మాజాతి । స్వచ్ఛమయ్యె.

చం. వెడఁగులఁజూచివీరువల । పించెదరయ్యదియట్టులుండ నె
న్నఁడువినమిట్టివింతఁదమ । నాథులకన్నులదుమ్ముఁగొట్టి వా
పడపుఁ బడంతులేద్చుటకు । బాఁపనసానులు లేచిరింక మా
కడుపులునిండవచ్చునె జ । గన్నుతకీర్తి ఘృణీభిషఙ్మణీ.

సీ. కోమటిజగ్గయ్యఁ । గొంపముంచెనునట్లు,
జోగిఁగావించె ని । య్యోగిభామ

మగవాండ్ర కియ్యది । తగునె భర్తం బాసి
స్వైరిణియయ్యె వ్యా । హారినారి
రానివానిదె తప్పు । రతులను మెప్పింపఁ
జాలినజాణ వై । ష్ణవ వధూటి
వాలుఁజూపులఁజూచి । వలపించుఁ గుసుమాస్త్ర
ఘోటిఁబోలిన వెల । నాఁటిజోటి

గీ. అతులబలులను పదియుంది । నైననోచ్చు
సాటిలేనట్టి కాసల । నాఁటిబోఁటి
విటులగర్వం బణంచు ద్రా । విడులపడుచు
సాను లమితయశుధావ్యధా । గ్లానులైరి.

మ. తొలుతన్నానొకలంజయైవిటులసొ । త్తున్దోఁచుటల్లుండెఁగూఁ
తులనల్లుండ్రను జేరనీయక జనుల్ । దూషింపఁగా నక్కుటా
కులటావృత్తికి హెచ్చరించి ధనముం । గొల్లాడు నేవేళ మా
యలమర్మంబులఁబన్నుచుండుఁదగునే । యీవీధియమ్మన్నకున్.

గీ. బాఁపనమ్మలు కొంద । ఱీపట్టణమునఁ
బగలు సంసారిణులఁబోలి । పలుకుచుండ్రి
సానులంబోలి రాత్రిల । సంచరింతు
రేమనఁగవచ్చు మాయోఁగ । మిట్టులుండె?

సీ. పగలుముసుంగూని । వరవితంతువుమాఱుఁ
గామినియై రాత్రి । గణముఁగోరుఁ

బగలు శుద్ధవిభూతి । ఫాలంబునందీర్చు
రాతిరి ఘనసార । భూతిఁ బేర్చుఁ
బగలు రుద్రాక్షుంబు । లగణితంబుగఁ దాల్చు
వలపూర రాత్రి నర్రి । క్కులనుబొల్చుఁ
బగలు చక్కనిజరీ । బట్టలం గడుఁదిట్టు
రాతిరి నట్టివ । స్త్రములఁగట్టుఁ

గీ. బగలు జారిణులంజూచి । పరిహసించు
సరసనల్లాపముల రాత్రి । సంచరించు
విటులవంచించు నీరీతి । విధవయోర్తు
ఎల్లిదంబయ్యె మావృత్తి । యెట్టులోర్తు.

గీ. ఎండ రేయెండ నెన్నఁడు । నెఱుఁగనట్టి
సతులఁ గూడనంతఃపుర । సౌధములకు
విటులు స్త్రీవేషధారులై । వెడలుచుండ్రి
మాకు వ్యతిరేకముగనుండు । మన్మథుండు.

వ. అనిన విని యక్కపట వైద్యుండు,

చ. సరిసరిచెప్పకేమి వ్యభి । చారగుణం బిల నన్నిజాతులం
దిరవుగ నాటుకొన్నయది । యెవ్వరెఱుఁగరు దానికేమి నీ
వరసుత నేలఁ బ్రాపకుఁ డె । వండనినంతనె సొంపునింపుచుఁ
గరితయనంగఁ గామివిని । గ్రక్కున నాదలవంచె నత్తఱిన్.

వ. వృద్ధవేశ్య యిట్లనియె.

గీ. వినుఁడు మీనాక్షి కామాక్షి యనెడుకూఁతు
లిరువురున్నారు చిన్నది యీలతాంగి
అకట! మీనాక్షి పెద్దది యీమెయిపుడు
కందువాతె లూతారోగ కారణమున

గీ. నీతియుఁ ఖ్యాతియుఁ లేని జాతులందు
నరయ మాజాతి యతిహీన మయ్యె నకట
ధనము ముఖ్యంబుగా నెంచు వనిత కింక
ప్రాపకుల కేమిలోపంబు వైద్యరాజ.

ఉ. మన్నములఁ సువర్ణ బహుమానములఁ రతనాల పేరులన్
గ్రన్నన నెన్నియైన నొక రాత్రికిఁ బాటకునొక్క మాటకున్
కన్నెకు నిత్తుమంచు విట కాండు ప్రవదించుచుఁ బోవుచుందురీ
కన్నులఁ జన్నులఁ గరయు గంబున ముట్టి వచింతు నొట్టుగా.

మ. ధనమా! పావనమింతకున్ దగిన విద్వద్వ్యాధ్యనేగాని యు
న్యానివీక్షింపను మాటలాడనను చున్గూర్చుండెఁ గామాక్షి యీ
నని కానిమ్మని మిన్నకుంటి నెవఁడయ్యా యట్టివాఁ డొక్కఁ డిం
గ నెనా నే? మిముఁబోలువారు గలరే తెన్నుముండలిం జెప్పుఁడీ

సీ. అనవద్య హృద్య గద్యాది పద్యాన్విత
భవ్యకావ్యంబులం బలుకఁగలదు
గంపఁ గోయిలమూక దండెత్తి నట్టుల
నరససంగీతంబు జరుపఁగలదు

కలవాణి మగువాణి । వలపించుచందాన
నింపుగా వీణవా।యింపఁగలదు
పాణి మున్నట్టుల । రంగులసొంపు ర
హింపఁజిత్రములఁ జి।త్రింపఁగలదు

గీ. లాస్యమున నీమెఁ బోలు చం।ద్రాస్య లేదు
మీరు వీక్షింపలేదె క।న్నార నేఁడు?
చెప్పుటకు సిగ్గుగానుండు । సృష్టియందు
సుదతిఁ బాలింపఁగా నర।సుండు లేఁడు.

వ. అని వచియించి, కామాక్షింజూచి, మఱియు నావృద్ధ వేశ్య యిట్లనియె.

ఉ. గోలవుగాక నీవు వెల।కోమలివే? నెఱజాణ వౌదువే?
చాలునుచాలు మెచ్చఁదగు।సానివిఁ కమ్మనికప్పురంపుఁదాం
బూల మొసంగవేమి? చనవుంగొని యుంచుకపల్కవేమి? నీ
లీలలఁజూచి వారలు బ।లేయనిమెత్తురె? చిత్తమిత్తురే.

వ. అనిన విని యక్కామాక్షి.

చ. వలపిగురొత్తసుందరుని। వాలికచూపులఁ జూచి యేమియుం
బలుకకవక్కలన్ సురభి।వస్తుచయంబును సంగ్రహించిలో
నలరుచు నెండిపళ్ళెరము।నందిడి పైఁదెలనాకు లేర్చుచున్
జిలుకలఁజుట్టుచుండె దన।వేరుపుఁగూరుపు విస్తరిల్లఁగన్.

వ. అట్లు చిలుకలం జుట్టుచు నానెఱజాణ,

ఉ. సొత్తుహరింపగా సొగసు జూపుల రెప్పల నప్పళించుచున్
చిత్తము పల్లవింప విటశేఖరు మెల్లగఁ జూచినవ్వు; ను
న్మత్తత మోవి నొక్కఁ బలుఁ నాటగ విత్తము సంగినంత మో
మెత్తెడు లంజె కిన్నిపగ లేటికి? మూఢుఁ డెఱుంగఁ జాలునే.

వ. తత్సమయంబున హేమసుందరుండు వృద్ధవేశ్య కిట్లనియెం.

చ. స్థిరముగ నొక్కవాక్యము వచించెద మానము నిండినంత నే
యిరువదియైదు రూప్యములు నిచ్చెద; నాపయి నప్పుడప్పు డా
భరణము లిచ్చువాఁడఁగ నా వాతెఱవాగల యాస్తియంతయున్
గరము నురక్తి నిత్తు నను గాదని యన్యునిఁ జేరకుండినన్.

వ. అనిన విని వృద్ధవేశ్య యిట్లనియె;

ఉ. పొచ్చెము లేని మీ వలపు పొల్లగునే? దయ నేలుకొందు మీ
మెచ్చులకున్న దే విలువ మీకును మాకును బేరమున్న దే?
ఇచ్చకు వచ్చునేని ధన మిత్తురు భూముల నిత్తు రింతకే
మిచ్చిన నిచ్చువారె తమ యిన్నిక కెక్కిన ప్రాణకాంతరున్.

సీ. పదివేలు రాబడి వచ్చుమాన్యము లిచ్చె
సరసీరుహాక్షికి శంకరుండు
ఒడలు నిండఁ బసిండి తొడవుల నిడ లేదె
జీవరత్నమునకుఁ జిన్నసెట్టి
ఒక్కరాత్రికిఁ గాదె యొక్కగ్రామం బిచ్చె
మధురవాణికి నాఁడు మాధవుండు

మిన్నందఁ గొనుగొప్ప । మేడఁ గట్టింపఁడే
కృష్ణవేణికి జెమ్మి । కృష్ణమూర్తి

గీ. వలపులిగురొత్త ముద్దుల । వలపుకాండ్రు
ప్రాణకాంతల కేమియుఁ । గాదు చెపుడి ?
మెచ్చులిచ్చి యేమిచ్చిన । నిచ్చువారె
వలపులకు వేడుకలకింక । విలువగలదె.

చ. అరువదియేండ్లు పైఁబడియె । నంతకు ముందఱిచూపు చుండెఁ; నే
నిరువదియేండ్ల దానను । యెపుగనుంచునె? కల్మియేటి కీ
సరసిజనేత్రి మీకిపుడొ । సంగతి నెవ్విధి నేలుకొందురో [యల్.
యెఱుఁగరె వైద్యనాథులప । రేంగితముల్ గ్రహియించు నేర్పు

ఉ. మీవయయున్నఁ జాలు మని । మే మములో సురరాజ్యమబ్బనీ
పైదలి మీపదాబ్జములఁ । బాయక యుండినలోపమున్నె? నా
కేది సుఖింపగా సమయ । మెక్కడనుండి లభించుఁ? గల్మిఁ గొం
పోదునె? యక్కటా ముసలి । ముండను కాటికిఁ గాళ్ళు చాచితిన్

ఉ. కోటి యొనర్చు మీసుగుణ । కోటి యొవిక్కని యాశ్రయించు నీ
బోఁటియదృష్టమెట్టిదియొ । బుద్ధిగ్రహింపఁగనౌనె? యింతకున్
గూటికిగుడ్డకున్ మఱియుఁ । గొంపకు లోపము సంభవింప దే
నాఁటికి నిశ్చయంబు విట । నాయక ధిక్కృత విత్తనాయకా.

గీ. నికరమైన ముహూర్తంబు । నిశ్చయించి
కన్నెఱికమును బాపి యీ । కన్నెమిన్న

నేలుకొందు దాని యదృష్ట మెట్టులుండు
నట్లయగుఁగాక చింతింప నన్యమగునె ?.

వ. ఇట్లావృద్ధవేశ్య భాషించు నవసరంబున,

సీ. కెంపులరవలతో సొంపారుకమ్మలు
చెక్కులఁ గాకవింత చెలువమొసఁగఁ
దాంబూలమునఁ గొంత తంబుమీఱిన మోవి
మందహాసంబున నంద మొంద
వగలచే నగలచే వలపించు నెమ్మేన
వలిపంపుజలతారు వలువ గ్రాల
గబ్బిగుబ్బలయుబ్బు నిబ్బరంబణఁచిన
పైఠిణీఱవికె పైఁ బైటజార

గీ. బెళుకు కొనునజాళువా తళుకు లొలుకఁ
గరయుగంబున వెండిపళ్ళెరముఁబూని
యందియలమ్రోఁత విందొందు మందగతిని
యల్లనల్లనఁ దరిజేరి యామిటారి

గీ. లేనిలజ్జ నటించుచు లేనికెవి
వగలఁజూపుచు సందిచ్చెఁ బళ్ళెరంబు
నైదు కాసులఁ బడవైచి యావిటుండు
విడెయంబును గైకొనెఁ బెంపలర్ప.

వ. అట్లతండు విడెయంబుఁ గైకొని వృద్ధవేశ్యంజూచి, నీవని
నట్లు తగినముహూర్తంబు నిశ్చయించెద; తన్ముహూర్త

వేళ నీకుమారిం గనకాభరణాలంకృతం జేసి నూటపది యూరులం గానుకగా నొసంగెద, మిగిలిన మర్యాదలం గూర్చి నీకుం జెప్పఁగా నేటి కని లేచి సలువ నావృద్ధవేశ్య యిట్లనియె.

శా. చేతోజాతుసిధిక్కరించుజగితోఁ జెల్వొందుమీమేను; మీ
రేతన్మాత్రులె ? కామినేలఁగలవారీమాటయిట్లుండఁగా
లూతారోగనివారణార్థమయి యిల్లున్ గుల్లఁగావించితిన్
మీతోఁ జెప్పకతప్పనేయకటమా మీనాక్షిఁగాపాడుఁడీ.

చ. అనవుడుసుందరుండు వివిధౌషధముల్ గలవెన్నియైనను
గొనఁదగునిట్టి రోగములఁగోటికి హెచ్చుగబాగుజేసితిన్
ధనికులుభూమినాయకులు నావరవైద్యము నెన్నుచుందు రే
ననయము వేయినూటపది యారులఁగైకొను వైద్యనాథుడన్

వ. అని వచించి హేమసుందరుండు తద్గ్రహంబుఁ బాసి చనియె. అనంతర మావేశ్యమాత కామాక్షింజూచి యిట్లనియె.

చ. ఇదివఱ కెందఱెందఱినొ యివ్విధి బూమెల మోసపుచ్చినం
పదలహరించియుండము; ధ్రువంబని యాతఁడు విశ్వసించెనీ
వదనముఁ జూచి నీనటన వైభవముం గనిసొక్కి సోలిలో
నదవదఁ జెందె మోహసముదగ్రత; నేమనవచ్చుఁ గామునిన్

— వృద్ధవేశ్య ప్రగల్భములు. —

ఉ. చెప్పెదనొక్కమాట విట శేఖరులం గరఁగించునేరుపుం
జొప్పునెఱింగి తేనియలు జొబ్బిలుపల్కులఁ బల్కి విత్తమున్

గుప్పలుగా గడింపవలెఁ। గూరిమిఁ బేరిమిఁ జూపి యెమ్మెలన్
జప్పున వీనిలోఁ బఱచి । సంపదలన్ హరియింపఁ గావలెన్.

గీ. తాళిగట్టినమగఁ డఁటే । తలిరుబోణి
వీనితలఁ దన్ను సరసులు । వేనవేలు
ఇతనివిత్త మే పాటియో । మతి నెఱింగి
సాగనంపుము వేగమే । స్వస్తి జెప్పి.

చ. ఒకనికి ముద్దులిచ్చి, మఱి। యొక్కనితో సరసంబులాడి, వే
ఱొకనిని కౌఁగిలించి, మఱి। యొక్కని రమ్మని కన్నుగీటి యిం
కొకనికి స్వస్తిఁ జెప్పి మఱి। యొక్కనితో రతికేళిఁ దేలి ప్ర
పకుని వరుండఁ బెట్టఁగల। వారలతాంగికి లోపముండునే.

ఉ. ఆటవెలందికిం దగిన। యందముఁ జందము లేక యుండినన్
బైటఁ జూర్పు నేర్పు, చను। బాతులఁ జూపియుఁ జూపనట్టి సఁ
య్యాటలు మందహాసపరి। హాసములున్ నవ్వుఁబువ్వుఁ దేనెఁ బో
ల్మాటలుఁ జాలు మాపుటకు। ముంటులు మాకులు పెక్కు లేటికిన్.

ఉ. ఎమ్మెలుఁ బూమెలుంగల వ। నేకములయ్యె వికానరానిమేల్
సొమ్ములు వారకాంతకుఁ బ్ర। సూనశరుండు లభింపఁ జేసె, నీ
వెమ్మెయి వీనివిత్తము గ్ర। హించి రహింపుము సాగనంపు మో
యమ్మరొ యౌవనంబు మన। యాస్తి గనమ్మ నెమ్మనంబునన్.

గీ. యౌవనం బున్నయప్పుడె । యఖిల విటుల
ప్రాపకముఁ బొంది యార్జింప। వలయు ధనము

మానావనము లేని జీవన । మూ వనంబు
గణిక యొకనితోఁ జేయునే । కాపురంబు-

సీ. వాలుమీలం బోలు । వాలికచూపులఁ
గనినంత నొక్కండు । కడు రహించుఁ
బండు వెన్నెలనిండ । మెండుఁగ బకపక
నవ్వినంత నొకండు । ననుపుఁబొందు
ఘణఘణన్నూపుర । స్వనము లింపొందఁగఁ
దన్నినంత నొకండు । తనివిఁ జెందుఁ
దాంబూలరాగంబు । డంబారనవ్వుచు
నుమిసినంత నొకండు । బ్రమసిపడును

గీ. సరసగోష్ఠికి నొక్కండు । సంతసించు
ముట్టినన్ బాడినన్ జేరి । మూరుకొనినఁ
గసరినన్ గాఁగిలించిన । నెనఁగుచుండు
నొక్కఁ డొక్కఁడో చక్కని । చుక్కవింటె
భేదమున్నదె? విటులకు । విటపులకును.

సీ. హేమసుందరుఁ గోరి । కామించి ప్రేమించి
జోగిఁ గావించితి । సుందరాంగి
నాడు స్థానాచార్యు । నాచాయకుం ద్రిప్పి
కొంపనమ్మించితిఁ । గోమలాంగి

విశ్వనాథుని మెచ్చి । విశ్వసింపఁగఁ జేసి
చేతి కిచ్చితిఁ జిప్పఁ । జిగురుబోణి
పద్మనాభున కంక । బాంధవంబును గూర్చి
యిల్లు గట్టించితి । నిందువదన

గీ. ఆవిలాసంబు లారంగు । లాహారంగు
లాసొబగు లాహొంగులా । యాబెడంగు
లహహా యావన్నెలా చిన్నె । లనుపమాంగి
తలఁచుకొన్న నిప్పుడుఁ బుల । కలు జనించు.

వ. నాయనుభవం బెంతయని చెప్పం గలదాన, విటులు వచ్చు వేళయయ్యె భుజించి సిద్ధంబుగ నుండుమని యావృద్ధ వేశ్య కామాక్షితో లోనికరిగె అనంతరమున.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. హరకోదండవిఖండనా! యతులశౌ । ర్యౌదార్యధీమండనా!
శరపుంఖాంకితకుండలా! నిజయశ । స్సంఛన్నభూమండలా!
వరభక్తాంబుజభాస్కరా! సురనుత । బ్రహ్మర్షిహృత్తస్కరా!
అరిభూనాయకలోకశిక్షక! యహ । ల్యాదేహసంరక్షకా!

మాలిని. మదవదరికులాంతా । క్ష్మాసుతాప్రాణకాంతా
కదనతలకృతాంతా । క్షతిభూరుద్వసంతా

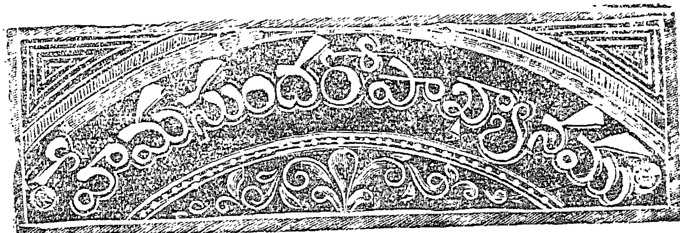
పదగమితవనాంతా । భక్తకేళీనిశాంతా
విదితసుగుణవంతా । విస్ఫురత్కీర్తికాంతా.

గద్య. ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్ష ప్రసా
దిత సత్కవితాలతా ప్రసూనాయమాన
నవీన ప్రబంధంబైన హేమసుంద
రోపాఖ్యాన గ్రంథంబునం
దుత్తరోదంతము ను
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు

తృతీయాశ్వాసము.

కం. శ్రీమానినీకుచద్వయ
సీమా! కాశ్మీరపంక । చిహ్నితవక్షా!
కామాదివర్గశిక్షా!
భీమాహవకార్యదక్ష! । పృథివీరక్షా!

గీ. అవధరింపుము నీవు నా । మాంకితముగ
నొప్పిదంబుగ నిప్పుడు । చెప్పఁబోవు
నవసుధారసమిళితసూ । నమకరంద
బిందుసందోహమైన న । వీనగాథ.

గీ. అఖిలపామరజన వంచ । నావగుణ ధు
రంధరుండగు నా హేమ । సుందరుండు

సత్వరంబ సువర్ణంబు । సంగ్రహించి
స్వర్ణకారున కిచ్చె నా । భరణవిధికి.

వ. అట్లతం డాభరణనిమిత్తము కొన్నిదినంబులుగడపి యొక
నాఁ డేకాంతమునఁ గూర్చుండి నిజకార్యముంగూర్చి చిం
తించుచుండు నవసరంబున,

గీ. స్వస్తి; ధనసిద్ధిరస్తు, దీర్ఘాయురస్తు
మంగళానిభవంతు తే । మానినీ వ
శీకరణతంత్రియనుచు నా । శీర్వదించి
వచ్చికూర్చుండె బ్రాహ్మణ । వరుఁడొకండు.

వ. వచ్చినవానిఁ జూచి యాహేమసుందరుం డిట్లనియె;

గీ. ఇంతకాలంబు నను బాసి । చింతఁదక్కి
దివ్యపుణ్యస్థలంబులఁ । దిరిగితిరిగి
వచ్చినాఁడవు నినుఁజూచి । మెచ్చినాఁడ
మఱచితే నాదుస్నేహంబు । మాన్యసురేంద్ర.

ఉ. అనవుడు వానిఁజూచిహృదయంబుననించుకసంతసించి, నీ
వెనరునఁగాదెయాంధ్యజననిశ్చితపుణ్యనదీనదంబులన్
ఘనులమహామునీంద్రుల జగన్నుతదేవతలక్షుర్యంబులన్
గనుఁగొనినాఁడ నీనమస్కారము నెమ్మది విస్మరింతునే?

గీ. సఖ్యమును విస్మరింపఁగ । శక్యమగునె?
అరయ సఖ్యంబునకు దూర । మనఁగఁగలదె?

బర్హిమేఘంబులును, పద్మభాస్కరులును
కుముదచంద్రులుమనకు సాక్షులగనుండు.

వ. అని యిట్లాభూసురుండు వచింప నావని తలయూచి యాహేమసుందరుం డిట్లనియె;

గీ. సరసనంగీతసాహిత్యగరిమఁజూడ
సానులందునుగలను విశ్వయము సఖుఁడ
నీవు వీక్షింపవైతి యూరలేవుగనక;
వరవసంతోత్సవం బొందు జరగె నిచట.

గీ. వాఁడు కామాక్షి యను వారసారసాక్షి
యాటపాటల నలరించె నఖిలవిటుల
హావిలాసంబు లాహావభావములను
చూడవలెఁగాక చెప్పిన సొగసుచెడదె.

గీ. అహహా కామాక్షి వదనశశాంకలక్ష్మి
అతులమణినూపురారావజితమరాళి
అధరనిర్జితబంధూక; పాణిసఖుఁడ
యామెశరదాగమంబన నతిశయిల్లు.

గీ. చక్కఁదన మిట్టిదని చెప్ప శక్యమగునె?
అహహా! సౌందర్యలక్ష్మికి నాలతాంగి
తిలకమగుఁగాక; యారతీదేహమునకు
కాంచనాభరణం బగుఁగాక సఖుఁడ.

గీ. ఎలమినావాడు దానింటి కేగియుంటిఁ
జెప్పవచ్చునే? నీతోడఁ జెప్పకేమి?
వలచివలపించిపలుకుల నలరఁజేసె
వలపు బంగరుబొమ్మయా యలరుఁగొమ్మ.

గీ. విగ్రహించితిఁ జూపె నీ యింగితంబు
నేనెఱుంగనిసాను లెం డైనఁగలరె?
వలపులేదనుపలుకు ధూర్తసంబయగును
మోదుగుంబూవులకును రోఁపాలఁతులకును.

చం. రసికజనావతంస! మకరధ్వజశాస్త్రరహస్యవేదివే
యొసపరిలాడినిన్నుఁగని యువ్విళులూరక యూరకుందునిం
పెసఁగవచించువాఁడ నతిహీనసుఖానుభవ ప్రసక్తి; నేఁ
బనచెడిపేదనై తిఁగద వారవధూపరిరంభకామినై.

హితోపదేశము.

గీ. వారవనితాపరిష్వంగవైభవంబు
స్వర్గమనియెంచి కామినై సంచరించి
చిత్తమిగురొత్త నకట వెచ్చించినాఁడ
నూర్జితంబైన యమిత పితార్జితంబు.

చ. తలఁచినయంతనేయమితతాపముఁగూర్చును చూచినంతనే
యెలమినిమోసపుచ్చి మతిహీనునిఁజేయును తాకినంతనే
వలపులఁగుల్కి మోహామను వారిధిలోఁబడవైచు నక్కటా
కులటతపించుఁగాక కులకోమలిఁబోలునె? హేమసుందరా!

చం. పదరుదురొక్కవేళ, వల। వంతకుఁజిక్కి కృశించినట్లు కుం
దుదు రొకవేళ, నమ్మకము। దోఁపనటించుదు రొక్కవేళ, న
వ్వుదు రొకవేళ, లేనివల। పుం బ్రకటించుదు రొక్కవేళ, సం
పదలహరింప; భోగికుల। మాను తెఱుంగఁ దఱంబె యోషికిన్

సీ. వారకామిని మన్మథ। వహ్నికీల
కపటరూపేంధనంబునఁ। గాల్చుచుండు
విటులు యౌవనధనముల। వేల్చి వేల్చి
తుదకు జీవచ్ఛవంబులై। బ్రదుకుచుండ్రు.

గీ. విటులు సంతతం బుమిసెడు। పీకిదాను
హీనకాముకమృగముల। కినుపబోను
వలపుకాండ్రను వంచించు। వలపుచేను
హానిగలిగించునై తాను। సానిమేను.

గీ. మేలుకాండ్రను వంచించి। యేలుకీలు
భూరిసుఖసంకటంబులు। పుట్టుప్రోలు
కమ్మవిల్తుచావడోలు, పెద్దమ్మవాలు
ఔర! వెలయాలు తోలూడి। నట్టిప్రోలు.

ఉ. చిక్కిన పాలుగారు నును। జెక్కులు గా పవిసత్తగుల్ల తే
పెక్కనగబ్బిగుబ్బలవి। యేసారకాయలు గాక, సొంపుపెం
పెక్కిన కావిమోవి యమృత। నే యది యెంగిలిబావిగాక, ఛీ
పొక్కిలిక్రిందచూడు నొక। ...ఎక్కిలిపాక్క నేటికిన్

ఉ. హేయముగాదె చూచియు సహింపఁగవచ్చునె విత్తకామినీ
కాయము నంతలో నిసార కాయములన్ వెలచాన లూను చం
దోయికి భేదమేమి గలదో? కపటానలకీల లైన కం
దోయి హారంగురంగులఁ గనుంగొని వెంగలివై కలంగుదే?

సీ. బుద్ధినాకర్షించు పూఁత మేలుంగుల
పైఁడినలాఁ కైవడిఁ దనర్చి
అత్తరుపూఁతతో నతిరమ్యముగ నుండు
కాగితపుగులాబి కరణిఁ గ్రాలి
మెఱసి తళుక్కున మిఱుమిట్లుగొలుపు ప్ర
వృట్కాల చంచల వితము మెలఁగి
అందమింపొంద నానందింపఁగాఁ జేయు
సాయంసమయ సంధ్య సరణిఁ దనరి

గీ. పెదవినంటిన పూఁదేనె పెంపునింపి
అతిపవిత్ర పాతివ్రత్య మవనియందు
నెట్లొ మూర్తిభవించిన యట్లు వఱలు
వేశ్యవలచిన మగవాఁడు వెంగలీఁడు.

సీ. భోగినుల్ కపటానురాగ సంపాదిత
జీవనల్ ఘోర దుశ్శీలఖనులు
వైధవ్య మెన్నఁడు బాధింపకుండ వ
ర్తించు విలాసినుల్ హ్రీరహితలు

దుష్టచేష్టితముల । దోషంబు లేదందురు
దుర్నయనిర్ణయ । దుర్నివార
లతులమాయోపాయ । లభిమానశూన్యులు
కరుణావిహీనదు । ష్కామమతులు

గీ. రాజభయమించుకయు లేక । రాజవదన
లట్టివారలఁ గామించి । యాటపాట
లనుచు నామోదముంబొంది । స్వార్జితంబు
చిల్లిగవ్వగ నెంచి వె । చ్చింపఁదగునె?

సీ. హేమసుందరుఁ డోర! । యెంతటివాఁడవొ
యనుచు నోనాడుదు । రఖిలజనులు
ఘనవైద్యుఁడగుఁగాక । కామినీపరతంత్రుఁ
డని యేవగింతురు । గృహస్థులెల్ల
జారుండు కపటవే । షధరుఁడు వంచనా
పరుఁడంచు దూషింతు । రాప్తసఖులు
సంగబాహ్యుండు సత్సాం । గత్యహీనుండు
నీతిదూరుండందురు । జాతివారు

గీ. అత్తమామలు ఛీయని । యాదరింప
రాలుదుఃఖించి వెలిచవు । లభిలషించు
బలుకుబడిపోవు వెలలేని । పరువుతొలఁగు
నిల్లుచిల్లిగవ్వయు లేక । గుల్లయగును.

గీ. విషయముల సేవగించెను। విబుధవర్యు
లింద్రియసుఖాభిలాషయే । హీనమందు
రందువారాంగనాసంగ। మాభిలాష
నీచమనుచు నిందింపరే । నీతిపరులు.

గీ. అఖిలశాస్త్రంబు లెఱిఁగిన । యార్యవర్యు
లతివలనునమ్మరాదని । యందురందు
వెలవెలందుల సేమన। వలయు సఖుఁడ
వారల జయింపశక్యమే । బ్రహ్మకైన.

సీ. వలువలిచ్చినయంతఁ । బ్రాణనాయకయంచు
వగలవన్నెలఁజూపి । పలుకరించు
రూకలిచ్చినయంతఁ । బోకలాడులనిచ్చు
ముచ్చటించుచుముద్దు । లిచ్చుమెచ్చఁ
గాసులిచ్చినయంతఁ । గామించుబ్రేమించు
దాసురాలనటంచుఁ । దారసించు
సొమ్ములిచ్చినయంత । నెమ్మెలాం బ్రకటించు
భోగింపు మనివేగ । కౌఁగిలించు

గీ. వలువ లీకున్న దూషించుఁ । బలువయంచు
రూక లీకున్నఁ బొమ్మని । యీకఁద్రుంచుఁ
గాసు లీకున్న విరసించు । నీసుపెంచు
సొమ్ము లీకున్న నమ్ములఁ । గ్రుమ్మరించు.

గీ. వారకామినీ స్నేహంబు । వలదు వలదు
కూర్మిచెలి కాఁడవౌట వా।కుృచ్చి నాఁడ
నఖిలసుఖసంకటములబ్బు । ననుభవించి
పలుకుచుంటిని వెలలేని । భాషణములు.

వ. ఈయంశమిట్లుండెఁ; మఱియు నొండురహస్యముఁగల దాకర్ణింపుము.

గీ. నీచసౌఖ్యానుకూలం బ।గోచరంబు
చంచలంబు; కామాంధకా।రాంచితంబు
జ్ఞానశూన్యంబు దారిద్ర్య। కారణంబు
ద్రోహచింతాన్వితంబు, వ్యా।మోహమనఘ.

మ. జరవ్యాఘ్రింబలె వేచి వేచితుదకున్ । సాధించు, బాధించుభీ
కరరోగంబులు శత్రువర్గమువలెన్ । గాయంబుభుజించు, నే
పొరిదిన్ బ్రోచినఁగానియాయువు స్రవించు। చ్ఛిన్న భాండాంబువై
పరమార్థంబునుగాకతుచ్ఛసుఖకాం।క్షల్వాంఛింతురే సజ్జనుల్.

వ. అనినవిని యవ్వైశికుఁడు తిరస్కారసహితమందహాసాంచితవదనుండై.

శా. ఈవేదాంతము నీవెఱుంగుదువుగా । కీ నాఁటికెవ్వానికేన్
భావింపందరమౌనె? వేశ్యలకువి।శ్వాసంబు లేదంచు భా
షావైదగ్ధ్యము మీఱఁ బల్కెదవు వే।శ్యాలోలురై యెందఱో
కైవల్యంబునుబొందిరీ వెఱుఁగుదే। కూర్మిదేవతాఖండలా.

— వేశ్యాసమర్థనము —

సీ. మునుదాశకన్యను । మోహించి క్రీడించె
నాపరాశరుఁ డెట్టి । యార్యవరుఁడు?
వేల్పుసానిం జూచి । వెంబడించి రమించెఁ
గౌశికుం డెంతటి । వైశికుండు
సురవేశ్యలంబట్టి । సురతకేళిం దేలె
మాందకర్ణియు నెట్టి । మానిచంద్రుఁ ?
డానాఁడు వంచించి । యులయహాల్యనుగూడె;
జంభవైరియు నెట్టి । సజ్జనుఁడు ?

గీ. చంద్రుఁడు మహానుభావుఁ డా । చరితమేల ?
దారుకావనభోగ । వ్రతంబులుండ
శివునిఁగూర్చి కృష్ణునిఁగూర్చి । చెప్పనేల ?
యీరహస్యంబు తెలుఁగని । వారలెవరు ?

ఉ. ఏలఁగసొత్తు లేక, రమి । యించి సుఖింపఁగసత్తు లేక ప్రా
ల్మాలినవారలెల్లఁ గృతు । లన్ విరచించిరి నీతు లక్కటా
చాలు; నెఱుంగమే? నిగమ । శర్మకు లోపముగల్గె నే? యజామీ
ళుఁడు మోక్షమొందుటది । మిథ్యయె చెప్పుము బ్రాహ్మణోత్తమా.

వ. అనిన విని యవ్విప్రుం డిట్లనియె.

గీ. కృష్ణునింబోలి పదివేల । స్త్రీలతోడఁ
దానురతికేళిఁదేలుట । ధర్మమైన

ద్రౌపదిం బోలి యేవుర । తగుల మొంది
తనదు కులకాంత మెలఁగిన । దప్పుగలదె ?

వ. అత్తఱి స్వర్ణాభరణంబులం గొని యేతెంచు స్వర్ణకారుం జూచి, లోనికేగుమని కనుసన్నం దెలియంజేసి, సుందరుం డవ్విప్రవరునితో నిట్లనియె.

సీ. ఎంతలో నెంతవాఁడైతి । విట్టినీతి
యిట్టిపరమార్థచింతయు । నెట్లు గలిగె ?
నీమచిత్తంబు గ్రహియింప । నిశ్చయించి
వాదులాడితి నిబ్బంగిఁ । బ్రాణసఖుఁడ.

సీ. భోగశాలివి నీవు వి । రాగివైతి
వౌనునీవనినట్లు స । ర్వాపదలకు
స్థానముగాఁగాదె? వేశ్యల । సంగమంబు;
సంతసించితి నీదువి । జ్ఞానమునకు.

గీ. మగుడఁ గన్పట్టెదవుగాక । తగినరీతి
నిన్నుఁగొనియాడ నెమ్మది । నిశ్చయించి
నాఁడనని లేచి, లోనికి । నవ్వుకొనుచుఁ
జనియె; నతఁడట్లయాగాక । యనుచు వెడలె.

వ. అట్లతండు లోనికేగి, స్వర్ణకారుఁడొసంగిన యాభరణంబుల నొండుకరండంబున రహస్యంబుగఁబొందికంజేసి యనంతరంబున.

గీ. ఎప్పుడు సూర్యుండు గ్రుంకు నే । నెపుడు దాని
యింటి కేఁగద నెప్పుడు । తుంటవిల్తుఁ
గేరి రతిసంగరమున సు । ఖించువాఁడ
ననుచుఁ జింతించుచుండ న । య్యవసరమున.

చ. కటకట శీతరుక్కిరణ । కాంతికి నోపని యీవియోగులు
త్కటమగు నాదుచండకర । కాంతికిఁ దాళుమరొక్కొ యుంచున
క్కటికముఁ బూనినట్టు దిన । కాంతుఁడు తీవ్రతదక్కి వారుణీ
విటుఁడను వైఖరిన్ జరమ । విధినిఁ ద్రిమ్మరి సానురాగియై.

—— సంధ్యాసమయము ——

చ. అరుణరుచల్ దిగంతములు । నంతట నెంతయుఁ బ్రజ్వలింప ని
ర్జరిఁ గలనీరు రక్తమను । భ్రాంతికిఁ జిక్కి మృగప్రకాండముల్
బిరబిర నేగుదెంచి ప్రతి । బింబితసూర్యునిఁ జూచి సాధ్వస
త్వరితగతిన్ దొలంగినవి । పావకకుండముగా భ్రమించుచున్

చ. "మనపతి వారుణిన్ వలచి । మాంద్యమునన్ స్మృతిఁదప్పి పద్మినీ
వినుననుఁ బాసె"నంచు నళి । నీరవవాక్కులఛాయ నున్నప
ద్మిని కెఱిఁగించి ప్రాక్సతికిఁ । దెల్పఁగ నేగెననంగ నీడ్య, తూ[న్.
ర్పున కెగఁబ్రాకె నెంతయు న । భోమణి పశ్చిమదిక్పురుండుగా

గీ. జగతిఁ జక్రీవనఖ్యాతి । నంతరించి
కువలయంబును పీడించు । క్రూరుఁ డితఁ
డనుచు స్మితముఖ కుముదిని । యినుని జూచి
పాడె నానందబంభర । ధ్వానతసంగ.

సీ. రాగాతిశయమున । రంజించి మునుమున్న
పూర్వదిశాంగనన్ । ముద్దులాడి
యంతకంతకు మోద । మభివృద్ధిఁబొందఁగఁ
బద్మినినలరించి । పరిజ్వలించి
వరకరంబులఁజాచి । వారకాంతనుపరి
రంభసంభ్రమపరి। శ్రాంతఁజేసి
వైభవం బుడివోవ । వసుహీనుఁడై యంతఁ
జరమాంగనన్ జేరి । సంగమించి

గీ. తనదుసద్గతిచ్యుతి లోనఁ । దలఁచి తుదకు
నకటసత్సంతతిహసించు । ననుచు వెఱచి
యేరికింగానరాకుండ । నేగె వినుఁడు;
అట్లయగుఁగాదె యమితకా। మాంధకుండు.

చ. వరుణునిమావటీఁడు మద। వారణదానసివారణార్థమై
వఱచినశోణమృచ్చయము। వైఖరిసంధ్యరహించినంత భీ
కరమగుదావపావకము। గా మదినెంచిభయంబు పెంపునన్
బరువిడెదిక్కులన్ విధుర। బాధకుఁడోడుగఁజక్రవాకముల్.

చ. జలరుహపత్రసంచయము। చక్కనిశయ్యవిహారభూమియున్
వలపులనీనుపుష్పవన। వాటి శ్రమంబు నివారణంబుగాఁ
గలువలతావితోమలసె। గమ్మనితెమ్మెరమైన నేమి తా
వలచినకాంతుఁబాసి వల। వంతకుఁజిక్కెనుచక్రవాకి యే
స్థలమునహాయిగామెలఁగఁ। జాలు;సుఖింపనుపాయముండునే.

చ. రవియనునట్టువుం డపరరంగముఁ బాసినయంత సంధ్యయన్
యవనిక నెత్తి వేగమె నిశాహ్వయలాసిక వచ్చి, రిక్కలన్
బువులను జల్లి బంభరసమూహము పాడఁగఁ జోరసంచయం
బవ్వని సన్నుతింపఁగ భయానకమున్ నటియించె నెంతయున్

చ. స్మయుఁడను నైంద్రజాలికుఁడు సాంధ్యరుగంబరమంబరంబున
న్బఱచి, మహాంధకారమను భస్మమునన్ గనుకట్టుకట్టి, బం
భరకుల నాదబీజయుత మంత్రములన్ బఠియింప వక్త్రగ
హ్వరమును బాసి పైకెగసి నట్టిసుమంబులఁ బోలెఁ దారకల్.

— అంధకారము. —

మ. నను రూపంబు సమీక్షదం మశివుకంఠంబున్ బరీక్షించి, కృ
ష్ణుని చక్కందనమున్ హసించి, హలిమైసొంపారువస్త్రంబులం
గని ఛీఛీయని యీసడించి, గిరిజాగర్వాపహారంబుగా
ఘనమై, సుందరుకీర్తిఁ బోలి చెలఁగెన్ గాఢాంధకారంబిలన్.

సీ. విజ్ఞాన మనుసూర్యబింబాస్తమయమున
మహి నాక్రమించిన మాయయనఁగఁ
దనకాంతు నెమకంగఁ దలఁచి సంచరియించు
ఛాయాసతీకేశజాలమనఁగఁ
బ్రజలు భీతిల్ల భీభత్సరౌద్రభయాన
కంబుల వర్షించు ఘనమనంగ
వంచించి పాలించు ప్రభువుల పాపంబు
పృథివిపై మూర్తిభవించె ననఁగ

గీ. వ్యోమసుమవనీదోహద । ధూమమనఁగ
శాకినీఢాకినీభూత।జననియనఁగఁ
గామినీకాముకానంద । కందమనఁగఁ
జటులగాఢాంధకారంబు । జగతిఁగ్రమ్మె.

సీ. పల్లవైశ్వర్యమున్ । వారాంగనవిధాన
నంభోజవనలక్ష్మి । నపహరించి
వరగుణవంతునిఁ । బరదేశముంబలె
భృంగంబులనుదైన్య । మెనయఁజేసి
ధనకామియైయేఁబు । కునృపతివైఖరిఁ
బ్రజలనిర్బంధించి । బాధపెట్టి
విపులసంపద్రాశిఁ । గృపణునిచందాన
జ్ఞానంబు వ్యర్థంబు । గానొనర్చి

గీ. పృథివినిమ్నోన్నతంబుల । నెఱుఁగకుండ
సత్పథంబును గ్రహియింపఁ । జాలకుండఁ
గడలవ్యాపించి జృంభించి, । కన్నులున్న
చీకులం జేసె లోకులఁ । జీకువాలు.

—◆ అభిసారికలు. ◆—

ఉ. "అండజయాన యిట్టినిబి।డాంధతమస్విని నేడకేగె దీ
వుండుము భీతిలేదె" యను।నొక్కవిటుంగనినవ్వి "నాప్రియుం
డుండుస్థలాంతరంబునకు।నొంటిగఁబోయెదఁగాక, పంచబా

ఖుఁడు మదీయరక్షకజ। నుండయియుండగ భీతియుండునే
షండుఁడ" యంచుఁబల్కె నభి। సారిక యోర్తుక శారికం బలెన్.

చం. దినముఖవేళఁ గాఁకఁగని । తేఁకువఁదప్పి భయంబు పెంపునన్
బనులనుమాని, యాత్మవిభుపైఁ । బడి యుట్టనిశీధవేళఁ జం
గునవడిగోడదాటి యువ। గుంఠనయై యుపనాథు నింటికిన్
జని సుఖయించె నొక్క యభి। సారిక కోరికదీర ధీరయై.

చం. రయగతినాఁటి రేయినొక। రామనిటోత్తముఁగూడఁ గాళికా
లయమునకేగిఁ యింకొక వె। లందికినై చనుదెంచువాఁడె స్వ
ప్రియుఁడని కౌఁగిలించి, రతి। రీతులకించుక సంశయించి, భ
ర్తయనిగ్రహించె, నాసతిని। తండును భార్యగతో నెఱింగ నీ
పయినెడఁ బాసియుండమని। బాసయొనర్చెరి దేవిసన్నిధిన్.

సీ. పెండ్లాడనూహించి । విత్తమార్జించితి
నావిత్తమంతయు । వ్యర్థమయ్యె
నీబ్రహ్మచర్యమిం । కెంతకాలం బనుచు
నెలమినే తెంచు నా। నింటిదాఁక
నే తెంచి యాచోట । నెవనినో వీక్షించి
సమయంబుగాదని । జంకిమొలఁగుఁ
దొలఁగియింటఁ బరుండఁ । దలఁచు నిద్దురలేమి
"ననుజూచి నవ్వె నా। వనిత" యనుచు

గీ. నచటికిం బోవు, సాహస । మనుచుఁ దొలఁగు
వెండియును వేశ్యలుండెడి । వీధికేఁగు

సంకటములుండు ననియెంచు । సంచలించు
వలపువగఁగూరి యపు డొక్క । బ్రహ్మచారి.

వ. తన్నిశాసమయంబున నాహేమసుందరుండు కామాక్షీ
సుందరముఖచంద్రబింబావలోకన లాలసుండై,

సీ. దర్పణంబునుబూని । దర్పకు దర్పము
గాంచుఁ జక్కనివాఁడ । నంచుఁదలఁచి
ఘనసారమిళిత సుగంధతైలముఁబూసి
కమనీయ కాకపక్షములదువ్వి
వలపు నల్దిక్కుల । వ్యాపించునట్టుల
ముమ్మారు పన్నీట । ముఖముఁగడిగి
కుంకుమంబునఁగొంత । గోరోచనముఁగల్పి
తిలకంబు వేయూరు । తీర్చిదిద్ది

గీ. మీసముల నత్తరువుపూసి । మెఱుఁగువెట్టి
చందనములంది ధౌతవస్త్రములఁదాల్చి
ప్రసవములఁబూని పాలు స్వల్పముగఁద్రావి
యాభరణ పేటికంగొని । యరుగుచుండ.

గీ. వానివేషంబుఁజూచి యాభరణపేటిఁ
బట్టుకొని వేగముగఁబోవు । వరునఁజూచి
తండ్రి యించుక పసిపట్టి । తనయ, యనుచు
నిట్టులనియెను ప్రేమంబు । నెట్టుకొనఁగ.

— జనకానునయము —

శా. తండ్రీ! తండ్రిని నీకు, నీ ప్రధనకాంతం గూడుటుంబుట్టువా
వేండ్రిం బేమనవచ్చు; రో వెలఁదులన్ బ్రేమించువారిట్టు లి
ల్లాండ్రం బాపి యశంబు గోసి కులమర్యాదన్ విసర్జింతురే?
గుండ్రాఁ బోలిన నీదుమానసము నాకుం ద్రిప్పఁగా శక్యమే?

కం. కులకాంత యౌవనంబునఁ
బులుగడిగిన ముత్తియంబు పోలికనుండన్
వెలకాంతఁ గౌఁగిలింపఁగఁ
దలఁచెదు వైద్యుండవయ్యుఁ దగునె కుమారా.

గీ. విభుఁడవని యెంచి ప్రేమించి వేదివేచి
విసిగి వేసారి నీభార్య బెంగవలనఁ
జిక్కి క్షీణించె శల్యావశిష్టయయ్యెఁ;
జాలి సుంతయు లేదె? పాషాణహృదయ.

ఉ. మూఁడు దినంబులయ్యె, సతి మూల్గుచునుండె, జ్వరంబు హె
చ్చెఁ జే, నాడియు మందగించెనొ కనాఁడును దేనియలొల్కునట్లు
మాటాడవు; తిండి లేక తడియారెను నాలుక; జావఁ ద్రావ దే
గోడును లేక నీవు ధనకోమలిఁ గూడి సుఖింపఁ బోయెదే?

కం. కులకాంత యిట్టులుండఁగ
వెలకాంతను విశ్వసించి వేదురుగొను నీ
తలఁపేమొ నేనెఱుంగను
తలమాఁ; నినుఁ ద్రిప్పునింద తలపై కెక్కున్.

ఉ. మంచముఁ బట్టియున్న కులమానినిఁ జూడవు లంజెఁ జూచి వే
లంచములిచ్చి పైఁబడి సలాములఁ జేసెద విట్టి ఘోరముల్
బంచముఁడైనఁ జేయుటకుఁ బాల్పడఁ డౌర! వివేకమిట్టిదే?
కుంచముఁ బాసి పోలఁగ యికొన్న విధం బిది చూనెపుత్రకా.

ఉ. ఈ దురవస్థ యిట్లు ఘటియిల్లెఁ గదా; విధి నేమనందు? మ
ర్యాదనతిక్రమించి పరిశ్రమాభరణంబును వీడిబుచ్చి, స
త్యాదిగుణంబులన్ విడిచి సూటవెలందికిజిక్కితే? నయా
పాదితబుద్ధి సూనశరవహ్నికి నాశనమయ్యె నక్కటా.

మ. తనయా! నీయవివేకమాపదకు సంస్థానంబుగానుండుఁ నే
పనికిందొందరయెన్నఁడుందగదు; సంభావించి రాఁబోవు మే
లును కీడుంగల లాభనష్టముల నాలోచించువానిం దనం
తన తాఁసంపద కౌఁగిలించుకొను తథ్యం బేను బోధించితిన్.

కం. వినురా! నాయుపదేశముఁ
గనురా! నీకులపవిత్రగౌరవపాత్రిన్
జనురా! సన్మార్గంబునఁ
మనురా! జనలోకమాన్య మాన్యంబులతోఁ.

కం. అనరాదుర, కనరాదుర,
వినరాదుర, సానిదాని పెంపున్ సొంపున్
ఘనరాజ్యవైభవాఢ్యులు
ధనరామలఁగూడి చెడిరి తథ్యము పుత్రా.

వ. అనిన విని యాలంపటుండు, రోషకషాయితలోచనుడై భీ
షణభాషణంబుల దూషించి, పెడతలఁగలబుద్ధి నిట్లాడిన
వృద్ధుండవుగాక యనుచు, నింటందిని పరుండఁజాలక నీకీ
యధికప్రసంగ మేటికనుచు ధిక్కరించి,

శా. ఏ నీమాటలసుంతయున్ వినను; నీ వే కాదు బ్రహ్మాదులున్
రానీ, తిట్టినఁ దిట్టనీ, కలిమియున్ బ్రాణంబులుం బోయినన్
బోనీ, చెప్పెదనన్నమాటఁదగ దీమోమోటమేమైననున్
గానీ, నాచిలుకన్ హారంగు మొలకన్ గామాక్షిఁ గోల్పోవునే

వ. మఱియు ననేకవిధంబుల నోనాడి, గృహంబుఁ బాసి వీధిం
బడి యేగుచు,

కం. అనుమానమేలరతులకుఁ
జనుమా, కామాక్షి పలుకుఁ జక్కని మొగమున్
వినుమా, కనుమా, మనమా
మనుమా సౌఖ్యంబులొందు మాసంతతమున్.

మ. అనియిట్లాతఁడు కామసంజనితమోహభ్రాంతికిం జిక్కి తం
డ్రిని దూషించుచుస్వార్జితంబు ధనమున్ వెచ్చించి భోగించిన్
ననునోనాడునె? మూడలేక కులకాంతారత్న మిప్పట్టునన్
దనువుం బాసినఁ బాయుఁగాక ధనమున్నం బెండ్లిగాకుండునే?
మనమా చింతిల నేటికంచుఁ జనియె న్మార్గంబు గుత్తించుచున్.

వ. అంత నక్కామాక్షి యాతనిరాక కెదురుచూచుచుఁ దన
చేటికం జూచి,

ఉ. అక్కట యేటికింత తడ | వయ్యెనొ? వచ్చెదనంచుఁ జెప్పి, తా
నెక్కడ కేగెనొక్కొ? తన | యింటిలతాంగికిఁ జిక్కెనొక్కొ? యిం
కొక్కధవాంగనన్ వలచె | నో? నెఱవంజనుబాపెఁ జీర ల
మ్మక్కవిచారమేల? కన | కాభరణంబుల కేగి యుండుఁబో?

వ. అని చింతించుచుండు నవసరంబున నాహేమసుందరుని రా కఁ గ్రీగంట జూచియుఁ జూడనియట్లు నటించి, యతండు విని సంతసింపఁ దనచేటికతోఁ బ్రసంగవశమునఁ బలుకుచున్నట్టు లిట్లనియె :—

ఉ. సుద్దుల కేమి లెమ్ము సర | సుం డిటువచ్చినఁ జాలమేలుగా
కద్దిర రాకయున్న విర | హాబ్ధిఁ దరింపఁగ శక్య మౌనె? యో
ముద్దియ! నేను నాప్రియుఁడు | బొందుగఁ గూడినఁ గోపముండునే?
ఎద్దులు బాడియుఁ గలసి | యేగినఁ గొండలు దాటు టబ్రమే.

సీ. పూర్ణేందుబింబమై | ముద్దులవర్షించు
మోముగాఁ దది సిరి | కేముగాని
వర్ణింపఁబోలదే | కర్ణాంతములఁ దాకు
గనులుగా నవి కాంతి | ఖనులుగాని
భోగింపవలెఁ గాక | రాగంబు పెంపొందు
మోవిగా దది తేనె | బావిగాని
వలుదగుబ్బలు పొంగఁ | బైపడవలెఁ గాక
యురముగా దది సౌఖ్య | భరముగాని

గీ. ప్రియుని వినుతింపశక్యంబె వినమె మనము
వయసుకొలఁదిని ప్రార్థించు వన్నె లనఁగ
సిరులకొలఁదిని చెన్నొందుఁ జిన్నె లనఁగ
పుణ్యముకొలందిల భించుఁ బురుషుఁ డనఁగ.

ఉ. వాసితనూవిలాసములు వానియొయారము వానిమీసముల్
వానిమెఱుంగుముంగురులు వానిమనోహరమందహాసముల్
వానివిశాలనేత్రములు వానిచొకాటపు వాలుఁజూపులున్
మానిని! కంటివే యితర మానవులన్ బహుభావ లేటికిన్.

ఉ. ఎన్నఁగరానిమోహమున నెందఱొ వచ్చిరి నన్ను మెచ్చి రీ
కన్నెఱికంబుఁ బాపుటకుఁ గా వినుమీనవయౌవనంబు నే
జన్నియగట్టుకొందులకొ? చక్కనియీవిట కానిగామసం
సన్నిధిఁ బోలు వానిబహుభంగులఁ గూడఁగఁగాదె కోమలీ.

శా. ఆకంజాననుఁ, డావిశాలనయనుం, డావైశికాగ్రేసరుం,
డాకళ్యాణగుణాధికుండు, సుభగుం డావైద్యలోకోన్నతుం
డాకాంతానవమన్మథుండుఁ సరసుం డాసుందరుం డెట్టులో
నాకుం దక్కెను గాక, యేసతికినైనన్ దక్కునే? నెచ్చెలీ.

సీ. కులకాంత యెట్లున్న వెలకాంతలను గోరి
సంగమించి సుఖించు సంగడీఁడు
వలకూబరుని గేరు వలరంభనైనను
వలపింపఁ జాలిన వన్నెకాఁడు,

మురిపెంబులను జూపి ముద్దుముచ్చటలాడి
భోగింపనేర్చిన ముద్దులాఁడు,
తనునమ్మికొనియుండు ధనకాంతఁ దనకాంత
యనియెంచి పాలించు నందకాఁడు,

గీ. మేలుమేలన రమియించు మేలువాఁడు,
నన్ను మెప్పించి పోషింప నున్నవాఁడు,
చాలు నీలీలఁజాలమే సైఁపఁజాల
నేఁడు రాఁడాయెఁ జూడు మేజాడఁబోయె.

వ. అనియీరీతివచించుపల్లులకునత్యానందముం జెంది "నేఁ డుపవిం జెందితి నిట్టితఱ్ఱిగలదే ధన్యోస్మి, ధన్యోస్మి, యీ యనురాగంబునకేమి సంగఁగలనో హా మన్మథా" యంచు నన వ్వనజాతాస్త్రుదలంచుచున్నని కనెన్నామాత్మఁగామాత్మికల్.

ఉ. ఆతఁడు లోనికింజనినయంతనె వంచితముగ్ధమానినీ
వ్రాతకులాభిఘాత, నవపల్లవమత్తగజావపాత, యా
నీతవినీతవాక్యనవనీత, సమస్తజనాభిభూత, త
న్మాత, విభీతభూత విటనాథముఖేందుకళాపరిభాతమై.

చం. ఎదురుగ నేఁగుదెంచియుపుడిప్పుమిమ్ముగుఱించివల్లు చుం
డఁ దమరువచ్చినారిలదృఢంబుగ నాయువుఁగల్గియుండుఁడీ
పదపరిచారికల్ కుసుమబాణసతీకరశారికల్ నవా
భ్యుదయముగాఁగ నేలుకొనుఁడో యుపునేరుపునివ్వటిల్లఁగన్.

చం. అని మృదుఫక్కిఁ బల్కి కనకాభరణంబుల నొప్పు పేటికం
గొని తనపుత్రికం బిలిచి కొమ్మని యిచ్చిన యంత నామె హ్రీ
వినతముఖాబ్జయై గొనియెఁ వేశ్యల కింతటి లజ్జ యొప్పునే
యని పరిహాసవాక్యముల నాడిరి తోడిధవాంగనామణుల్.

ఉ. కన్నెఱికంబు పేర విటకాండ్రను రండని చీరి వారి సం
పన్నిధులెల్ల హరించి యొకబాలన లెక్కదలంచ నిప్పు డీ
కన్నియ యంచు బాలిక యొకర్తుక నెచ్చెలితోడఁ బల్కఁగ
న్నన్న నదల్చె నొక్క నెఱజాణ మనోహర చంచలాక్షియై.

వ. అంత నా హేమసుందరుండు సుందరదరహాసవదనుండై
కాల మిట్లు వెచ్చించు నేటి కని విళంబమున కోర్వఁజాలక,

సీ. సరిలేనిబంగారు జలతారుచీరల
ననురాగ మొనరఁ గామాక్షి కిచ్చి
పట్టంచుగఁ చీరఁ బళ్ళెరంబునఁ బెట్టి
మర్యాదగా వేశ్యమాత కిచ్చి
మించుమించి రహించు మీనంచుగలచీర
నత్యాదరమున మీనాక్షి కిచ్చి
సింగార మేపారఁ జెంగావిరంగుచీ
రల సానిముత్తైదువులకు నిచ్చి

గీ. యెల్లరుం జూచుచుండఁగఁ బళ్ళెరమున
నూటపదియాఱులం బెట్టి మాటనిల్పి

కొంటె, నని నంతసించుచుఁ । గోర్కెలూరఁ
దాను గదిలోనికేగిన । తత్క్షణమున.

సీ. కమనీయనూతన। కనకాభరణకాంతి
జలతారుచీరతో । సరసమాడఁ
దాటంకముల కాంతి । కాటంకముగఁ గ్రాలు
జిగిచెక్కులను చిన్ని। నగవులూరఁ
దిలకించినన్ మేను। పులకించు నన్నట్లు
తిలకంబువలపించి । వలపు లీన
గుబ్బలిపై నెల్లి। గుబ్బప్రబ్బినరీతి
గబ్బిగుబ్బల పైక । గుబ్బతిల్లఁ

గీ. దనదుపదనూపు రారవ। మునకు మెచ్చి
యసమశరునిమార్గ్యోవాద । మైక్యమొంద
విత్తకామాక్షి కామాక్షి । బిత్తరించు
నడలగదిలోని కేఁగె నె। న్నడుమువడఁక.

గీ. వృద్ధవేశ్యయు మీనాక్షిఁ । బిల్చి చంద
నాది తాంబూలములనీయ । నానతిచ్చి
చేచియొక కేల వెండిప। ళ్ళెరముఁ బూని
యామె యారీతి సానుల । నాదరించె.

గీ. చెలఁగి ముసిముసినగవులు । చెంగలింప
నప్పుడంతులు గుసగుస। లాడుకొనుచు

వెలఁదికి సదృష్టమిట్లుండ । వలయుననుచు
నేగి రెల్లరుఁ దమతమ । యిండ్లకపుడు.

శా. ఆవేళ న్మనహేమసుందరుఁడు కా। మాక్షిన్ విలోకించి "యా
హా వక్త్రాంబుజమిట్టిసొంపుఁగలదే । యాకన్నులున్ జన్నులున్
గావా! లక్షలుఁగోటులున్నరుని భా। గ్యంబబ్బెరా" యంచు, మో
హావేశంబునఁ గౌఁగిలించుకొనె భా। ర్యాఁగూర్చి చింతించు నే.

ఉ. ఆననమెత్తుమత్తగజ। యాన! యొకించుక మోవి పానకం
బానెదనానఁదక్క నను। నానఁగనిమ్మని చెక్కుగీటి యో
మానిని! నీకుమానము ప। మానవిహీనముగాననిమ్ము స
న్మానముఁ జేసినీకు బహు। మాన మొసంగెదనంచు నవ్వుచున్.

శా. శ్రేష్ఠంబంచుమనోహరంబనుచు స। త్ప్రియంతినీకోటికిన్
బ్రేష్ఠంబంచుఁదలంచి మైమఱపున స్ప్రే। మించుచున్మన్మథా
సుష్ఠానక్రియ కానుకూల్యమనుచున్। ముద్దాడెనల్పిష్ఠబిం
బోష్ఠంబున్ ధననష్టదుష్టవిటలో। కోచ్ఛిష్టభూయిష్ఠమున్.

ఉ. కాయము యౌవనంబుఁగల। కల్మియు శాశ్వతమంచు నెల్లెడన్
హేయముగన్ రతిచ్ఛనతి। హీనమృగంబులఁబోలె యెల్లరున్
ఛీయనసంచరించి కుల। నీతిఁద్యజించిన తుచ్ఛనాయకీ
నాయకదుశ్చరిత్రరచ। నన్ రతివర్ణన మింపుమింపునే?

సీ. రతనాలకమ్మల । జతఁగూర్చి యిచ్చెదఁ
జెక్కులమద్దిమ్ము । చిగురుబోణి

కట్టు కాసులపేరుఁ । గట్టించియిచ్చెద
త్రైకకట్టుసడల్చు । రాజవదన
ఆణిముత్తెము లిచ్చి । నాణెంబుఁగట్టెదఁ
గుచములానఁగనిమ్ము । కోమలాంగి
ఒడ్డారముడుగు మే । నొడ్డాణమిచ్చెదఁ
గౌఁగిలింపుము నన్నుఁ । గంబుకంఠి

గీ. కనకకమలంబొసంగెదఁ । గాంచనాంగి
వాడిచూపులఁజూడకు । పద్మనయన
మాటలాడకయుండిన । మధురవాణి
కడకుబ్రిదికియుండుట మిథ్య । గగనమధ్య.

గీ. అనుచుఁ గామాక్షిపైఁబడి । యావిటుండు
తల్పమునఁగూడె స్వల్పసంకల్పబుద్ధి
నర్థసురతక్రియావేళ । నలరుచుండఁ
"దలుపు తలు" పని తమ్ముండు । తలుపుఁదట్టె.

గీ. "ఎవరువా" రని లోనుండి । యేగుదెంచి
"పిలుపులకుమేరలే" దని । తలుపుఁదెఱచి
విటునిగఁ దలంచి పరికించి । వృద్ధవేశ్య
హేమసుందరుఁ డాలింప । నిట్టులనియె.

చం. భళిభళి నీతిలేనిధన । భామలసీములకేఁగి రవ్వకున్
దలుపులఁదట్టిన ట్లిచటఁ । దట్టితివో? వినుఁడొంతతప్పు;మా

ఖిలవలపించితుచ్ఛముగ। రోక్తముఁ గైకొనుసానియిల్లుగాఁ
దలఁచితిరో తలంపవల। దా? యనినన్ వినియాతఁ డిట్లనున్.

గీ. విటుఁడనని లోఁదలంచితి। వేశ్యవగుట
హేమసుందరుతమ్ముండ। నిపుడు వాని
భార్య కవసానసమయంబు। ప్రాప్తమయ్యెఁ
ననిన విని వృద్ధధనకాంత। యతనిఁ జూచి.

చ. భళిభళి హేమసుందరుని। వానిసతిన్ వినియుండమయ్య యీ
పలుకుల నేడ నేర్చితిరో?। బాగుచుచున్ గనుసన్నఁ జేసి లోఁ
గలఁడని; పొందు పొందుతఱి। గాదని నంత నతండు లోగదిం
గల తన సోదరుం బిలిచెఁ। గంఠరవంబు దివంబుఁ దాకఁగన్.

వంలోనుండి తమ్ముని పిలు పాలకించి యా హేమసుందరుండు.
“ఆఁ” యని “వచ్చుచుంటి” ననిః “యర్థరతిన్ రసభంగమయ్యెఛీ
ఛీ” యని లేచియీవలకు। శీఘ్రగతిన్ జనుదెంచి, “యారసీ
పీనెడ కిట్టివేళ నిపు। డీగతి రాఁబని యేమి? బుద్ధిలే
దేయిసుమంతయైనవచి। యింపు” మనన్ వినియాతఁ డిట్లనున్.

చ. వదినెకు వ్యాధిహేతువునఁ। బ్రాణము మీఁదికివచ్చె, దీనఁ దై
ముదుసలితండ్రి యేడ్చి పడి। భూమిపయిం బడి మూర్ఛఁ బొందెలో
నదవదఁ జెంది యింటఁ గల। యందఱు భీతిలుచుండి రక్కటా
యిదితటియానె? నీదుసుర। తేచ్ఛకుఁ గాలము లేదె చెప్పుమా?

చ. అనవుడు నేవగించి హృద। యంబున నించుక తల్లడిల్లి, “యీ
ధనవనితాగృహంబునకుఁ। దక్కితినంచు నిజంబెఱింగి, నా

వనిత సహింప లేక రసభంగము(జేయ నిటుల్ నటించియుం
డు"వనితలంచి యెట్టనికి నుంగవ(గోపముదోప నిట్లనున్.

ఉ. వచ్చెద(గాక; నిక్కముగ(బ్రాణము మీ(దికి వచ్చెనేనినీ
యిచ్చకు వచ్చు నామధను లీయగృహంబున లేవె? యింతకుం
జచ్చిన(జచ్చు(బొమ్మని వెసన్ గదిలోనికి(బోయెనక్కటా!
యచ్చపలాక్షి నప్డు విడనాడ(గ నెట్టు(డు నిచ్చగించునే?

వ. అంత వానితమ్ము(ండు విచారమనస్కు(డై, యతండు చని
నదెస దృష్టినిగిడ్చి

ఉ. పాడినెయుంగ(డయ్యె(గుల భామినికిన్ జ్వర మెట్టులున్నదో
చూడ(దలంప(డయ్యె వెలజోటికినై వెస(బోయె, నెట్లు కా
ర్పాడెనొ? నయోమయంబు హృదయంబు సయించుక నిల్చి మాట మా
టాడక యింటికేగె; నకటా విధి(దిట్టిన(దోసము(ండునే?

వ. అనంతర మా హేమసుందరుండు కామాంధీభూత నేత్రుండై
కులనిందాపాత్రు(డై.

చ. వలచిన విత్తకాంత నెస బాసి కులాంగన(జూడకున్న జం
చల హృదయంబొకించుక యు సంగమ కేళికి నిచ్చగింప దా
స్థలమును బాసి యింటికి వెసం జన(జాల(డు కామ మోహ శ్రుం
ఖలితు(డు ముందు నుయ్యి వెనుకం జనగొయ్యి సుఖంపవచ్చునే?

వ. అంత నక్కామాక్షి వానిచెంతం జేరి.

ఉ. సమ్ముదముండునే? ప్రథమ సంగమ సౌఖ్యము వ్యర్థమయ్యె మీ
తమ్ముని కారణంబున; గతంబగుచున్నది కాలమెల్ల, దై

ర్యమ్మువహించి వేగమెసు। మాస్త్రినిమెప్పులఁగొమ్మలెమ్మురా
రమ్ముసుఖప్రదమ్మునియు। రమ్మునగ్రుమ్ముచుఁగాఁగిలించినన్.

ఉ. ఆతఁడు సంతసించు దర। హాసముఖమ్మునముద్దులాడు, "నే
మేతరుణీమణీ"యనుచు। నేమొ వచింపఁగఁ బోవునంతలోఁ
జేతము తల్లడిల్లఁగ న। చేతనుఁడై "కులకాంతయింట నే
రీతిగనున్నదో"యనఁ బొ। రింబొరిఁజింతిలుఁ దేటిచూచుచున్

సీ. పడఁతి చెంతకుఁ జేరి। పరిహాసములఁ బల్కు
నాతఁ డౌదలయెత్తి। యాలకింపఁ
డీరీతిచింతింప। నేటికంచు వచించు
మాఱుమాటాడక। మౌనమూనుఁ
దనమోము వీక్షింపఁ। దనువుఁ దట్టి హసించుఁ
డెంతెల్లఁ బోవు దృ। క్కులనిగుడ్చు
వేళలేదని వాని। బిగికౌఁగిటం జేర్చి
నించుకంత హసించి। యేవగించు

గీ. "నిట్లు కాలంబు వెచ్చింప। నేటి"కనుచు
ముద్దులాడుచు వలపించు। సుద్దులాడు
"నాతఁ డేమంటివే" యని। యామెఁ జూచు
మారు మాటాడఁ గమకించు। మైఁజెమర్చుఁ.

ఉ. "నేరము లేదు నావలన। నీ విటులుండఁగ నేటి" కంచు శృం
గారవికారచేష్టలను। కామిని పైఁబడి "సంగమింపఁగాఁ

గోరిక లేదె" యన్నఁ జఱుకుందన మేమియు లేక వేఁడిని
ట్టూరుపుఁ బుచ్చి లేచి యతఁ డూరక దిక్కులఁ జూచి న్రాన్పడున్.

క. వలపించిన నునుజూపులఁ
దిలకించినఁ గౌఁగిలించి । ధృతిలేని మతిన్
గలఁగించిన విలపించిన
బులకించునె ఱాతిప్రతిమ । పుంస్త్వముఁ గనునే?

గీ. తమ్ముఁ డేతెంచి సురతమ్ము । వమ్ముఁ జేసి
పిడుగుఁ బోలిన యవ్వార్త । విడిచి చనియె
భార్యఁ జంపినవాఁ డంచుఁ । బలుకుజనుల
నిందకున్ డిందికుందునో । డెందమందు.

సీ. మనసారఁ బ్రేమించు । మగనాలిఁ బడఁదన్ని
నోనాఁడు నాఁడు లో । లేనిచింత
దారిద్ర్యబాధకుఁ । దాళఁజాలక గోపి
మాన మమ్మిననాఁడు । లేనిచింత
వలపులఁ బ్రకటించి । వంచించి తనయొద్ది
సాని యేగిననాఁడు । లేనిచింత
విషమయౌషధ మిచ్చి । వెంకునాయనిఁ జంపి
లేచి వచ్చిననాఁడు । లేనిచింత

గీ. ముప్పవాటిల్లు నని నీతిఁ । జెప్పి తండ్రి
క్లేశమొందుటకైనను । లేనిచింత

యిప్పు డేటికిఁ గల్గెనో । యించుకంత
యెఱుఁగశక్యంబె? మన కేటి । కింతవంత.

సీ. అతివపైఁ బడినంత । నభ్యాసవశమున
జబ్బ జబ్బుగ గబ్బి।గుబ్బలానుఁ
బరితాపమును బాపఁ । బణఁతి ముద్దాడిన
జిహ్వేంద్రియము మోవిఁ । జేరఁగోరు
వెలకాంత పరిహాస।ములఁ బల్క నవ్వింప
నతియత్నమున నవ్వి । యాలకించుఁ
గాంక్షితక్రీడకుఁ । గాంత హెచ్చరికింప
గష్టంబుపై నామెఁ । గౌఁగిలించుఁ

గీ. గక్కుటిలిఁజూపి యంతలోఁ । గలఁతఁ జెందు
నస్సురని లేచి వేడిని।ట్టూర్పుఁ బుచ్చు
మనసుతునిసిన నెంతటి । మానవుండు
రక్తిఁ గాంచునె వేఁడియు । రతిఁ బెనంగ.

వ. అంత,

సీ. బహుళాంధకారోగ్ర।ఫణిఫణాగ్రములందు
రాజిల్లు నాయక।రత్న మనఁగఁ
బాలోమినిద్రించు । భర్మహర్మ్యమ్మునఁ
గ్రాలువిద్యుద్దీప।కళికయనఁగ
జారచోరులకు సం।జ్ఞాసూచకంబుగ
సమయపూరుషుఁ డూఁదు।శంఖమనఁగ

గగనసంగ్రామ రం।గస్థోమసీమను
దోర్విఁజూపఁగవచ్చు। దొరయనంగ

సీ. నుదయదిక్కాంతయినునకు। నొసఁగఁగూర్చు
స్వచ్ఛసంఫుల్లమల్లికా।గుచ్ఛమనఁగఁ
బొడమెఁదూర్పునఁ గాముకు। లడలిపోక
వెలుఁగులకు నిక్కయగు నొక్క। వేఁగుఁజుక్క.

గీ. ప్రాచినప్పుడు నవసాంధ్య। రక్తకాంతి
వెలువడిన యంత రాజిల్లె। వేఁగుఁజుక్క
యినసభాగతోషఃకాల। ధనలతాంగి
ముక్కునధరించు ముక్కెర। ముత్యమనఁగ.

ఉ. "గాయకులార మేల్కొనుఁడు। గానకళాభ్యసనార్థమంగవా
నాయకులార లెండిఁక పు।నారతికిన్ నిమదింపుఁ డింకభూ
నాయకులార" యంచుఁదమ।జ్ఞానముఁదెల్పినరీతిఁ 'గుక్కురో
కో" యనికోళ్లుకూసినవి। కొండలఁ బల్లెలఁ బట్టణంబులన్.

ఉ. మానివరుండొకండు మతి।మంతుఁడు కుక్కుటభుగ్నకంఠని
స్వానము నాలకించి నది।స్నానముఁజేయఁదలంచి లేచి చం
ద్రాననభార్యఁజూచి "యవు।రా" యని వెండియుఁగౌఁగిలించె న
జ్ఞానమొ మోహమో యమర।నాథుని మోసము లోఁదలంచెనో.

చం. తనసఖి తామ్రచూడరటి।తంబును వీనులనాలకించి మే
ల్కనియెను పూర్వదిఙ్ముఖము। గాంచి గవాక్షమునుండి వీథులన్

గని తఱిమించెనంచు వడిఁ। గాళ్లు తడంబడ నేఁగుచుండఁగన్
గనుఁగొని కౌఁగిలించెఁ దమ। కంబున నొక్కగృహస్థుఁ డత్తఱిన్.

మ. ఒకస్వైరాంగన తృప్తిఁ దీఱ నుపర। త్యుత్సాహముం దుండఁగాఁ
గృకవాకుధ్వని యాలకించి సురత। క్రీడన్ విసర్జించి లో
"నకటా రాత్రి గతించెనే" యనుచుఁ బూ। ర్వాశన్ విలోకించి కా
ముకునిం గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి శయనం। బున్ బాసె శీఘ్రంబుగన్.

గీ. వాగసతిఁ జూడ దినరాజు। వచ్చు ననుచు
సమయపురుషుండు ప్రాక్సభా। స్థానమునను
పఱచినట్టి కెంబట్టుతి। వాసి యనఁగఁ
బ్రాచి దీపించె నవసాంధ్య। రక్తకాంతి.

గీ. పురుషకారంబు లేని భూ। వరునిఁ బోలి
ఋక్షములకాంతి క్షీణించె। నించుకంత
యక్కడక్కడ నొక్కొక్క। చుక్క గ్రాలెఁ
గలియుగంబున సుజనుల। పొలుపుఁ దెలుప.

సీ. ఆర్యుల నెడఁబాయు। నజ్ఞానులనఁగను
గకుబంతములను జీ। కటులు తొలఁగె
నర్థకాంతం గూడు। యతితేజముం బోలి
యఖిలదీపనికాయ। మంతరించె
జనపతిమానిత। జనముఖంబుల రీతిఁ
గుందంబు లెల్లెడఁ। గొమరు మిగిలె

నిబిడద్రుమంబులు । నిబిడగర్భిణులట్లు
పాండువర్ణంబున, । బరిఢవిల్లె

గీ. నల్పముగఁగూసె రాజస।భాంతరమునఁ
బరిచయము లేని కవిభాతిఁ । బరభృతంబు
వరతపశ్శ్యాలివార్ధయంబు। సరణి నపుడు
గగనవీథి నిర్మలకాంతిఁ । గ్రాలుచుండె.

సీ. వరపల్లవశ్రీత । పరిచయంబున ఫుల్ల
కుసుమాసవంబును । గ్రోలిక్రోలి
క్షితిజగత్ప్రాణుఁడట । కీర్తిసంపాదించి
దిక్కులనెల్లెడఁ । దిరిగితిరిగి
పురవీథులందారి । వరగవాక్షంబులఁ
జోకునిచందానఁ । జొచ్చిచొచ్చి
రాత్రినిర్భయముగ । రాజప్రియాంగనన్
గుముదినిఁ బుష్పిణిం । గూడికూడి

గీ. సరసులంజేరి పంకజ।సౌరభమున
నలరి సంతతగమన ప్ర।యాసమునకు
నలసి నొలసెనోయిపుడు మం।దానిలుండు
మందగతిఁబూని మనుజు లా।నంద మొందఁ.

గీ. నింగినక్షత్రకాంతి ।క్షీణించినంతఁ
దన కలిమిపోయెనని నిశా।తరుణి సకల

విహగకృతరుతచ్ఛలమున వెక్కి వెక్కి
వసుధ నెల్లెడఁ దుహిన బాష్పముల విడిచె.

మ. జడలన్ జుట్టినపుష్పహారములు విస్రంసంబులై యూడఁగాఁ
బొడిసున్నంబును బోలి చందనము సంభోగశ్రమాంగంబులన్
నడలన్ బైటలఁ జార్చుచున్నరసులన్ నవ్వించుచున్నవ్వచుం
జడయానంబుల నేఁగుచుండిరి సరస్నానార్థ మర్థాంగనల్.

—◆ సూర్యోదయము ◆—

సీ. గగనస్థనక్షత్రగణతండులంబుల
మిక్కుటంబుగ మెక్కు కుక్కుటంబు
స్ఫురదిందుమండల జ్యోత్స్నాగ్నితప్త వ
ద్ద్రోద్యానవనవసంతోదయంబు
నక్రిమపక్రియం జక్రవాకములకు
ననురాగముం గూర్చు నౌషధంబు
భూరిరాగావృత పూర్వదిక్కామినీ
కుచకుంభవిన్యస్త కుంకుమంబు

గీ. అంధకారకాంతార దావానలంబు
కమలదళబద్ధ భృంగమోక్షప్రదంబు
ప్రాచినుదయించి దీపించె వారసతికి
మండనంబుగ మార్తాండమండలంబు.

సీ. కమలపత్రవిశాలనేత్రములఁ జూచి
కరములం జాచి బిగియారఁ గాఁగిలించి

మున్ను ఘటమానకుచకోకములస్పృశించి
యరుణబింబాధరామృతం బానియాని
వారసతిఁగూడి సుఖయించె భాస్కరుండు.

చం. అరుణముఖప్రతాపరుచులంతటఁ జిమ్ముచుఁదోఁచినట్టియా
హరిఁ యుదయాద్రిసీమంబిడాంధతమఃకరికుంభమున్ గరో
త్కరనఖరంబులన్ మునుమఁగాభువిరక్తము తోఁచె ముత్యముల్
తొరఁగెననంగ నాతపము త్రోడరహించెఁ దుషారబిందువుల్

వ. అనంతర మాహేమసుందరుండు ప్రాచినలంకరించిన మా
ర్తాండబింబావలోకనంబునఁ దలడిల్లి కామాక్షిం గౌఁగిలిం
చుకొని, మగుడవచ్చెదం గాక యని వచించి,

ఉ. వేళ యతిక్రమించెఁ బురవీథులనందడి హెచ్చె, నౌర! యే
లీల గృహంబుఁ జేరవలెఁ? గ్లేశమునన్ మతిఁదప్పెఁ దండ్రి; యి
ల్లాలెటులున్నదో; యకట ప్రాణము మీఁదికి వచ్చెనేమొ? నే
జాలమొనర్పరాదనుచు జారుఁడు నింటికి నేగ నెవ్వడిన్.

గీ. ఎటులొ కామాక్షిఁ బాసి, తద్గృహమునుండి
యతఁడు పురవీథులంబడి యరుగుచుండ
నెల్లఱుంజూచి ఛీ యని యేవగించి
"ఇంతవాఁడయ్యెనే" యని యెంచి రపుడు.

ఉ. పువ్విలుకానితూపులకు, మోహితుఁడై సదసద్వివేకమున్
దవ్వుగఁ బాసి, వైద్యమనుదంభమునన్ ధనయౌవనంబులన్

గ్రొవ్వి, కులాంగనన్ విడిచి కొంకక సొమ్ములఁ బెట్టియూఱకే
అవ్వకుఁ బాత్రుఁడయ్యె ధనరామను గూడి సుఖింపఁజాలెనే?

గీ. ఆతఁ డారీతి నాత్మగృహంబుఁ జొచ్చి
శోకవిహ్వాల చిత్తులై సోలియేడ్చు
వారలం జూచి తండ్రియవస్థఁ జూచి
చచ్చిపడియున్న యిల్లాలి సరణిఁ జూచి.

గీ. భోరు మని యేడ్చి యారా! యంభోరుహాక్షి
నన్ను విడనాడె నకట రానున్నచావు
రాకయుండునె? యెట్టిదుర్గతి ఘటిల్లె
దైవమా యంచు దుఃఖమంతయు నటించె.

మ. కడుపుం గాసుపు లేక యెన్నఁడగు సౌఖ్యం బేమియున్నేక మొ
న్నడు నారోగ్యము లేక చూడనగలున్ వాణెంబులు న్నేక, రాఁ
బడి రోతొత్తులకిచ్చి మెచ్చునగనన్ బ్రార్థించి దుఃఖించి యి
ప్పుడు ప్రాణంబులఁ బాసె నమ్మగువ యామూర్ఖుండు చింతించునే.

సీ. పేర్మింపకుండినఁ బెల్లాడినందుకే
నాఁడైనఁ గూడి ముద్దాడె నొక్కొ?
అనురాగ మెల్లున్న నాకుపోకల కంచు
నొకనాఁడు రూకైన నొసఁగె నొక్కొ?
వెలకాంతఁ గూడెఁబో కులకాంత యనియైన
నరసి నోరారమాటాడె నొక్కొ?

వలపెంత లేకున్న । జ్వరపీడితక్ భార్య
నెపుడైనఁజూచి మం।దిచ్చినొక్కొ ?

గీ. సరసుఁ డగుఁగాక యనసాన।సమయమునకుఁ
దమ్ముఁ డేతెంచినన్ జూడఁ।దలఁచె నొక్కొ
కోరు లేమందురో యను । శోకమొందు
దక్క దదితరదుఃఖ మా।తనికిఁ గలదె ?

వ. అట్లు తంపు లేనిదుఃఖముఁ గయు నటించి భార్యకు దహనసం
స్కారాదిక్రియల నిర్వర్తించి,

సీ. బ్రదికియుండినవేళ । భార్య కీయకయున్న
వలువల ముత్తైదు।వులకు నిచ్చెఁ
గాసైన నొకనాడు । కాంత కీయక యున్న
నేడు దక్షిణల సం।తృప్తిఁబఱచె
భుజియించెనో లేదొ । పాలఁతిఁజూడక యున్న
తన్నాసు లెందరిలను భో।జనముఁ బెట్టె
వాలంచుఁ బ్రేమించి । యాదరింపకయున్న
నాత్మబంధువుల నే। డాదరించె

గీ. నగ్నిసాక్షిగఁ దాను పెం।డ్లాడినట్టి
భార్యదురవస్థకుఁ జాడఁ । వగవకున్న
బంధువులు పరామర్శకు । వచ్చినంత
బోరుమని వెక్కివెక్కి నే। డ్లేడువెట్టె.

వ. అనంతరమా హేమసుందరుండు భార్య మరణించినందుకు సుంతయుఁ జింతింపక మిగుల మిక్కిలి సుచ్ఛమాసెనని యమితానందకందళితస్వాంతుండై, యధేచ్ఛసుఖంబులఁ గామాక్షిఁగూడి విహరించుచు, నామె యింటికివచ్చుచుఁ బోవుచు నపూర్వనామంబులఁ బెట్టి యౌషధంబులఁ గల్పించి విక్రయించుచు, నమితవిత్తంబుఁ బ్రజలవంచించియార్జించుచుఁ గులమర్యాదల విసర్జించుచు నెల్లర నీసడించుచు స్వాతిశయంబున సంచరించుచుండె నంత.

— గ్రీష్మము —

సీ. చారవాతవిభీత । సర్వజీవవ్రాత
సంచారరహిత నిర్జనపథంబు
చండరుఙ్మార్తాండ । మండలాతపతప్త
సత్వస్వనావృతాశాతటంబు
క్లుప్తవల్మీకాంత । సుప్తాహినిశ్వాస
దీప్తాగ్నితప్త పృథ్వీరుహంబు
పంకావశిష్ట పల్వలమధ్యవాసకృ
ద్భీకరసూకరీ । సూకరంబు

గీ. కానరీకానరోత్క్షిప్త । కర్దమంబు
ఖగసమాశ్రితసకల వృక్షవ్రజంబు
ఉష్ణకరతప్తకూపజలోష్మమైన
గ్రీష్మమేతెంచె జనలోకభీష్మమగుచు.

సీ. తనదుకాయచ్ఛాయఁ । గనుఁగొని మహిషంబు
పంకంబుగా నెంచి । పందుఁగొనియె
భూరిగుంజాపుంజముం జూచి కాకంబు
రక్తపూరంబని । భ్రాంతిఁ జెందె
ఛాయల వీక్షించి । జలముగా భావించి
శునకంబు పరువిడి । సోలుచుండె
సంతాపముం బొంది । సర్పంబు గజతుండ
ముం జొచ్చి వల్మీక । ముగఁ దలంచె

గీ. ఛాయ, సతిఁ బోలి పాదంబుఁ । బాయకుండె
ఖలుని దుర్వచనంబుల । పోఁకపునింపి
యుపకరంబులు ప్రాణుల । యొపణించి
చెప్పనొప్పునె? నిప్పుల । నుప్పగుండె.

గీ. సకలవిరహులఁ దీర్ఘ నిశ్వాసమునఁగ
వీథులను వేడిగాడ్పు । వీచుచుండెఁ
బాటసారుల రాలిచి । పాదపంబు
వనమునఁ దపించె పరదిగం । బరునిఁ బోలి.

గీ. ఛాయ విరహిణిఁ బోలి కృశత్వమొందెఁ
బిసునమానసమట్లు తపించె జలము
కృపణునైశ్వర్యముం బోలి । వృద్ధిఁ బొందె
నర్థగుల ఘోర దుర్గాహ । మవనియందుఁ.

గీ. ఉగ్రసూర్యాంశువుల వేఁడి । కోఁడి లేఁడి
యక్కటా హీనవృక్షంబు । నాశ్రయించెఁ
దనదు భాగ్యపరిక్షీణ । దశఁ దలంచి
సాధువాక నీచునిం జేరు । చందమునను.

చ హారహారులున్నిదాఘసమ । యంబునఁ గోడి, తుషారభూమిభృ
త్సరిదధినాథులందుఁ దమ । చానలఁ గూడి సుఖించుచుండఁ దుఃఁ
స్తరపరితాపమున్విరహ । తాపము నోర్తుమె యంచుఁ బచ్చక
ర్పూరముఁ గలట్టి చందనముఁ । బూసి సుమంబులఁ దాల్చి మర్వ్యా
టుల్ బిరబిర సంచరింపఁ దలఁ । పెట్టిరి పున్నమరేయి నెల్లెడన్.

గీ. విటులు కొందఱు వేశ్యల । వీథులందు
సంచరించుచుఁ గామాక్షి । సదనమునకు
సుందరుఁడు లేని సమయంబుఁ । జూచి చొచ్చి
సరసగతిఁ జేరి రామెను । సురతమునకు.

వ. అంత నక్కామాక్షియు,

చ. ధనముఁ బరిగ్రహించి సుర । తంబున వారలకోర్కెఁ దీర్చనె
మ్మనమున నిశ్చయించి, యను । మానవశంబున భీతి పెంపునన్
దనదు మనోహరుండు దఱిఁ । దప్పక వచ్చునొ యంచు నెంచి
పొం దనుచు నిరాకరించిన మ । దాతిశయంబున వారలెల్ల ఱుర్
చఁ గినుక వహించి "మమ్ముఁ బరి । కింపవొ? విత్తమొసంగినంత, యా
వనమును విక్రయించి విట । వర్యులఁ గూడెదు తొత్తువయ్యు బొం

డనుచు నిరాకరించెదివి | యామరి యాద? భవచ్ఛరీరము౯
మని మెదవా నెలంజ" యన | ముష్కులు బిల్లులు వ్రోవ మోహకుఁడ౯
చం. "ధనముఁ బరిగ్రహించి సుర | తమ్ము నమమ్ము సుఖింపనిమ్మని౯
మనుమక యేల కొందు" మని | దూఱుచుఁ గట్టు సడల్చి రొక్కపుఁ డా
వనితను కౌఁగిలించి బల | వంతముగ౯ రతి కుద్యమించినం
తన చనుదెంచి సుందరుఁడు | తద్దురవస్థను జూచి మ్రాన్పడ౯.

గీ. మ్రాన్పడినవాని వీక్షించి | మండిపడుచు
విటులు గుమికూడి దుమ్ముల | విఱుఁగఁ గొట్టి
రంత వాతండు దైవమా | యనుచు నఱచి
చతికిలంబడి యెంతయు సంచలించె.

గీ. అతని యాక్రందనధ్వని | యాలకించి
యిరుగుపొరుగులఁ గలవార | లరుగుదెంచి
వాత్తుహత్తని బెదరించి | రంత విటులు
వెఱచి పఱచిరి దిక్కుల | వెదకికొనుచు.

వ. అంత నా హేమసుందరుఁడు బ్రదుకు జీవుఁడ యనుచు మెల్లగ లేచి, యొల్లఁ జూచి లజ్జించి, పెండియు ధైర్యము వహించి,

గీ. "వారహాస్య మెఱుంగని | వారు గలరె?
ఇంక యూఱక లజ్జింప | నేటి" కనుచు
వాఁటినుండియు భయము సం | తయును లేక
వెలవెలందిని దనయింటఁ | బెట్టుకొనియె.

వ. ఇట్లక్కామాక్షి నింటఁబెట్టుకొని యథేచ్ఛాసుఖంబుల నం
చరించుచు.

సీ. "అర్థంబు లేదయ్యెఁ । దీర్థయాత్రల"కంచుఁ
దనివిఁ బొందని దాసి । తల్లికొఱకుఁ
"గట్టుబట్టయు లేదు । కఱవు తీఱదె"యంచు
వాదులాడెడు దాని । సోదరునకుఁ
"గూటికిఁ గఱవయ్యె । గొప్పపాపిక"యంచు
వెక్కిరించెడు దాని । యక్కకొఱకు
"నెంతవాఁ డనుకొంటి । నేమితే" దని వాని
వాసిరోసిన దాని । దాసికొఱకు

గీ. నన్నగారంచుఁ ద్యాగంబు । నున్నయంచు
వావులంగల్పుకొను దాని । వదినెకొఱకు
నున్న దనియు లేదనియు లో । నెన్నకుండ
కలిమియంతయు వెచ్చించెఁ । దెలివిఁదక్కి.

గీ. వలువ లనుచు నలంకార । ములకు ననుచు
సొత్తుఁ గామాక్షి సంగ్రహిం । చుటయుఁ గాక
దొంగతనమున గృహమును । దోచుకొనియె
నప్పులకుఁ జిక్కె నాతని । యార్జితంబు.

గీ. తమ్ముఁ డొకవిత్తకాంతను । దగులుకొనియెఁ
దాఁగుఁబోతయ్యెఁ బినతండ్రి । తగవుమాలి

తండ్రి మూఁకుంచి యేడకో । తలఁగిచనియె
వానిదురవస్థ వర్ణింప । వశమె మనకుం.

గీ. వంచకుం డంచు నజ్ఞాన । వైద్యుఁ డనుచు
శాస్త్ర మెఱుఁగనివాఁడంచు । జారుఁడంచు
జను లెఱింగినయంతనే । సన్నగిల్లె
నంతకంతకు నప్పూరి । నతనివృత్తిం.

గీ. తనదుగృహలక్ష్మి పరలోక । మునకు నేగ
నకట పెద్దమ్మఁబోలిన । యర్ధకాంత
యింటి కేతెంచె నైశ్వర్య । మెట్టులుండుఁ?
గడకుఁగడ తేఱకుండునే । కపటవృత్తిం.

ఉ. మాన్యములెల్ల నప్పులకు । మాటువడెన్ గలలోనికల్మి నా
ధాన్యము నన్నగిల్లె, జల । తారుగలట్టి దుకూలవస్త్రముల్
శూన్యములయ్యె నిల్లుగను । సొంపుచెడెన్ గులమేవగింపఁగన్
దైన్యమునన్ గృశించె మతి । దప్పి చరింపఁగఁ జొచ్చెనల్లెడన్.

మ. మడిమాటందలపెట్టరాదుతొలఁగెన్ । మాగాణి యేనానికిన్
దడవాటన్ గడువడ్డియున్ బెరుగుటన్ । దాకట్టువాకట్టుగా
బడివమ్మయ్యెఁ గ్రమక్రమమ్ముగ । నస్వంబుక్షీణించె, రాఁ
బడి కాసైనను లేదుతుట్టతుదకున్ । బాధించెఁగా మాంద్యమున్.

ఉ. దైవభయంబుఁదక్కి భుజ । దర్పము విత్తము విశ్వసించి, స
త్కోవిదులన్ జనోత్తములఁ । గుత్సితులంచుఁ దృణీకరించిదు

ర్భావనలన్ మదించి ధన భామలఁ బ్రాపకుఁడై "వినాశకా
లే విపరీతబుద్ధి" యను లీలఁ జరించిన లక్ష్మి నిల్చునే?

వ. ఇట్లు కొంతకాలంబు గడచిన యనంతరమున,

ఉ. హేమము దక్కె నింటఁ గన కంబొకయించుకయున్ లభింప దీ
లేమికిఁ దోడు వృత్తియు ఫలింపక వాడఱె నన్యవిత్తకాం
హేమ యభక్షితాత్ముఁడని యాతని వీడొక్కెనె వామదేభరా
డ్గామిని నీతిలేని ధన కామిని కామి ముపొక్క కామికై.

గీ. తైలమంతయు క్షీణించు దనుక వ్యాఖ్య
వ్రాయుఁదగునన్న పండిత న్యాయమెంచి
యతని యైశ్వర్యమంతయు ననుభవించి
యన్యునిం జేరి సుఖియించె నాలతాంగి.

వ. భార్య మరణించుటకుం దోడు తావలచిన యక్కామాక్షి యన్యవిటసమాకర్షితచిత్తయగుటకు మిక్కిలి చింతించి, దారిద్ర్యభారవహనక్లేశంబునఁ దల్లడిల్లి పరితాపంబునఁ దపియించుచుండ,

వర్షాకాలము

శా. హర్షం బెట్లగు? హంసధర్షమయి, చిత్తాకర్షమై యంబుదో
త్కర్షంబై గృహిణీవియోగగతచిత్తాక్రాంత పాంథవ్రజా
మర్షంబై కకుబంతకుంభగళితాంభఃక్లిన్నభూశీర్షమై
వర్షాకాలము వచ్చెఁ బ్రజ్వలితశంపామాలికాభీలమై.

గీ. వగవలాకదంతంబుల వాసిఁగాంచి
పరిసరిద్వారిదాన ధారల వహించి
భూరితటిదంకుశవిఘాతములకు నలిగి
గగనవీధిఁ గర్జించె ఘనగజంబు.

గీ. ఇండ్లకుం బోండు భార్యల నేలుకొనుఁడు
పాంథులార యంచు జగానఁ బంచశరుఁడు
దమదమధ్వనిమ్రోఁగించు దక్కయనఁగఁ
గడల నడరె ఘనాఘనగర్జనంబు

గీ. మేఘుఁడనుకూరదైత్యుఁ డమోఘబలుఁడు
నింగిఁగలచంద్రసూర్యుల మ్రింగినంత
వార లొనరించు రోదనధ్వనియనంగ
దిక్కులను గర్జనంబు ప్రతిధ్వనించె.

గీ. యువతిచిత్తవృత్తి గ్రహింప నోపకెందు
మూఢులై సంచరించు కాముకు లెఱుంగ
నస్థిరమనేకరాగరమ్యంబు గుణవి
హీన మమరేంద్రచాప మొప్పెఁగెదివిని

గీ. ఘననృపతియుండు గగనపత్తనమునందు
నింద్రచాపమన్ గోపుర మెత్తువేళ
విరసవాక్కులవర్ణించు భేకనామ
కాకవులకుఁ బంకాభిషేకములభించె.

సీ. సూచికాభేద్యమై । చూడసొంపుగ మేఘ
మఖిలదిక్తటముల । నాక్రమించె
మబ్బులవీక్షించి । మదవికారంబునఁ
గేకులు క్రేయని । కేకరించె
నాశాంగనాతార । హారంబులనుబోలి
యమితధారాసార । మతిశయించె
నదులునూతులుచెఱువు । లెదిగి యేకముగాఁగ
నధ్వగసంచార । మణఁగిమణఁగె

గీ. వాతపోద్ధూతసంతాప । మంతరించె
విరహిణీమనస్తాపంబు । పిచ్చుపెరిగె
దుర్దినం బని జనులు కుం । దుటకుఁదోడు
దుర్దమంబుగ వ్యాపించెఁ । గర్దమంబు.

శా. ఆరావప్రతిరావముల్ నిగుడనీ । లాబ్దంబువర్షించె నే
డో రా! చిత్రము; వారికాంతయు నసూ । ర్యంపశ్యయైయుండఁ
గా నీరేజాప్తునిఁ జూడకంతిపురులన్ । నిద్రించునబ్జేక్షణల్
వారస్త్రీఁ దిలకించి హేళనముగన్ । భాషించినం జెల్లునే?

కం. చిటపటచినుకులు రాలెను
పటపటమనిపండ్లుకొఱికి । పాఱెను హంసల్
వటవట వ్రేలిరి విరహులు
కటకటపడుచాతకములు । కడుపులు నిండెన్.

వ. ఆహేమసుందరుండు వర్షర్తుశీతలవాతపోతసందీపితకామా గ్నిసంతప్తుండై, యనేకభంగులం జింతించి, దుఃఖించి కుల కాంతం దలంచి, పశ్చాత్తాపముఁ బొంది, యన్యవిటవ మాకర్షితచిత్తయై తన్నుఁ బాసిన కామాక్షిం దలంచి వల వంతకుఁ జిక్కి, పొక్కి, పంచబాణ నిర్భిన్నహృదయుండై, పూర్వపరిచయంబున కైన నన్నాదరింపకున్నె, మోమో టము లేకయున్నె యని నిశ్చయించి సత్వరంబుగఁ గామా క్షిగృహంబున కేగినంత,

గీ. అకట కుందేటివేటకు । నరుఁగువాని
బెబ్బులి యెదుర్పవచ్చిన । విధముదోప
వలచి కామాక్షి వీక్షింప । వచ్చువాని
నెదురుకొని రండు రండని । వృద్ధవేశ్య.

గీ. రండు రండని యత్యాదరమునఁ బిల్చి
యానన మొసంగి భాషించి । వేసముఁ గని
భళిర కాసైన లేకుండ । వచ్చెననుచు
వికటముగ నవ్వి కోపించి । వెక్కిరించి.

గీ. “తగుదునని యెంచి కామాక్షి । తగులమునకుఁ
బరుగుపరుగున వచ్చితే । బాగు! బాగు!
పొట్టకుఁ బట్టకుఁ లేక । పొక్కెదీవు
కానియున్ లేనివానికి । సానియేల.”

మ. రజతంబున్ గనకంబునంబరములన్ గ్రామంబులన్ మేడలన్
గజయూధంబులగొప్పవారువములన్ గామాక్షికీవచ్చితో?
రజకుండిచ్చినయస్త్రవస్త్రములు మైరాజిల్లనుప్పొంగుచున్
భుజముల్ద్రిప్పుచుఁజూడవచ్చితివిపో పోబోడిపోమూఁదిగా.

గీ. అనుచుఁ బైఁబడవచ్చిన యాపెఁజూచి
సరససల్లాపసంభోగ సౌఖ్య మనెడు
బిచ్చమున కొక్కదండంబు వేఁపెఁగట్టు
కొనుము కామాక్షి యనుచు వాఁకుటిలుఁ డేగె.

చ. అరిగిగృహంబుఁ జేరికులటాంగనచేసినమోస మెంచి సుం
దరుఁడుసుమాస్త్రబాధ కెదఁదాళఁగ లేకకృశించియింటికిన్
బొరుగునవాసమున్నయొకముద్దులగుమ్మనుజూచియామెతో
సరసముఁజేయ నెంచికను సన్నలఁదెల్పిగ్రహించెసమ్మతిన్.

ఆ. అర్ధరాత్రిము వేళ నాపెవాసముఁ జేరి
సురతకేళిఁదేలి సొలిసొలి
గళమునందుఁగ్రాలు కాంచనాభరణంబు
సంగ్రహించి యేగు సమయమునను.

చ. కులటనుమించునంచుఁదన కోమలిపైఁగలనాఁదియుంబు చే
నలికిడిఁబట్టి యెవ్వఁడో నిజాంగనకైచనుదెంచెనంచు లోఁ
దలఁచి మగండు మేలుకొని దానివిటుంగని చోరుఁడంచున
క్కలిపడిదొంగదొంగయని కెవ్వన నేడ్చెఁబురంబు మేల్కొనన్

చ. కలుగుచువచ్చిసుందరుని బట్టి గళాభరణంబుఁగాంచి కో
వలరి తలారులం బిలిచి రంతట వారలువచ్చి చోరుఁడు
క్కలుఁడని వానిముష్కలను గట్టిగఁగొట్టి కరంబులన్ వడిన్
గొలుసులఁజేర్చికట్టి చెఱ కున్ జని రేమనవచ్చు దుర్విధిన్.

వ. అమ్మరునాఁడారాజభటులు,

గీ. చంద్రిమాహుఁడు కొలువుండు సమయమునకు
హేమసుందరుఁ గొంపోయి యెదుటఁబెట్టి
యపహరించినవాఁడంచు నాభరణముఁ
జూపి యాజ్ఞకై తఱి వేచి చూచుచుండ్రి.

వ. అనంతర మాభూపాలవరుండు జారచోరశిఖామణియగు
నాహేమసుందరుం దిలకించి యతండు వైద్యవృత్తిని జీవిం
చువాఁడుగా సభ్యులవలన నెఱింగి నిజాస్థానరాజవైద్య
వరుల రావించి, వైద్యశాస్త్రజనితజ్ఞానం బమోఘంబని
ప్రశంసించుచు హేమసుందరుఁ బరిశోధింపఁదలంచి, సభ
లోఁ గూర్చుండఁబెట్టి,

మ. చలమేపారఁగవైద్యశాస్త్రవిధులన్ జర్చించి, రోగంబులం
గలభేదంబుల నౌషధంబులఁ బరీక్షం జేసి, మూర్ఖుండు లో
కులవిత్తంబుహరించుచోరుఁడనుచున్ గోపించి యత్యుగ్రుఁడై
"పలువా" యంచువిధించెభూవరుఁడుయావజ్జీవనిర్బంధమున్.

వ. ఇట్లా హేమసుందరుండు,

శా. కారుంజిక్కులకృశించి దైన్యమున ము । క్తాలంబు దుఃఖించి యహా
కారా! దైవము ప్రోవుమంచు నెదలో । ధ్యానించి క్షీణించె, సం
సారంబా చులకంగ నందలఁచి క । ష్టాత్తాపమున్ బొందె దా
గారాబంబుగ నలిసట్టికులటన్ । గా మాత్ఱిగర్హించుచున్.

గీ. నీతి నెడఁబాసి జారిణీ । వియు నొనర్చి
జనుల వంచించి విత్తంబు । సంగ్రహించె
భార్యఁ బీడించె వేశ్యకుఁ । బ్రియ పొసంగ
ననుభవింపక తప్పునే । యాయఘంబు.

మ. గురవస్థం దలపెట్టి యిప్పుడు మదిన్ । దుఃఖించినన్ జెల్లునే?
స్థిరుఁడై యార్యుల వాక్కులన్ వినెనె? బు । ద్ధింగల్గి వర్తించెనే?
సిరియున్ యౌవనమున్ భుజద్వయబలో । త్సేకంబు గర్వంబున
న్స్వైరమే యాత్మకృతంబు వ్యర్థమగునే । "భ్రష్టస్య కావాగతిః"

కం. మతిమంతుఁ డెవ్వఁ డీన
త్కృతిసారాంశము గ్రహించి । కీర్తించును వాఁ
డతిధృతియై క్షితిలో న
ద్గతికిన్ గుడియై మెలంగు । గౌరవ మొందున్.

మ. ఘనభావార్థపదప్రయోగసరణిన్ । గ్రంథంబులన్ వ్రాసినన్
వినివిద్వాంసులు సంతసింతురనుచు । "న్విద్వత్సుదారిద్ర్యతా"
యనున్యాయ్యంబటులుండఁగా "సుకవితా । యద్యస్తి రాజ్యేనకి"
మ్మనువారోక్తిఁ దలంచి వ్రాసితి నుపా । ఖ్యానం బనూనంబుగన్.

మ. భవకాంతాకుచమండలంబునకుఁ జిత్తం బిచ్చి పిత్తంబియా
వనముం బాసివిరక్తిఁ జెందితుదకు న్ "వైరాగ్యమేవాభయం"
బని వర్ణించి జనాళికిన్ హితము సాహార్దంబునం దెల్పు నా
తనికి న్మ్రొక్కెదఁ బాసంగితిని యోతద్గ్రంథకర్తృత్వమున్.

—◆ ఆశ్వాసాంతము ◆—

క. నయవినయసుగుణధుర్యా
భయదాసురధైర్యకార్య ! భంజనచర్యా
జయలక్ష్మీప్రియకాంతా
నయనీకృతపుష్పవంత ! నతహనుమంతా.

—◆ మంగళమహాశ్రీవృత్తము ◆—

చిత్తజవిరోధివిధి ! జిష్ణుసురసన్నుత వి! శేషగుణరత్నగణపేటీ
మత్తరిపుదైత్యగజ!మారణకళాకలిత!మంజులయశస్తురగధాటీ
కృత్తిశివచాపరవ ! కృష్ణకృశకర్ణయుగ ! కృచ్ఛ్రియుతభార్గవ
జయశ్రీ, చిత్తనవిలాసముని!సేవితపదాంబుజ! వి!శిష్టజనమం
గళమహాశ్రీ.

గద్య: ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్షప్రసాదిత సత్కవితా
లతాప్రసూనాయమానంబై నవీనప్రబంధం బయిన హేమ
సుందరోపాఖ్యానంబు నందుఁ జరమోదాత్తం బను
తృతీయాశ్వాసము నందు సర్వంబు
సంపూర్ణము.
శ్రీరామార్పణమస్తు.

